

Σχολείο και Ζωή

3

ΜΗΝΙΑΙΑ
ΠΑΙΔΑΓΟΓΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΟΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ ΙΔ'
ΜΑΡΤΙΟΣ
1965

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ

«ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ Ξεκινάει την 1ην εκάστου μηνός. Διευθυντής: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ Διαχειριστής: ΑΝΔΡ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ Γραφεία: Ἀκαδημίας 57 — Ἀθήναι	ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ Ἑσωτερικοῦ: Για τὰ Σχολεῖα Δρχ. 100 Για τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς 60 Ὅργανισμοὺς, Τραπεζὰς κλπ. 250 Τὸ τεῦχος 10 Ἐξωτερικοῦ: Για Ἐκπαιδευτικοὺς: 1,5 λίρα Ἀγγλ. ἢ δολλάρια 4 (Ἑτησίᾳ). Για σχολεῖα: 2 λίραι Ἀγγλίας ἢ δολ. λάρια 5,5. (Ἑτησίᾳ). Ἡ συνδρομὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Ἰανουά- ριο ἐκάστου ἔτους καὶ προπληρώνεται Συνεργασία, γράμματα, ἐπιταγὰς κλπ. στὴ διεύθυνση: Περιοδικὸ «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» δόδος Ἀκαδημίας 57 Ἀθή- νας (Κ). Τηλ. 633.461 Τ. Τ. 143.
«L'ECOLE ET LA VIE» REVUE MENSUELLE DE PÉDAGOGIE Directeur: G. ZOMPANAKIS Gérant: A. ZOMPANAKIS Rue: Acadimias 57 — Athènes Année 13 MARS 1966	
ΕΤΟΣ ΙΔ' ΜΑΡΤΙΟΣ 1966 ΤΕΥΧΟΣ 3	
Διευθύνσεις κατὰ νόμον: Διευθυντοῦ: Βασ. Σοφίας 8 — Νέα Σμύρνη. Τυπογραφικαὶ Ἔργασίαι: Γερ. Α. Γεωργιάδης Ὁδὸς Βαλτετσίου 62 — Ἀθήναι — Τηλ. 624-692	

Ἐγγράφονται συνδρομηταὶ καὶ πωλοῦνται προηγούμενα τεύ-
 χη τοῦ περιοδικοῦ «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» στὰ Γραφεῖα μας
 ὉΔΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 57 — ΑΘΗΝΑΙ — ΤΗΛ. 633.461 Τ. 143

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Γ. Ζομπανάκης: Τὸ παιδί καὶ ἡ πλήμμυρα τῶν εἰκόνων	σελ. 97
Εὐρ. Σούρλα: Ὁ Παρασάγγης	107
Κ. Κίτσου: Διερεῦνηση τοῦ προβλήματος τοῦ δυνατοῦ τῆς ἀγωγῆς	112
Κ. Καμπούρη: Ἡ κόπωση τῶν μαθητῶν καὶ ἡ ἐκ ταύτης ρύθμιση τῆς σχο- λικῆς ἐργασίας	116
Ἀθ. Μακρῆ: Ἡ ἔρευνα καὶ ὁ πειραματισμός, προϋποθέσεις ἀπαραίτητες στὴν ἐπιστημονικὴ παιδαγωγικὴ	125
Δημ. Π. Χιουρέα: Χρησιμοποίησις γιὰ τὴ λύση ἀμέσων προβλημάτων τῆς παιδείας	129
Διεθνὴς Ἐκπαιδευτικὴ Κίνησις	133
Ἑλληνικὴ Ἐκπαιδευτικὴ Κίνησις	135
Κριτικὴ τοῦ Βιβλίου: Ἀπόστολος Τσακαλίδης	143

"ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ"

ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ - ΕΚΔΟΤΗΣ : Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ

Ἔτος ΙΔ'

Μάρτιος

Τεύχος 3

Τὸ παιδί καὶ ἡ πλήμμυρα τῶν εἰκόνων

Πρὶν ἀπὸ 300 χρότια ὁ Κορμένιος δημιούργησε ἓνα εἰκονογρα-
 φημένο ἔργο μὲ τὸ ὄνομα «Urbis pictus», ποὺ θὰ πῇ «κύκλος ζωγρα-
 φισμένος». Αὐτὸ ἦταν μιὰ πράξις, ποὺ ἐπέδρασε πολὺ στὴν ἀγωγὴ τῶν
 ἐπερχμένων γενεῶν. Ἡ εἰκόνα χρησιμοποιήθηκε συνειδητὰ ὡς βοήθη-
 μα γιὰ τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴ μόρφωση: Ἐβάθυνε τὶς ἐντυπώσεις τῆς
 πραγματικότητος, γιατί παρουσίαζε τὰ ἀντικείμενα μὲ τὴν χαρακτη-
 ριστικὴ τους μορφή καὶ μὲ σχῆμα καὶ σὲ μιὰ ζωντανὴ σχέση καὶ συ-
 νάρτησις. Οἱ ἀσαφεῖς παραστάσεις ἀποσαφηνίστηκαν καὶ δόθηκε ἀφθο-
 νη τροφή στὴ δραστηριότητα τῆς φαντασίας καὶ τῆς διάνοις.

Ποιὸ ὅμως εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα, ποὺ βγῆκε ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐπί-
 δραση τῶν εἰκόνων μὲ τὴν τεχνικὴ τῆς φωτομηχανικῆς παραγωγῆς καὶ
 τῆς περιστροφικῆς ταχυτυπίας; Οἱ ὑπερβολὲς μᾶς μιλοῦν πολὺ καθα-
 τῆς προσέξωμε τὶς ἀκρότητες ποὺ παρουσιάζει ἡ γλῶσσα τῶν εἰ-
 κόνων. Ἀς δοῦμε προσεκτικὰ τὰ κωμικὰ βιβλία. Σὲ ὅλες τὶς πολιτι-
 σμένες χώρες γίνονται πολὺ ζωηρὲς συζητήσεις κατὰ τὰ τελευταῖα
 χρόνια.

Ποιὸς ἀπὸ ὅλους μας δὲν εἶδε στὰ περίπτερα, στὰ χαρτοπωλεῖα
 καί, δυστυχῶς, καὶ σὲ μερικὰ βιβλιοπωλεῖα στοῖβες ἀπὸ φυλλάδια, ποὺ
 ὡς κύριο περιεχόμενο ἔχουν χρωματιστὲς εἰκόνες; Οἱ λίγες σειρὲς κεί-
 μενο ἀναβλύζουν ἀπὸ τὸ στόμα τῶν ὁμιλούντων προσώπων σὲ μορφὴ
 μικροῦ σύννεφου ἢ μπαλονιοῦ. Ἀδιάκοπα αἰχμαλωτίζουν τὴν προσο-
 χὴ μας μερικὰ ἐπιφωνήματα: Τσίιν, μπούμ, χά, βούμ, κράχ, πένγ! Μέ-
 σα σ' αὐτὴ τὴ γλῶσσα μεγαλώνει ἡ νεολαία μας.

Τί γίνεται τώρα μὲ τὸ περιεχόμενο τῶν κωμικῶν βιβλίων; Ἀς
 δοῦμε μερικοὺς χαρακτηριστικοὺς τύπους: Καὶ ποῖτο ἀπ' ὅλα τὰ πρὸς
 «ἀθῶα» διασκεδαστικὰ Comics. Παρουσιάζονται στὴν ἀρχὴ τῆς ἱστο-
 ρίας αὐτοῦ τοῦ εἶδους τῆς φιλολογίας, ποὺ ἐξελλήγη κατὰ τὰ μέσα
 ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΔΩΡΕΑ Κ. Κουλιδῶ
 ΗΜΕΡΟΜ. 20-7-90
 ΑΡΙΘ. 44433

τῶν 30 τελευταίων ἐτῶν στὶς Ἑνωμένες Πολιτεῖες. Στὴν ομάδα αὐτὴ ἀνάγεται ἀσφαλῶς καὶ τὸ ὄνομα ὁλοκλήρου τοῦ εἴδους: Comic = κωμικός.

Ὑπάρχουν κωμικὲς εἰκόνες καὶ ἱστορίες κωμικὲς στὶς ἐφημερίδες καὶ τὰ περιοδικά, καὶ κωμικὰ βιβλία, δηλ. φυλλάδια ἢ μικρὰ βιβλία, ποὺ πλημμυρίζουν ἀπὸ εἰκονογραφημένες ἱστορίες.

Δυστυχῶς, τὰ περισσότερα κωμικὰ βιβλία δὲν εἶναι κωμικά. Φαίνεται ὅτι τὰ εὐθύμα ἀντίτυπα προσφέρονται στὴν πρώτη ἡλικία τῶν ἀναγνωστῶν, γιὰ νὰ μὴν ἀνησυχοῦν οἱ γονεῖς καὶ νὰ συνηθίζουν τὰ παιδιὰ συστηματικὰ νὰ ζητοῦν εἰκόνες.

Τὸ «Micky - Maus», «Fixi καὶ Foxi», «Herrido», «ὁ ἀγαπητὸς Αὐγουστῖνος» ἀνταποκρίνονται στὴ συνήθεια αὐτὴ ἐκατὸν τοῖς ἐκατόν. Ἀλλὰ καὶ τὰ «ἀθῶα» κωμικὰ δείχνουν τὸ διεφθαρμένο πρόσωπο τοῦ ἀνθρώπου καὶ μιλοῦν σὲ διεστραμμένη γλῶσσα.

Σιγὰ σιγὰ ὅμως ἔρχεται πρὸ χοντροκομμένη τροφή. Περιπέτειες καὶ αἰσθηματικοὶ ἥρωες, ὑπεράνθρωποι — ὅπως ἐγκληματίες, μυστικοὶ Ντετεχτίβ κλπ. — ἀποθεώνονται μὲ τὴ βάνουση ἀναπαράσταση καὶ τὴ χοντρή συμπεριφορά. Ἡ γλῶσσα τους ἀποτελεῖται ἀπὸ σύντομες φράσεις, ὅπως «ξεμπερδεύει τὸν Σερίφ, ἐγὼ τελειώνω τοὺς ἄλλους».

Αὐτὸ εἶναι τὸ βασικὸ μοτίβο τοῦ «Het Jerry», «el Bravo», «Akim el Coyote» καὶ ἄλλων ὑπερανθρώπων.

Παράλληλα μὲ τὴ βία καὶ τὴ σκληρότητα, πολλὰ βιβλιαράκια περιέχουν ἓνα νοσηρὰ συγκαλυμμένο ἔρωτισμό. Οἱ ψυχολόγοι μᾶς λένε ὅμως, ὅτι αὐτὸς ἀκριβῶς ὁ συγκαλυμμένος ἔρωτισμός εἶναι πολὺ πρὸ ἐπικίνδυνος ἀπὸ τὸν μονοκόματο σεξουαλισμό. Ἡ ἀντίδραση πολλῶν κύκλων τῆς κοινῆς γνώμης καὶ πρὸ πάντων τῶν ὑπευθύνων παιδαγωγῶν, ἦταν ἡ αἰτία νὰ περιληφθοῦν στὰ κωμικὰ βιβλία καὶ θέματα ἱστορίας καὶ τῆς λογονεχνίας. Οἱ «Κλασσικοὶ» ὅμως αὐτοὶ ἔχουν μόνο τὸν τίτλο κοινὸ μὲ τὸ ἀρχικὸ τους πρότυπο. Ἔτσι ἡ θαυμαστὴ μυθικὴ μορφή «Peter Pan» κατάντησε σὲ μιὰ ἀποκρουστικὴ χοντροκοπιὰ μὲ σπαθὶ καὶ μαχαίρι. Ἀντὶ τῆς ποιήσεως τοῦ παραμυθιοῦ ἀντηχοῦν φράσεις ὅπως: «Ἐλα μικρὴ ψεῖρα, ἐγὼ σὲ ξεμπερδεύω». Ἀπὸ τὸν Ροβινσὼν γίνεται ἓνας μαχαιροβγάλτης, τοῦ ὁποῖου ἡ εἰδικότης εἶναι τὸ ρίψιμο τοῦ μαχαιριοῦ πρὸς τὸν λαιμὸ τοῦ ἀντιπάλου.

Θέλω εὐθύς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῶν παρατηρήσεων αὐτῶν νὰ ἀναφέρω μερικὲς ἐνστάσεις: Οἱ ὑπερασπιστὲς τῶν κωμικῶν βιβλίων λένε: Ἱστορίες μὲ εἰκόνες ὑπῆρχαν ἐπίσης καὶ στὸ παρελθόν, ἄς σκεφθοῦμε τίς εἰκόνες τοῦ μεσαίωνα ἢ τὸν Γουλιέλμο Busch. Γιατί σήμερον γίνεται γι' αὐτὸ τόσοσ ὄρυθος;

Σ' αὐτὸ ὑπάρχουν πολλὲς ἀπαντήσεις:

Οἱ εἰκονογραφημένες ἱστορίες τοῦ παρελθόντος π.χ. οἱ μεσαιωνικὲς Βίβλοι, ἡ ζωγραφικὴ στὰ τζάμια τῶν ἐκκλησιῶν, οἱ τοιχογρα-

φίες στὰ παλαιὰ σπίτια, ὅλες αὐτὲς οἱ εἰκόνες ἦταν διασαφήσεις, ἐξηγήσεις πνευματικῶν ἐννοιῶν, ποὺ ζοῦσαν μέσα στὸν ἄνθρωπο, ποὺ ἔπρεπε μὲ τίς εἰκόνες μόνο νὰ διαφωτισθοῦν, νὰ φανερωθοῦν. Ἐμεῖς ἐπίσης ἐκεῖ, μποροῦσε κανεὶς καὶ ὥφειλε νὰ τίς βλέπη ἐπανειλημμένως. Ὁ Γουλ. Busch ἐπίσης δὲν διαβάζεται ὡς ἐβδομαδιαῖο φυλλάδιο, ἀλλὰ παίρνεται στὸ χέρι ἐπανειλημμένως ἀπὸ τὴ βιβλιοθήκη. Σήμερον ὅμως ἡ μιὰ εἰκόνα ἐκτοπίζει τὴν ἄλλη. Τὸ πλῆθος τῶν εἰκόνων δὲν εἶναι τροφή γιὰ τὴ φαντασία, δὲν ἐξυπηρετεῖ τὸ διαφωτισμὸ τοῦ πνεύματος, ἀπεναντίας ἀμβλύνει τὴ φαντασία, φονεύει τὸ πνεῦμα.

Μερικοὶ ἀριθμοί: Ἡ παγκόσμια παραγωγή φτάνει γύρω στὰ 180 ἑκατομμύρια τὸ μῆνα. Ἀπ' αὐτὰ ἀναλογοῦν 90 ἑκατ. στὶς Ἑνωμένες Πολιτεῖες, 40 ἑκατ. στὴν Ἀγγλία, 10 ἑκατ. στὴ Γερμανία τὸ 1954 — 55. Τὸ 1956 ἔφθασαν στὰ 60 ἑκατ. Ὅταν ξέρωμε ὅτι ὅλες αὐτὲς οἱ σειρὲς τυπώνονται κάθε βδομάδα, κάθε 15 μέρες ἢ κάθε μῆνα, ὅτι τὰ περισσότερα ἔχουν χιλιάδες ἐκδόσεις, ὅτι τὰ τεύχη αὐτὰ πᾶνε ἀπὸ χέρι σὲ χέρι, ἀπὸ τὴ μιὰ σχολικὴ σάκκα στὴν ἄλλη σχολικὴ σάκκα, ὅτι τὸ κάθε τεύχος διαβάζεται ἀπὸ περισσότερα παιδιά, τότε μποροῦμε νὰ σκεφθοῦμε καὶ παραστήσωμε πόσα οἰκονομικὰ συμφέροντα ἱκανοποιεῖ καὶ ποιὲς πνευματικὲς ἐπιδράσεις ἐξασκεῖ αὐτὴ ἡ μαζικὴ φιλολογία.

Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ τὸ περιεχόμενο:

Ἡ ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐξέλιξη τῆς γλώσσας, καὶ ἐξέλιξη τῆς γλώσσας εἶναι ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρώπου. Ἄς σκεφθοῦμε τὴ φράση τοῦ Wilhelm von Humboldt: «Ἡ γλῶσσα εἶναι τρόπος τινὰ ἢ ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση τοῦ πνεύματος τῶν λαῶν. Ἡ γλῶσσα τους εἶναι τὸ πνεῦμα τους καὶ τὸ πνεῦμα τους εἶναι ἡ γλῶσσα τους» δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ φαντασθῇ καὶ τὰ δυὸ ἀρκετὰ ἰσοδύναμα.

Πῶς παρουσιάζεται ὅμως ἡ κατάσταση γύρω ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς Peng - γλώσσης μὲ τοὺς φθόγγους τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ πόνου, μὲ τίς ἀσθηματικὲς φράσεις τῶν κωμικῶν βιβλίων; Ὅπου ξεπέφτει ἡ γλῶσσα, ξεπέφτει τὸ πνεῦμα. Ὁ ποιητὴς Stefan Andres μίλησε μὲ μιὰ προειδοποιητικὴ κραυγὴ γιὰ τὴν ὀπισθοδρομὴν τοῦ πολιτισμοῦ μας — ἀπὸ τὸν λόγο πίσω στὴν εἰκόνα: «Μὲ βασανίζει ἡ σκοτεινὴ προαίσθηση, ὅτι σὲ λιγότερο ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια ὁ τελευταῖος Νέγρος, Tunguse καὶ ὁ Ἑσκιμῶς τοῦ Πόλου θὰ χάσῃ τὴν ἀναλφαβητικὴν τοῦ ἀθωότητος καὶ θὰ διαβάξῃ κωμικὰ — ἐνῶ στὶς πολιτισμένους χώρες ἀπὸ τοὺς χίλιους δὲν θὰ μπορῇ πιά οὔτε ἓνας νὰ διαβάξῃ». Ὁ Stefan Andres δὲν τὰ εἶδε πολὺ μαῦρα.

Μὲ τὸ δίκιο τους μετέφεραν τὴν πράξη τῆς γνήσιας θέας τῶν εἰκόνων στὴν πνευματικὴ περιοχὴ. Μιλοῦν γιὰ τὸν ἄνθρωπο ποὺ παρατηρεῖ, δηλ. γιὰ τὸν λογικὸ, τὸν σκεπτόμενο ἄνθρωπο. Ἡ πλήμμυρα τῶν ἐρεθισμῶν ὅμως δὲν ἐπιτρέπει καμιὰ θέα, καμιὰ παρατήρηση. Στὰ κωμικὰ ἴσα ἴσα βιβλία δὲν φτάνομε ποτὲ σὲ μιὰ ἐξάντληση τῆς εἰκόνας

(κι ἂν ἀκόμα ἦταν πολύτιμη), ἀλλὰ μόνο σὲ κάποιο ἐπιπόλαιο πιάσιμο, σὲ ἓνα κυνηγητὸ ἀπὸ εἰκόνα σὲ εἰκόνα. Ἐνα τέτοιο τεῦχος πραγματικὰ διαβάζεται ὁλόκληρο μέσα σὲ 10 λεπτά, ἂν μπορούμε ἐδῶ νὰ μεταχειρισθοῦμε τὴ λέξη.

Οἱ γονεῖς μπορούν ἐπίσης νὰ σκεφθοῦν ὡς ἐξῆς: 2 - 3 δραχμές, ἔστω 5 δραχμές γιὰ 10 λεπτῶν ἐπιπόλαια θέα εἰκόνων! Δὲν θὰ μπορούσαν οἱ δραχμές αὐτές, ποὺ κερδίζονται τόσο δύσκολα, νὰ ξοδευτοῦν ἐπωφελέστερα; σὲ κάτι ἄλλο χρησιμότερο;

Τὰ ψυχολογικὰ αἷτια

Μιλοῦμε γιὰ μιὰν ἀρρώστια. Ὁ γιατρὸς βλέπει πρῶτα βέβαια τὰ συμπτώματα τῆς ἀρρώστιας, ζητεῖ ὅμως ἀμέσως τὴν αἰτία τους, τὴν ἐστία τῆς ἀρρώστιας.

Ἔτσι κι ἐμεῖς ἐρωτοῦμε: Πῶς νὰ ἐξηγήσωμε αὐτὴ τὴν πλήμνυρα τῶν εἰκόνων; Φτάνει μόνο ἡ μοντέρνα τεχνικὴ; φτάνει μόνο ὁ ἀχόρταγος ἐπιχειρηματίας; Βέβαια, καὶ ἐδῶ ὑπάρχουν σπουδαῖες παραορμητικὲς δυνάμεις. Ἡ περιστροφικὴ μηχανὴ θέλει ἐργασία, ἡ ἐπιχείρηση ζητεῖ νέες δυνατότητες νὰ αὐξήσῃ τὴν κυκλοφορίαν. Ἀδιάκοπα τῆς γεννᾶται τὸ ἐρώτημα, πῶς θὰ μπορῇ νὰ ἐπαρκέσῃ στὶς ἀνάγκες, πῶς νὰ δημιουργήσῃ νέες ἀνάγκες.

Ἡ βασικὴ αἰτία ὅμως γι' αὐτὴ τὴν ἐπιχείρηση τῶν κωμικῶν βιβλίων βρίσκεται σὲ ὀρισμένους ἀνάγκες αὐτῆς τῆς νεολαίας.

Ἡδὴ ὁ Σπράγγερ τὸ ἀναγνώρισε: «Ἡ φιλολογία αὐτὴ δὲν θὰ ὑπῆρχε καθόλου καὶ δὲν θὰ πουλιόταν σὲ τόση ἀφθονία, ἂν δὲν ἀνταποκρινόταν σὲ μιὰ νοσταλγία, ποὺ ζῇ μέσα στὸν ἄνθρωπο καὶ πλημμυρίζει πρὸ πάντων τῇ νεολαίᾳ...»

Ἐπειδὴ ἡ καθημερινὴ ζωὴ, τὸ σχολεῖο καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ ἀξιόλογη φιλολογία καὶ τέχνη δὲν ἀνταποκρίνονται καθόλου ἢ πολὺ λίγο μόνο σὲ ὀρισμένους ἀνάγκες καὶ νοσταλγίες τῆς νεολαίας, αὐτὴ καταλαβαίνει πολὺ εὐκολώτερα τὶς ἀρνητικὲς ἀναλογίες τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν.

Ἀς ἀρχίσωμε ἀπὸ τὰ πρῶτα, τὰ πραγματικὰ κωμικὰ βιβλία. Στὸν κάθε ἄνθρωπο καὶ ἰδιαίτερα στὸ παιδί, ζῇ μιὰ ἀνάγκη γιὰ χιοῦμορ, γιὰ φαιδρότητα, γιὰ κωμικότητα. Ἀπόδειξη εἶναι οἱ παλιὲς κωμικὲς ἱστορίες, οἱ διάφορες φάρσες, τὰ ἀνέκδοτα καὶ αἰνίγματα. Ποῦ βρίσκει ὅμως τὸ παιδί μέσα στὴ σημερινὴ ζωὴ, μέσα στὴν καθημερινὴ βιάση καὶ στὴν ἀφόρητη καταπίεση τοῦ ὕλισμοῦ τῶν γνώσεων, ποῦ βρίσκει τὴν τροφὴν γι' αὐτὴ τὴν ἔμφυτὴ του ἀνάγκη;

«Ἡ σοβαρότητα τοῦ ἀγῶνα τῆς ζωῆς καὶ ἡ ὑπερηφάνεια γιὰ τὴν πνευματικὴ πρόοδο, πῆραν ἀπὸ τὸν ἐνήλικο ὅ,τι καλύτερο εἶχε. Τοῦ ἀφαίρεσαν ἐπίσης τὸ ἀρχικὸ χάρισμα, νὰ χαίρεται μὲ τὰ ἀπλᾶ, τὰ πρωτόγονα - κωμικὰ περιστατικά. Γι' αὐτὸ τὸ παιδί καταφεύγει μὲ ἐνθου-

σιασμὸ στὰ λίγα εὐθύμα κωμικὰ βιβλία καὶ ἔτσι εἰσάγει μιὰ νέα ἀναγνωστικὴ συνήθεια, τὸ κυνηγητὸ τῶν εἰκόνων.

Τὸ παιδί, πρὸ πάντων στὴν ἐποχὴ τῆς προεφηβείας, θέλει νὰ ἐπιδειχθῇ, θέλει νὰ λογαριάζεται, νὰ ἔχῃ κάποια ὑπόσταση καὶ ἀξία. Ποῦ μπορεῖ νὰ ἀποκτήσῃ αὐτὸ ποὺ θέλει σήμερα μέσα στὴν καθημερινὴ ζωὴ; Δὲν ἐντάσσεται πιά στὴ ζωὴ τῶν ἐνηλίκων.

Καὶ ἐπειδὴ ὅλα γίνονται τόσο γρήγορα, σχεδὸν μηχανικά, καὶ στὴν κουζίνα καὶ στὸ σπίτι καὶ στὴν αὐλὴ καὶ στὸν κῆπο, ἡ βοήθεια τοῦ παιδιοῦ καταντᾷ πολὺ ἐνοχλητικὴ. Ἔτσι ἰδανικὸ τοῦ παιδιοῦ γίνεται ὁ δυνατός, ὁ καυγατζῆς, ὁ πονηρὸς ἥρωας τῶν κωμικῶν βιβλίων. Παντοῦ συναντᾷ τὸ ἴδιο μοτίβο: Ἐνας πονηρὸς μικρὸς νὰ ξεγελᾷ τὸν ἀφελῆ καὶ βλάκα ἐνήλικο. Μὲ τέτοιο πρωτόγονο τρόπο λύνεται ἐδῶ ἡ περίπλοκη ἀντίθεση μεταξὺ τῶν γενεῶν.

Τὸ παιδί ζητεῖ κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς προεφηβείας πρότυπα, ποὺ νὰ μιμηθῇ, ἥρωες ποὺ νὰ μπορῇ νὰ θαυμάζῃ καὶ λατρεύῃ. Ποῦ τοὺς βρίσκει στὴ ζωὴ; Ποιὸς «κατεβαίνει» σὲ μιὰ συνάντηση ἐπὶ ὁμοίου ἐπιπέδου; Ἀντίθετα: Ἡ ἐφημερίδα δὲν ὑποβιβάζει κάθε ἰδανικὸ τῆς προσωπικότητος στὸν καθημερινὸ πολιτικὸν ἀγῶνα, δὲν κοπιάζει τὸ σχολεῖο γιὰ ἀφηρημένη «πραγματικότητα» καὶ ἀποφεύγει κάθε λατρεία τῆς προσωπικότητος; Δὲν διαθέτει τὸν ἀπαιτούμενο χρόνον νὰ κἀνῃ ζωντανὴν διδασκαλίαν γιὰ τὴ ζωὴ τῶν μεγάλων ἐφευρετῶν καὶ δημιουργῶν. Δὲν εἶναι καθόλου παράξενο ἔπειτα, ἂν ἡ νεολαία βρίσκει τὸν ἰδανικὸ τῆς ἥρωα πρὸ πάντων στοὺς ἄσους τοῦ ἵπποδρομίου, στοὺς κινηματογραφικοὺς ἄστρες, στὸν Ταρζάν, στοὺς ὑπερδιαρρηκτες καὶ στοὺς ντετεκτίβ!

Ἡ νεολαία ἀγαπᾷ τὸ ἀσυνήθιστο, τὸ περιπετειῶδες, τὸ ἰδιόρρυθμο καὶ ἐπικίνδυνο. Ὁ γυμνὸς ρεαλισμὸς, ἡ ἀντιμετώπιση κατὰματα τῆς ζωῆς, ἀπομάκρυνε πολὺ νωρὶς τὴ νεολαίαν ἀπὸ τὴν ὄνειρῶδη ζωὴ τοῦ παραμυθιοῦ καὶ τοῦ μύθου, ἀπὸ τὴν συναναστροφή της μὲ γίγαντες καὶ νάνους, ἀπὸ τὰ θαύματα τοῦ Tarnkappe, ἀπὸ τὴ μαγικὴ λάμπα καὶ τὸ μαγικὸ ἄλογο. Γιατί σήμερα ἐνδιαφέρει νὰ ἐνημερώσωμε τὸ παιδί, ὅσον τὸ δυνατόν γρηγορώτερα μὲ τὴν πραγματικότητα καὶ νὰ τὸ ὀδηγήσωμε ὅπως μπορούμε στὴν ἐπιχειρηματικὴ σκέψη.

Τὸ σχολεῖο μας, ποὺ θέλει νὰ ἀνταποκριθῇ στὴν ἐξέλιξη ὅλων τῶν ἐπιστημῶν καὶ δὲν ἔχει τὸ θάρρος νὰ καταργήσῃ τὸ παλιὸ καὶ ξένον πρὸς τὴ ζωὴ διδακτικὸ ὕλικό, παραλύει μὲ τὸ παραφόρτωμα τῶν γνώσεων τὶς δυνάμεις τῆς φαντασίας καὶ τοῦ συναισθήματος καὶ δυναμώνει τὴν κλίση γιὰ ἀντικατάσταση τῶν γνώσεων αὐτῶν. Ἔτσι ὁ Ἀγγλος παιδαγωγὸς Herbert Read σὲ μιὰ τοῦ ἐκθεσίου γιὰ τρομακτικὰ - κωμικὰ ἔγραφε: «Ἡ ὄρεξις τοῦ παιδιοῦ γιὰ σκληρότητα καὶ τρόμο εἶναι ἡ ὄρεξις μιᾶς πεινασμένης φαντασίας».

Πολλοὶ μοντέρνοι παιδαγωγοὶ καὶ ὑπερασπιστὲς τῆς ἐπιχειρήσεως προβάλλουν ἐδῶ τὴν ἐνσταση:

“Αν ή νεολαία, μᾶς λένε, βρίσκει ὅ,τι θέλει στὰ εἰκονογραφημένα φυλλάδια, γιατί θέλετε νά ἀπαγορεύσετε στή νεολαία τὰ φυλλάδια αὐτά; Βλέπετε, ἄλλωστε, πόσον κοντὰ στή νεολαία βρίσκονται τὰ εἰκονογραφημένα αὐτὰ ἀναγνώσματα. Ἀνταποκρίνονται στή νεολαία, τῇ βοηθοῦν νά κυβερνᾷ τίς ὁρμές της.

Τὸ μεγάλο ζήτημα εἶναι τοῦτο: Δέν ὑπάρχει καμιὰ ἀπόδειξη γιὰ τὴν «ἀντίδραση». Ἀπέναντι πρὸς τὴ «θεωρία» αὐτὴ στέκεται ἡ πράξη τῆς πραγματικότητος καὶ αὐτὴ δείχνει τὰ κωμικά ὡς ἐρεθιστικά, ὡς παρόρμηση. Καὶ ὅμως, θὰ ἤθελα νά πῶ, ὅτι ἡ ἀποπλάνηση πρὸς τὸ ἔγκλημα, ὅπως συμβαίνει χιλιάδες φορές, εἶναι μόνο μιὰ δευτερεύουσα ἐπίδραση τῆς γενικῆς καὶ πολὺ πλατύτερης ἐπιδράσεως. Γιὰ τὴν ἀντιληπτὴ πλάνη, γιὰ τὴν πτώση στὸ ἔγκλημα, συνεργοῦν πάντοτε περισσότεροι παράγοντες, ὅπως ἡ προδιάθεση, τὸ περιβάλλον καὶ οἱ κάθε λογῆς ἐπιδράσεις καὶ ἐπιρροές. Κακὰ ἀναγνώσματα καὶ κακὲς ταινίες, ἡ φανταστικὴ ταυτοποίηση μὲ ἀρνητικὰ πρότυπα φέρνουν μόνο τὴ λανθάνουσα κλίση πρὸς τὴν ἀπολύτρωση.

Ὁ ἰδιαιτέρος κίνδυνος τῆς πλήμμυρας τῶν κωμικῶν ἔγκειται στὸ ὅτι ἐμποδίζει τὴν ἀνάπτυξη τῶν ψυχικῶν προδιαθέσεων. Καὶ συγκεκριμένα στὰ ἀναγνώσματα: Ὁ ἄνθρωπος χάνει τὴν ὑπομονή, τὴν ἐπιμονή, τὴν ἐτοιμότητα ποὺ χρειάζεται καὶ καλὸ βιβλίον καὶ πᾶνε χαμένες οἱ δυνάμεις τῆς φαντασίας, τοῦ συναισθήματος καὶ τῆς βουλήσεως, ποὺ ἀπαιτεῖ καὶ συνάντηση μὲ τοὺς πολύτιμους ἀνθρώπους.

Τὰ μέσα τῆς θεραπείας

Ἐδῶ τώρα ἐρωτᾶται:

Τί μπορεί νά γίνη ἐναντίον τοῦ κινδύνου τῆς καθημερινῆς πλήμμυρας τῶν κωμικῶν;

Ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ μου πείρα θὰ μπορούσα νά θέσω στὴν πρώτη γραμμὴ τὸν διαφωτισμὸ τῆς κοινωνίας, ἰδιαιτέρως τῶν γονέων. Ὁποῖος ἀναγνωρίζει καὶ κρίνει σωστὰ τὸν κίνδυνο, βρίσκει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸν κατάλληλον τρόπο νά τὸν ἀπομακρύνῃ.

Ραδιοφωνικὲς ὁμιλίαι, δημοσιεύματα στὰ περιοδικὰ καὶ στίς ἐφημερίδες, κινηματογραφικὲς προβολές, κατὰ τίς ὁποῖες οἱ γονεῖς μποροῦν νά ἰδοῦν καθαρὰ δείγματα τῆς πλήμμυρας τῶν εἰκόνων, ἔχουν καλὴ ἐπίδραση. Γιὰ νά κάμουν τὴν ἐργασία αὐτὴ περισσότερο ἐντυπωσιακὴ, ὥργάνωσαν στὴν Αὐστρία καὶ ἔθεσαν σὲ ἐνέργεια ἕνα κατάλογο ὑπογραφῶν. Μὲ ἕνα ἑκατομμύριο ὑπογραφές ἐνισχύονται οἱ Αὐστριακοὶ γονεῖς:

«Θέλομε νά προστατεύσωμε τὰ παιδιὰ μας ἀπὸ τὰ κακὰ ἀναγνώσματα, πρὸ πάντων ἀπὸ τὴν πλήμμυρα τῶν κωμικῶν, θέλομε νά τοὺς δίνωμε κανονικὰ καλὸ ἀναγνωστικὸ ὕλικό. Ζητοῦμε ὅμως ἀπὸ τὸ Κρά-

τος καὶ ἀπὸ τίς ἀρχές μιὰ νόμιμη προστασία ἀπὸ τὴ διαφθορὰ τῶν ἀσυνειδήτων ἐπιχειρηματιῶν».

Οἱ ὑπογραφές δόθηκαν πρὸ πάντων σὲ χιλιάδες συγκεντρώσεις δασκάλων καὶ γονέων, ὅπου μὲ διαλέξεις καὶ κινηματογραφικὲς προβολές παρουσίαζαν τὸν κίνδυνο. Ἡ ἐνέργεια τῶν ὑπογραφῶν δὲν ἦταν ἀπλὴ διαμαρτυρία, ἀλλὰ καὶ διαφωτιστικὴ ἐργασία. Ἡ διαφωτιστικὴ αὐτὴ ἐργασία μεταξὺ τῶν γονέων ἀπαιτεῖ φυσικὰ ὡς βάση τὸν ἐξοπλισμὸ τῆς ἐπιστήμης.

Ὁφείλομε νά διαπιστώσωμε ὅμως μὲ εὐγνωσύνη, ὅτι ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ δὲ μᾶς ἔρχονται μόνο τὰ κωμικά, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄριστα ὅπλα ἐναντίον τῶν κωμικῶν. Εἶναι τὸ περιεκτικώτατο ἔργο τοῦ ἱατροῦ καὶ ψυχολόγου Frederic Wertham, Seduction of the Innocent (διαφθορὰ τῶν ἀθώων). Ἐδῶ βρίσκουν οἱ εἰδικοὶ ἄφθονο ἀποδεικτικὸ ὕλικό, ποὺ μπορεῖ νά ἐπεξεργαστοῦν ἐκλαϊκευτικά γιὰ τὴν εὐρύτερη διαφώτιση. Ὁ Wertham παρουσιάζει τὸ πόρισμα μακρᾶς πολυετοῦς ἔρευνα μιᾶς ὁμάδος ἱατρῶν, ψυχολόγων, δικαστῶν, δασκάλων καὶ βιβλιοθηκαρίων. Ὅσα ἀναφέρει πλουτίζουν μὲ πολλὰ παρατηρήσεις καὶ ἀποδείξεις. Ἐτσι π.χ. συνέβηκαν σὲ ὠρισμένες περιοχὲς νέα εἶδη ἐγκλημάτων, ἀφοῦ πρῶτα περιγράφηκαν στὰ κωμικὰ βιβλία. Αὐτὸ π.χ. ἰσχύει γιὰ τὴν ἀπόλαυση τοῦ χασίς ἀπὸ τὴ Νεολαία.

Ὁ Wertham συνοψίζει ὡς ἑξῆς τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἔρευνάς του στὰ ἑξῆς κύρια σημεία:

1. Τὰ κωμικὰ βιβλία εἶναι πηγὴ γενικοῦ ἀναλφαριθτισμοῦ.
2. Δημιουργοῦν μιὰν ἀτμόσφαιρα σκληρότητος καὶ παρεκτροπῆς.
3. Προσφέρουν ἐγκληματικὲς καὶ σεξουαλικὰ ἀνώμαλες ιδέες.
4. Ἐξασθενίζουν τίς φυσικὲς δυνάμεις, γιὰ μιὰ ὑγιεινὴ καὶ καθὼς πρέπει ζωή.
5. Θὰ ἤθελα ἐδῶ νά προσθέσω: Ἡ αὐτονόητη εἰκόνα τῆς βίας, ἡ ἐπανελημμένη συναναστροφή μὲ ἐκφυλοὺς ἀνθρώπους, τὸ ζαρωμένο πρόσωπο, ἡ γκριμάτσα, εἶναι τὸ ἐξωτερικὸ σημάδι, καταπνίγουν κάθε πίστη στὸν ἄνθρωπο καὶ στὴν ἀνθρωπότητα, καταπνίγουν τὴ δύναμη καὶ τὴ θέληση γιὰ ἐργασία.

Οἱ ἐπιστημονικὲς αὐτὲς σκέψεις μᾶς δικαιολογοῦν καὶ μᾶς ὑποχρεώνουν νά πορουσιαστοῦμε μπροστὰ στὸ κοινὸ καὶ πρὸ πάντων νά καταστήσωμε προσεκτικὸς τοὺς γονεῖς καὶ μὲ τὸν προφορικὸ καὶ μὲ τὸν γραπτὸ λόγο γιὰ τὸ πρωταρχικὸ τους συμφέρον. Πρέπει νά δημιουργήσωμε μιὰν ἀτμόσφαιρα γενικῆς ἄμυνας τότε θὰ εὐρεθοῦν καὶ τὰ ἀναγκαῖα οἰκονομικὰ μέσα ἀπὸ τὸ δημόσιο γιὰ τὴν πνευματικὴ προστασία καὶ τὴν πνευματικὴ περίθαλψη τῶν νέων.

Προστασία τῆς νεολαίας ἀπὸ τὴν πνευματικὴ διαφθορὰ σημαίνει ἐπίσης δημιουργικὴ ἐργασία σὲ ὅλες τίς περιοχὲς τῶν βιωμάτων τῆς νεολαίας, στίς ἐκδρομές, στὸ σωστὸ σπὸρ, στὰ καλὰ ἀναγνώσματα

και όλες τις άλλες μορφές της κοινωνικής και προσωπικής ζωής. Όλα αυτά θα εξελίσσονται καλύτερα.

Ακόμα σπουδαιότερο από την αποκάλυψη του αρνητικού και του κακού είναι η αδιάκοπη υπόδειξη του θετικού, του πολύτιμου και ανυψωτικού.

Η νεολαία, βέβαια, ζητεί πρώτα το εύκολο, το επαγωγικό φυλλάδιο. Υπάρχουν όμως αρκετά ενδιαφέρουσες και πολύτιμες σειρές φυλλαδίων. Δεκάδες σειρές είτε απλές είτε σε τόμους. Κάθε βιβλιόπωλης, κάθε δάσκαλος, κάθε βιβλιοθηκάριος μπορεί να δώσει πληροφορίες, Η νεολαία, όταν βρή τέτοια, σαν τα «ψηλά βουνά», σαν τα διηγήματα του Ζαχ. Παπαντωνίου, την Καλύβα του Μπάρομπα Θωμά την Οδύσσεια και Ίλιάδα του Όμηρου στην καλή δημοτική κ.λ.π. θα τα διαβάσει με ενθουσιασμό, για να κορέσει την αναγνωστική της δίψα.

Και δεν είναι καθόλου αληθινό, πώς η νεολαία δεν έχει τη δύναμη να διαβάσει ένα καλό βιβλίο. Πώς θα μπορούσαν διαφορετικά τόσοι εκδοτικοί, που παρακολουθούν την κίνηση του παιδικού βιβλίου, να παράγουν τόσο πολλά, πραγματικώς καλά βιβλία; Γνωρίζουν βέβαια ότι σε ένα καλό βιβλίο δεν συναρπάζει μόνο το πολύτιμο περιεχόμενο, αλλά και το эλκυστικό, το καλαισθητικό δέσιμο.

Οι γονείς τέλος οφείλουν να αντιληφθούν ότι το κατάλληλο παιδικό βιβλίο, αποτελεί για το παιδί βοήθημα στη ζωή και για τους γονείς πολύτιμο παιδαγωγικό εφόδιο.

Οδηγός έδω θα είναι το αξίωμα: Το κατάλληλο βιβλίο στο κατάλληλο παιδί για τον κατάλληλο χρόνο.

Γενικά μπορούμε και πρέπει να απορρίπτουμε το κακό και να ειδικεύουμε το καλό, να το προσαρμόζουμε στις έσωτερικές ανάγκες και τα διαφέροντα του παιδιού. Οι επιτροπές για τα παιδικά βιβλία και οι συστατικοί κατάλογοι μπορούν να είναι μια πρώτη βοήθεια που εξοικονομεί στους δασκάλους και παιδαγωγούς αρκετό χρόνο και εργασία για την επιλογή. Την προσαρμογή του βιβλίου στο κάθε παιδί πρέπει να βρουν οι ίδιοι οι παιδαγωγοί.

Όταν ήμεις δεν «επιβάλλουμε» στο παιδί το καλό, αλλά προσέχουμε επίσης τη θέληση του παιδιού, τότε τα βιβλία θα έπνευγουν πιο πέρα, θα εξευγενίζουν το γούστο και το παιδί θα βρίσκει μόνο του το δρόμο προς το καλό βιβλίο.

Μια τέτοια προσπάθεια έναντιον του κακού και υπέρ του καλού βιβλίου, φέρνει μέσα της την επιτυχία και την αμοιβή. Μπορούμε κάλλιστα να πούμε:

Δεν υπάρχει σχεδόν περιοχή της πνευματικής ζωής, που να διαπιστώνεται τόσο γρήγορα και τόσον έποπτικά ή επιτυχία των προσπαθειών, όσο στον άγώνα της άμυνας έναντιον της κακής παιδικής φιλολογίας και στην προσπάθεια για την προαγωγή της καλής.

Παράδειγμα κτυπητό είναι το αποτέλεσμα της ενεργείας των υπογραφών, στην Αυστρία, που αναφέραμε παραπάνω, και που φαίνεται έντελως άπίστευτο: Την εποχή που ενεργούνταν οι υπογραφές, τα κυκλοφορούντα κωμικά βιβλία στην αγορά ήταν 50 σειρές, τώρα είναι μόλις 15. Οι έρωτικές ιστορίες, οι έγκληματικές ιστορίες εξαφανίστηκαν σχεδόν. 70% από τα κακής ποιότητας έντυπα, απομακρύνθηκαν από την αγορά με τη διαφώτιση των γονέων, με την καθιέρωση βραβείων, που έφεραν γρήγορα κοντά στη νεολαία τα θετικά έντυπα. Από την Αυστριακή αυτή θέση μπορούμε ακόμη να εξαγάγουμε ένα άλλο διδάγμα. Μετά την ώραία αυτή επιτυχία, ανέπνευσε κανείς και οι προσπάθειες για την καταπολέμηση του κακού χαλαρώθηκαν. Στον Ο.Η.Ε. παρουσιάζονταν νέες εξορμήσεις για την επιχείρηση εις βάρος της νεολαίας. Ός τέτοια εξορμήση θα μπορούσε κανείς να χαρακτηρίσει και την απόπειρα να δημιουργήσουν «θετικά κωμικά». Όποιος υποστηρίζει την άποψη αυτή, δεν συνέλαβε ακόμη το πρόβλημα της καθημερινής «πλήμυρας των εικόνων». Δεν το αντιλαμβάνονται επίσης όσοι νομίζουν, ότι το πρόβλημα θα λυθί, όταν οι νεολαία προστατευθί με ένα νόμο από τους έλεεινούς εκφυλισμούς των έρωτικών και έγκληματικών κωμικών βιβλίων.

Είμαι κι εγώ της γνώμης, ότι πρέπει να υποστηρίξουμε την έλευθερία της πνευματικής εξέλιξεως της νεολαίας με ένα νόμο. Η απομάκρυνση όμως των αρνητικών άκροτήτων είναι ένα πολύ μικρό μέρος της εργασίας.

Η πλήμυρα των εικόνων των κωμικών βιβλίων δεν στέκεται ολομόναχη στον άέρα. Έχει ένα γερό υπόβαθρο. Στο παρελθόν ή εικόνα αποτελούσε για το παιδί, είτε στον τοίχο του δωματίου έκρεμόταν, είτε στο εικονογραφημένο βιβλίο, ένα βίωμα. Σήμερα έγινε κάτι το αυτόνομο, που δεν προσέχει κανείς πιά. Τα πρώτα ήδη παιγνίδια, τα άσχιστα εικονογραφημένα βιβλία παρουσιάζονται στο παιδί σαν ποικιλόμορφη μάζα.

Ακολουθούν οι εικονογραφημένες παιδικές εφημερίδες, έπειτα τα σχολικά βιβλία και αυτά πρέπει να συμβαδίζουν με την «μοντέρνα ζωή», εικονογραφούνται κάθε μέρα ισχυρότερα και κτυπητότερα.

Και πρώτα το παιδικό βιβλίο: Ένα κτυπητό περιβάλλωμα και εικόνες σε κάθε σελίδα! Στη φαντασία του παιδιού δεν μένει καθόλου ή δυνατότητα να ζωγραφίσει πρόσωπα, τοπία ή γεγονότα, να δημιουργήσει μιάν έσωτερική εικόνα στο λόγο: όλα σεβρίρονται έτοιμα, ως κλισέ, που δεν επιτρέπουν καμιά δημιουργική άτομική εργασία. Αυτό όμως δεν αρκεί. Η έξωτερική ζωή επίσης καταπνέζεται από το χαρτί, την εικόνα: Οι εκθέσεις φέρουν πάντοτε εικονογραφίες αντί αντικείμενα, τα διάφορα πλακάτ, οι πολύχρωμες κολώνες έμειναν σύμβολο της ζωής, που εκφυλίζεται σε ρεκλάμα, πλακάτ και κάθε είδους δείγματα.

Και τί βλέπει ή νεολαία κοντά στους ενήλικους, τί προβάλλεται στα μάτια της ως σκοπός της ψυχαγωγίας; Υπάρχει ό κινηματογράφος στις γιορτές (πόσο έχασε την έννοιά της ή λέξη «γιορτή» είναι σαν βλασφημία όταν τη μεταχειριζόμαστε σήμερα) και τα εικονογραφημένα περιοδικά σε κάθε λεπτό. Τα βρίσκουμε στο κουρείο και στο κομμωτήριο, στην αίθουσα άναμονής του γιατρού και ως ανάγνωσμα όπουδήποτε, ακόμη και στην οικογένεια. Τα εικονογραφημένα περιοδικά έγιναν για τους μεγάλους ένα είδος κωμικών βιβλίων. Κολακεύουν πρό πάντων τη συναισθηματική δίψα και απομακρύνουν από κάθε βαθύ και σοβαρό ανάγνωσμα.

Πώς έχει έδω ό άνθρωπος ακόμη καιρό για να παρατηρήσει, να ξεχωρίσει και να εκλέξει; Κεντρικό πρόβλημα έγινε η ποσότης και όχι ή ποιότης.

Ακόμη μιá παρατήρηση για την ποιότητα: Δεν μπορούμε και δεν θέλουμε καθόλου να θέσουμε τη νεολαία μας κάτω από ένα Glassturz· πρέπει επίσης να μείνει immun απέναντι ώρισμένων κινδύνων της ζωής, πρέπει να αποκτήσει την ικανότητα να διακρίνει το φώς από τη σκιά. Μιά ατμόσφαιρα έντελώς στεϊρα μέσα στον κόσμο της εικόνας δεν μπορεί να οδηγήσι σ' αυτό. Το παιδί επάνω στις διάφορες ποιότητες να αποκτήσει το συναισθημα για μιá «ίεραρχία των αξιών».

Η μαζική όμως παρουσία των έντυπώσεων από τις εικόνες εξοβελίζει όχι μόνο τον λόγο, αλλά και την ίδια την εικόνα.

Η θεραπεία έγκειται λιγότερο στην καταπολέμηση του κακού, όσον σπουδαία κι αν είναι, πρό πάντων κατά την εργασία της ευρείας διαφωτίσεως, έγκειται στην άμυνα αυτής καθ' έαυτήν της μαζικής ποσότητος των εικόνων.

Αν εξαίρεσω τον πνευματοψυχικό σκοπό της γνήσιας καλλιτεχνικής εικόνας, τότε πρέπει να χρησιμοποιούμε την εικόνα στην παιδαγωγική μας εργασία μόνον για την πραγματική διασάφηση:

Εικονογραφίες ποιημάτων σπάνια μόνο, εικονογραφίες σε γλωσσικά και λεξικά τότε μόνο, όταν, όπως στο λεξικό πραγμάτων, παριστάνεται ένα πράγμα. Η εικονογράφηση δεν έχει το σκοπό να εποπτικοποιήσει μιá δεδομένη πνευματική ή ήθική έννοια, ή εργασία αυτής παραμένη για τη δημιουργική ψυχική δύναμη του παιδιού. Η διακόσμηση με εικόνες των βιβλίων της νεολαίας, ως μη συνοδεύη την ενέργεια, άλλ' ως χρησιμεύση για την ένδεχόμενη έμβάθυνση, επομένως όχι ως αντικατάσταση του προφορικού λόγου, αλλά ως ολοκλήρωση. Γι' αυτό θα προφυλάξωμε τα παιδιά μας από κάθε πραγματικά άδικαιολόγητη συνάντηση με εικόνες.

Η πλήμμυρα των εικόνων παριστá μαζί με τον θόρυβο του δρόμου τον ισχυρότατο έρεθισμό της σημερινής εποχής.

Αν επιτύχωμε να προφυλάξωμε τη νεολαία από τη μάζα των ει-

κόνων, που άπειλεί να καταπιέσει την έσωτερική τους ζωή, τότε έκτελοΰμε κάτι πολύ περισσότερο από την άπλη άμυνα. Δίνουμε στη νεολαία την έλευθερία της πνευματικής και ψυχικής εξέλιξεως, την προστατεύουμε από την επιπολαιότητα και αποβλάκωση και της schliessen sie ein για επιδράσεις, που είναι σε θέση να φέρουν στο φώς και να εξελίξουν τις πολύτιμες διαθέσεις και κλίσεις του ανθρώπου. Ανοίγουμε στο παιδί τις δημιουργικές δυνάμεις, που κρύβονται μέσα στο λόγο, το καθιστούμε όμως έλεύθερο για ένα άγνò ζήσιμο των εικόνων, το όποιο σε συνδυασμό με τον όρθò λόγο οδηγεί πάνω από την έσοπτεία και την παρατήρηση στην εικόνα του κόσμου και στην κοσμοθεωρία και άσφαλώς σε πολλές ώραϊες άναγνωστικές ώρες.

Γ. Ζομπάνκης

*Εν όψει εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων

Ο ΠΑΡΑΣΑΓΓΗΣ

Κάτι σαν Παιδαγωγικό Χρονογράφημα. Γύρω από τες εξέτάσεις και τους διαγωνισμούς στα σχολεία της Μέσης Παιδείας μας.

Σούρλας

Ι. Αί εξέτάσεις και διαγωνισμοί στα σχολεία της Μέσης Παιδείας μας με τον τρόπον της διεξαγωγής των, απέτελεσαν και αποτελούν ένα άληθινόν Γολγοθάν για τους μαθητάς και μαθητρίας μας.

Έτσι: Αντί να έθιοθ ή νέα γενεά στο σύστημα της συνεργασίας και το άτομον να άντιληφθ σιγά σιγά ότι έχει υποχρέωσιν να υπηρετή την όλότητα, το σύστημα των διαγωνισμών, έτορπίλισε και τορπιλίζει το σύστημα της συνεργασίας.

Ο διαγωνισμός ή καλύτερα ο άνταγωνισμός είναι κίνητρο άνεπαρκές για την έφηβικήν δράσιν.

Οί περισσότεροι μαθηταί απογοητεύονται από τες άποτυχίες των εις του διαγωνισμούς.

Η άμιλλα παίζει ρόλον μονάχα μετοξύ της άριστοκρατίας του πνεύματος και επιβάλλεται ίσως να την διατηρήσωμε για τους ίδιοφους μαθητáς των τάξεων, αλλά για την μεγάλη μάζα των άλλων μαθητών πρέπει να άναζητήσωμε μεθόδους που να υποβοηθοΰν την εκτύλιξη των δυνάμεων, με τες όποιες τους έπροίκισε ή φύση και να μην άρκούμεθα σε μιá χονδρείδη διάκριση μεταξύ άμελών και έπιμελών και έως εκεί να σταματάει ή δουλειά μας και ή επίδρασή μας σχετικά με την διανοητικήν και ήθικήν ανάπτυξιν των.

Για να καταδικάσωμε δε την σχετικότητα της άξίας των διαγωνισμών και των εξέτάσεων, άρκει να λάβωμε ύπ' όψει το γεγονός ότι μεγάλοι άνδρες εις την μετέπειτα ζωήν των έχαρακτηρίσθησαν εις τα μαθητικά θράνια από τους καθηγητάς των και τους δασκάλους των ως άμελείς και κα-

θυστερημένοι. Μεταξύ δὲ αὐτῶν καὶ ὁ διάσημος Ἀϊνστάϊν. Μάλιστα... Μαλισιότατα... ἀναγνώστα μου καὶ ἀναγνώστριά μου.

Συνεπῶς: Ἡ ζωὴ, ἡ ἐξέλιξη καὶ ἡ καταπληκτικὴ σταδιοδρομία πλείστων χαρακτηρισθέντων ὡς ἀμελῶν ὑπὸ τοῦ σχολείου, δείχνει πῶς κἀτι τι τὸ σάπιο καὶ ἐπισηφάνει ὑπάρχει ἀνάμεσα στοὺς αὐθαίρετους χαρακτηρισμοὺς διδασκόντων καὶ γενικὰ εἰς τὰς κρίσεις τῶν.

II. Προχωροῦμε...

Βαθμολογία καὶ προαγωγικὲς ἐξετάσεις ἀντιπροσωπεύουν κατὰ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς παλαιᾶς παιδαγωγικῆς, μέσα παιδονομικὰ γύρω ἀπὸ τὴν καλλιέργειαν τῆς βουλήσεως τῶν μαθητῶν, ἀντιπροσωπεύουν μέσα διατηρήσεως τῆς πεθαρχίας καὶ μέσα ἐξυψώσεως τῆς κυριαρχικῆς θέσεως τῶν διδασκόντων ἐναντι τῶν μαθητῶν.

Ἡ βαθμολογία καὶ οἱ ἐξετάσεις εἶναι κἀτι τι προβληματικόν, ἐφόσον ἐξετάζονται ἀπλῶς αἱ γνώσεις τῶν μαθητῶν καὶ ὄχι ἡ ἐπίδοσίς τῶν ἢ σχετικὴ μὲ τὰς προδιαθέσεις τῶν, ἐφόσον γύρω ἀπὸ τὴν διάγνωσιν αὐτὴν δὲν καταβάλλεται οὐδεμία προσπάθεια, ἡ δὲ τήρησις ἀτομικοῦ ψυχολογικοῦ δελτίου εἶναι ἄγνωστος εἰς τὴν σχολικὴν μας πραγματικότητα.

Πάντως: Διὰ τῆς βαθμολογίας ἰδίως ἐπιδιώκεται ἡ ἐξασφάλιση τῆς διδασκαλικῆς κυριαρχίας εἰς τὰ ὅμματα τῶν μαθητῶν καὶ τῶν μαθητριῶν.

Εἶναι «τὸ πιστεύω» τῆς παλαιᾶς παιδαγωγικῆς. Ἀκατάπαυστα δηλαδὴ ὁ διδάσκων—καὶ μὲ τὴ βλοσυρὴ πολλὰς φορὲς στάση τοῦ ἐναντι τῶν μαθητῶν—ἐξαντλεῖται σὲ ἀνούσιες πρὸς αὐτοὺς προτροπὲς καὶ ἠθικολογίαι, σὲ τρόπον ὥστε νὰ ἀναγκασθοῦν οὗτοι νὰ βροῦν τὸν ἑαυτὸν τοῦς στοὺς ἀριθμοὺς τῶν κατολόγων τῆς βαθμολογίας.

Μὲ ἄλλα λόγια καὶ διὰ νὰ ἐκφραστοῦμε ἐπὶ τὸ παιδαγωγικώτερον.

Ἡ ψυχὴ καὶ ἡ προσωπικότης τοῦ μαθητοῦ εἶναι ἓνα νούμερο τοῦ διδασκαλικοῦ σημειωματαρίου, ὅπου τηρεῖται ἡ περίφημος βαθμολογία.

Κατὰ ταῦτα:

Βαθμολογία καὶ ἐξετάσεις ἔχουν τὸ πλεονέκτημα—χωρὶς νὰ ἀντιπροσωπεύουν τίποτε τὸ οὐσιαστικώτερον καὶ βαθύτερον γιὰ τὴ μεγάλη μάζα τῶν μαθητῶν—νὰ προσπορίζουν ὅμως εἰς τοὺς διδάσκοντας καὶ τοὺς διευθυντὰς τῶν σχολείων μεγαλύτερη αὐθεντία καὶ κυριαρχία.

Καὶ ἀκούεται... διὰ τοὺς παροικοῦντας εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ἡ περίφημος ἀπειλή:

«Ἐδῶ... σὲ ἔχω, παλιόπαιδο! Ποῦ θὰ μοῦ πᾶς; Θὰ λογαριαστοῦμε στὲς ἐξετάσεις».

Στὴ λειτουργία πολλῶν Γυμνασίων, ὅπου ὑπάρχουν τάξεις μὲ 70—80 μαθητὰς, οἱ καθηγηταὶ ἀσχολοῦνται τὸ περισσότερο χρονικὸν διάστημα μὲ ἐξετάσεις καὶ προχείρους διαγωνισμοὺς.

Μέτρα δηλαδὴ τελείως ἀψυχολόγητα, τὰ ὁποῖα καταρρακώνουν καὶ ὑποβιβάζουν κάθε ἰδέαν μορφώσεως καὶ ἀγωγῆς καὶ γεννοῦν μονάχα λύπη ἀφάνταστη στὴν ψυχὴ καὶ ἐκείνων ἐκ τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας, ποὺ χωρὶς νὰ τὰ ἐγκρίνουν καὶ νὰ τὰ ἐπιδιοκίμαζον, εἶναι ἐν τούτοις ὑποχρεωμένοι καὶ αὐτοὶ νὰ τὰ ἐφαρμόζον.

Πίσω ὅμως ἀπὸ ὅλα αὐτὰ κρύβεται καὶ τὸ κυριαρχικὸν πνεῦμα μιᾶς πατριαρχικῆς ἐρμηνείας παρ' ὅλην τὴν δημοκρατικὴν τῆς προβολὴν—κρύβεται δηλαδὴ ἓνα μέσον τῆς καλλιέργειας τῆς ἠθικῆς βουλήσεως τῆς νέας γενεᾶς.

Καὶ ὅμως...

Καλλιιεργεῖται ἀντιθέτως ἡ ὑποκρισία καὶ ἡ δολιότης, θραύεται ἡ ἀνθρώπινη ἐλεύθερη θέληση καὶ ὁ ἔφηβος συνηθίζει—ὅπως εἶναι καὶ γεγο-

νὸς ἀναμφισβήτητο—εἰς ὅλας τὰς ἀστυνομικὰς μεθόδους τοῦ Νάτ Πίνκερτον, προκειμένου νὰ ἐξασφαλίσαι ἓνα βαθμὸ εἰς τὰς ἐξετάσεις, ἀφοῦ δυστυχῶς ἡ ὅλη μόρφωση καὶ ἡ ἀγωγή τῶν ἐφήβων μας κατήντησε νὰ εἶναι μονάχα βαθμοὶ—ἓνα χαρτί—καὶ τίποτε ἄλλο!..

Ἀλλὰ τὸ κακὸ δὲν σταματᾷ ἔως ἐδῶ.

Τὸ πνεῦμα μιᾶς τέτοιας ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως συρρικνούμενον καὶ συσπειρούμενον, ἀποβαίνει ὁ μεγαλύτερος ἐχθρὸς γύρω ἀπὸ κάθε καινούργιο, τὸ ὁποῖον ζητᾷ ὀργανικὰ δρόμο καὶ μορφή μέσα στὴ λαϊκὴ ζωὴ.

Ἐνα τέτοιο δηλαδὴ πνεῦμα ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως εἶναι μίαν ἔκδηλος μορφή πολιτειακῆς γραφειοκρατίας καὶ τίποτε ἄλλο, εἶναι δηλαδὴ ἀντικρὺς ἀντίθετο πρὸς τὰς ἰδέας καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ μεγάλου ραψωδοῦ τῆς ἀγωγῆς—τοῦ Pestalozzi—καθὼς ἐπίσης καὶ ὅλων τῶν συγχρόνων παιδαγωγῶν καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς νεωτέρας παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης.

III. Καὶ τώρα, ἀναγνώστα μου καὶ ἀναγνώστριά μου, ἄς μεταφερθοῦμε νοερῶς στὸν χώρο καὶ τὴν ἀτμόσφαιρα μιᾶς σχολικῆς αἰθούσης, ὅπου διεξάγονται τὰ περίφημα διαγωνίσματα.

Θορυβώδης καὶ ἀνήσυχος ἡ ὅλη στάση τοῦ καθηγητοῦ ποὺ ὑπαγορεύει τὸ θέμα τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν, βλοσυρὸν καὶ ἄγριον τὸ βλέμμα ἐπίσης τῶν ἐπιτηρητῶν συνοδέλφων του.

Μερικὰ χαρτάκια—σὰν ἄθωες βολίδες ἢ μᾶλλον σὰν ἀκίνδυνοι ὄλμοι—ἐσκοφενδονίζονται ἀπὸ τὰ παράθυρα ὑπογείου αἰθούσης ὅπου διεξάγονται τὰ διαγωνίσματα—εἰς τοὺς πῶδας τῶν διαγωνιζομένων.

Εἶναι αἱ προστατευτικὲς βολὲς καὶ ἡ χεὶρ βοηθείας τῆς... γαλαρίας.

Θόρυβος, φωναί, ἀναστάσεις εἰς τὴν αἴθουσαν, πρόχειρες ἀνακρίσεις, ἀλλὰ καὶ δημιουργία ταυτοχρόνως ἀτμοσφαιρᾶς εὐνοϊκῆς δι' ἀνταλλαγὴν σκέψεων καὶ ἀντιγραφὴν μεταξὺ τῶν διαγωνιζομένων.

Οὐδεμία ὑπερβολὴ καὶ οὐδὲν τὸ φανταστικὸν εἰς τὴν ὥς ἄνω εἰκόνα καὶ σκηνὴν τῆς κωμικῆς διαδικασίας τοῦ τρόπου διεξαγωγῆς τῶν ἐξετάσεων τῶν διαγωνιζομένων.

Ἐν τῷ μεταξύ, τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Γυμνασιάρχου ἢ τῆς Ἀστυνομίας, ἡ τάξη ἀποκαθίσταται καὶ ὁ καθηγητὴς συνεχίζει μετὰ τὴν ὑπαγόρευσιν τοῦ κειμένου ἐκ τοῦ κλασικοῦ συγγραφέως, τὴν διατύπωσιν τῶν παρατηρήσεων τῶν γραμματικῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὀφείλουν νὰ ἀπαντήσουν οἱ μαθηταί, γιὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ προαγωγή τῶν!! μάλιστα, ἡ προαγωγή τῶν!!

Καὶ ἰδοὺ!

Παρατήρησις πρώτη:

«Νὰ κλιθῇ... ὁ Παρασάγγης».

Μὲ τὴν κλίσιν ὅμως ποῦ θὰ κάμουν οἱ μαθηταὶ τῆς μικρᾶς γυμνασιακῆς τάξεως γιὰ νὰ διαπιστώσει ὁ καθηγητὴς, ἐὰν θὰ τοῦ γράψουν οἱ μαθηταὶ τὴν γενικὴν

«τοῦ Παρασάγγου,

ἢ τοῦ Παρασάγγους,

ἢ τοῦ Παρασάγγη—

ἢ καὶ ἡ παρασάγγα, τῆς παρασάγγας—γιατί ὄχι; καὶ νὰ διαπιστώσει συνεπῶς τὸν βαθμὸν τῆς ἐπιδόσεώς τῶν, ἄς κλείσομεν καὶ ἡμεῖς τὴν ὁδὴν ἑαυτὴν παρένθεσιν.

Ὑστερα ὅμως ἀπὸ ἓνα τέτοιο κακοποιὸν πνεῦμα ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως δὲν δικαιούμεθα νὰ ὁμιλοῦμε καὶ περὶ δηθεν ἐκπαιδευτικῶν καὶ σχολικῶν μεταρρυθμίσεων.

Ἀπέχει ἀπὸ τὴν πραγματικότητά πολλοὺς παρασάγγας ἢ σχολικὴ μεταρρυθμίσεις.

IV. Ἀναγνώστα μου καὶ ἀναγνώστριά μου!

Διὰ τῶν ὧς ἄνω παρατεθεισῶν ἀπόψεων [διεπιστώθη ἡ διάγνωσης μιᾶς ἀσθενείας γύρω ἀπὸ τὸ πρόβλημα τῶν ἐξετάσεων καὶ τῶν διαγωνισμῶν εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τῶν σχολείων τῆς Μέσης Παιδείας μας.

Ὁμιλοῦμεν γιὰ τὴν εἰκόνα τῆς πλειονότητος καὶ ὄχι γιὰ τὲς τυχόν ἐξαιρέσεις.

Καὶ γεννᾶται ἤδη τὸ εὐλογον ἐρώτημα;

Τί πρέπει νὰ γίνει πρὸς θεραπείαν τῶν τρωτῶν; Ποιές ἀπόψεις παιδαγωγικῆς πρέπει νὰ ἐπικρατήσουν γύρω ἀπὸ τὸ θέμα τῶν ἐξετάσεων καὶ τῶν διαγωνισμῶν, δεδομένου ὅτι καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς νεωτέρας παιδαγωγικῆς δὲν εἰσηγοῦνται τὴν κατάργησίν των, ἀλλὰ τὴν διαρρῦθμίσιν καὶ τὴν διεξαγωγὴν των ἐπὶ συγχρονισμένων παιδαγωγικῶν ψυχολογικῶν βάσεων;

Ἀπαντῶμεν:

Ἐν πρώτοις δὲν πρέπει νὰ διαφεύγει τὴν προσοχήν μας, ὅτι ἀρρώστειες ποὺ θέλουν ἐγχείρησι, δὲν γιastreύονται μὲ ξόρκια τῶν γρατῖδων.

«Ὁ πρὸς ἱατροῦ σοφοῦ θρηνεῖν ἐπὶ δὲς πρὸς τομέντι πῆματι», ἀναφωνεῖ ὁ μέγας τραγικός τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιότητος, ὁ Σοφοκλῆς.

Ἐρωτᾶται λοιπὸν πρῶτα πρῶτα:

Μποροῦν νὰ ἐξασφαλισθοῦν τέτοιες προϋποθέσεις ὥστε οἱ ἐξετάσεις καὶ οἱ διαγωνισμοὶ νὰ εἶναι μιὰ χαρούμενη μορφή καὶ ὄχι ἓνας μπαμπούλας; Ἡ ἐπιτροπὴ κάποια παρέκβαση ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

Ἡ μακροχρόνιος θητεία μας εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τῆς Μέσης Παιδείας, ἐπέτρεψε εἰς τὴν ταπεινότητά μας νὰ δοκιμάζει κατὰ τὴν ὥραν τοῦ διαγωνίσματος τῶν μαθητῶν μας στιγμὲς ἐξάλλου ἐνθουσιασμοῦ των καὶ χαρᾶς των ἐκδήλου.

Καὶ τὸ γεγονός αὐτὸ ὠφείλετο ἐν πρώτοις σὲ μιὰ μεταρρυθμισμένη διδακτικὴ μορφή τοῦ προσφερομένου μορφωτικοῦ ἀγαθοῦ, μοδὴ δηλαδὴ ποὺ ἐπεσφραγίζετο μὲ τὴν διατύπωσιν καὶ σειρᾶς ἐκθέσεων ἐπὶ τῆς ὕλης ἐκάστης μεθοδικῆς ἐνότητος, σὲ τρόπον ὥστε ὄχι μονάχα νὰ ἐξασφαλίζετα ἡ κατοχὴ τῆς ὕλης, ἀλλὰ καὶ νὰ διατυπώνονται καὶ οἱ προσωπικὲς γνώμες τῶν τροφίμων μας πάνω στὸ θέμα τῆς διδακτικῆς ἐνότητος.

Καὶ γιὰ νὰ ἐκφρασθοῦμε μὲ συγκεκριμένο παράδειγμα:

V. Μιλοῦμε δηλαδὴ γιὰ μιὰ μεταρρυθμισμένη διδακτικὴ μορφή τῆς ψυχολογίας στὴν προτελευταία τάξι τοῦ παλαιοῦ ἐξαταξίου Γυμνασίου μας.

Κανένα κεφάλαιο τῆς ψυχολογίας δὲν ἀποτελοῦσε θέμα ἀπλῆς μηχανικῆς κατοχῆς, χωρὶς τὴν διείσδυσιν εἰς τὸ περιεχόμενόν του διὰ προσωπικῶν ἐπιζητήσεων αὐτοπαρατηρησίας ἢ ἑτεροπαρατηρησίας ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν μὲ τὴν ἐπιλογὴν ἀπὸ σειρᾶν ἐκθέσεων ψυχολογικῶν, ποὺ συνέδεον τὸ θέμα καὶ αἱ ὁποῖαι ἐφιλοτεχνοῦντο καὶ διευπλώνοντο ἐκ μέρους μας κατὰ τρόπον ψυχολογικὸν καὶ λογοτεχνικόν.

Κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἐπισήμου διαγωνίσματος ἡ κλήρωσις τῶν θεμάτων ἐκ μέρους τῆς Διευθύνσεως τοῦ Γυμνασίου συνωδεύετο καὶ μὲ παράλληλη διατύπωσι ἐκθέσεως σχετικῆς ἐπὶ ἐκάστου θέματος, πρᾶγμα ποὺ δὲν προεβλέπετο ἀπὸ τὸ ἐπίσημο πρόγραμμα τοῦ τρόπου διεξαγωγῆς τῶν διαγωνισμάτων.

Μὲ τὴν μεταρρυθμισμένην ὁμῶς αὐτὴν μορφήν γύρω ἀπὸ τὴ διατύπωσιν τοῦ θέματος, οἱ μαθητῆρες δὲν περιωρίζοντο εἰς τὴν μνημονικὴν ἀπλῶς ἀπόδοσιν σύμφωνα μὲ τοῦ ἐγχειριδίου τῆς ψυχολογίας τὰς διατυπώσεις, ἀλλὰ συνωδεύετο ἡ ἀνάπτυξις τοῦ θέματος καὶ μὲ τὴν παρεμβολὴν τῶν

προσωπικῶν γνώμων ἢ ἐπιζητήσεων των γύρω ἀπὸ τὰ ἐρεθίσματα τῆς σχετικῆς ἐκθέσεως ποὺ συνώδεε τὸ θέμα.

Διὰ τὴν παιδαγωγικὴν δὲ αὐτὴν μεταβολὴν σχετικὰ μὲ τὴν διατύπωσιν τῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα ἐκληροῦντο, οὐδεὶς ἐκ τῶν Γυμνασιάρχων—πρὸς τιμὴν των—μᾶς διετύπωσέ ποτε ἀντιρρήσεις.

Ἡ ἐπαναστατικὴ ὁμῶς αὐτὴ μορφή τῆς διεξαγωγῆς τοῦ διαγωνίσματος ἐπέτρεπε εἰς ὅλας ἀνεξαιρέτως τὰς διαγωνιζομένας μαθητῆρας νὰ ἀναμένουν μὲ ἀνυπομονησίαν καὶ μὲ χαρούμενη διάθεση, τὴν ἡμέρα καὶ τὴν ὥρα τοῦ διαγωνισμοῦ των εἰς τὸ μάθημα τῆς ψυχολογίας.

Πιθανὸν ἡ μνήμη νὰ μὴν ἐβοήθει μερικῶς νὰ ἐπαναλάβουν τὲς διατυπώσεις τοῦ ψυχολογικοῦ ἐγχειριδίου ἐπάνω στὸ κληρωθὲν θέμα, ἢ ἐκθεση ὁμῶς ποὺ συνώδεε τὸ περιεχόμενο τοῦ κληρωθέντος θέματος ἐπέτρεπε εἰς ὅλας ἀνεξαιρέτως νὰ ἐκφράσουν τὲς προσωπικὲς ἀπόψεις καὶ ἐπιζητήσεις των ὑπὸ μορφήν αὐτοπαρατηρησίας ἢ ἑτεροπαρατηρησίας.

Ἔτσι ἡ ἐπιτυχία των ἦταν ἀπολύτως ἐξασφαλισμένη καὶ ἡ χαρούμενη διάθεσί των ἀπολύτως δικαιολογημένη.

Καὶ γιὰ νὰ ὁλοκληρώσωμε ἤδη τὲς ἀπόψεις μας.

VI. Αἱ ἐξετάσεις καὶ οἱ διαγωνισμοὶ γιὰ νὰ μὴ ἀποτελοῦν ἄγχος τῶν μαθητῶν καὶ τῶν μαθητῶν μας πρέπει νὰ στηρίζονται ἐν πρώτοις:

Σὲ συγχρονισμένες μεθοδολογικὰς μορφὰς διεξαγωγῆς ὧν τῶν ἐπὶ μέρους μαθημάτων καὶ ἐν συνεχείᾳ:

Βίς τὴν κατοχὴν ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν ὧν τῶν πολυπλόκων προβλημάτων τῆς ψυχολογίας τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας γιὰ νὰ μὴ δημιουργοῦνται τραύματα ψυχικά.

Γύρω ὁμῶς ἀπὸ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἄνω ἀπόψεων χρειάζεται συνεχὴς ἐπιμόρφωσις τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ καὶ ὄχι περιορισμὸς εἰς ἐκπλήρωσιν ἀπλῶς ξηρῶν τύπων.

Ἡ ρῆσις τοῦ διασήμου Γάλλου ψυχολόγου Gustave le Bon πρὸς τοὺς ἰθύνοντας παλαιότερον τὰ τῆς Παιδείας εἰς τὴν Γαλλίαν ὑπῆρξε ἓνα κήρυγμα ἐπαναστατικῆς μεταβολῆς γύρω ἀπὸ τὴν ἐπιβεβλημένη μορφή τῆς ἐπιμορφώσεως τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, τὸ ὁποῖον περιωρίζετο ἀπλῶς εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τύπων, δούλευε μονάχα ἐπάνω σὲ καλοῦπια ὠρισμένων τύπων καὶ εἶχε μεσάνυχτα γύρω ἀπὸ τὴν ψυχολογίαν τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας.

Ἡ διάγνωση τοῦ Le Bon στὴν περίφημον διατύπωσιν τῆς, εἶχε ὥς ἀκολούθως:

Οἱ καθηγηταὶ μας, διεκήρυξε ὁ Le Bon:

«Formés par les types guidés par les types, ils meurent dans les types. Le monde de l'âme de l'adolescence reste pour tous inconnu».

Ἀναγνώστα μου καὶ ἀναγνώστριά μου!

Γιὰ νὰ μὴν αὐταπατώμεθα, ἔχομεν ἀνάγκην καὶ στὴ δική μας πραγματικότητα ἀπὸ τὴν διακήρυξη παρομοίων ἐπαναστατικῶν κηρυγμάτων, ἄλλως θὰ ἐξακολουθοῦμε νὰ θεραπεύομε τὰ τρωτὰ τῆς Παιδείας μας ὄχι μὲ συγχρονισμένες παιδαγωγικὰς προοπτικὰς, ἀλλὰ μὲ ξόρκια τῶν γρατῖδων.

Εὐρίπ. Σούρλας

I. ТО ПРОВЛНМА

της αγωγής και ότι, όσο ισχυρή κι αν είναι η φύση του ανθρώπου, μπορεί κανείς να τη μεταβάλει κατά την αντίθετη κατεύθυνση. Συγκρίνει, επίσης το παιδί με ένα τρυφερό κλάδο, τον οποίο μπορεί κανείς να λυγίσει προς όλες τις κατευθύνσεις, και με το κηρί ή τον πηλό, με τα οποία ο τεχνίτης κατασκευάζει ό,τι θέλει.

«Η φύση», λέγει, «που σου έδωσε γυιό, δεν σου προσέφερε πορά ύλη άκατέργαστη. Έργο σου είναι να δώσεις στην ύλη αυτή, την πειθαρχική και εύπλαστη, την άριστη μορφή. Αν άμελήσης τουτό, θα βγῇ ένα κτήνος. Αν όμως φροντίσης, θα έχης, ως ποῦμε, ένα Θεόν». («Ανάγκη μορφώσεως των παιδιών με την ήθική και τις έπιστημες).

4. Ο Κομενσκι (Κομένιος: Τσεχοσλοβακία, 1592 - 1670)⁸ στο έργο του «Μεγάλη Διδακτική» εκφράζει τη φλογερή και άδολη αισιόδοξη πίστη του στη δυνατότητα τελειοποιήσεως του ανθρώπινου γένους και στη μεγάλη δύναμη της αγωγής επάνω στον άνθρωπο και στην κοινωνία. Γι' αυτόν, δεν είναι δυνατόν να βρεθῇ παιδικό πνεῦμα τόσο διεστραμμένο, ώστε να μην μπορέσει ή παιδεία σιγά·σιγά να το βελτιώση. Ανάγκη αγωγής έχουν όλοι άνεξαιρέτως: οί άσθενικοί στο νοῦ και οί εύφυεις, οί πλούσιοι και οί φτωχοί, οί άρχοντες και οί άρχόμενοι.

5. Ο Leibniz (Λάιμπνιτς, Γερμανία: 1646 - 1716) λέγεται ότι εῖπε: «Έμπιστευθῇτε σέ μᾶς τὴν παιδεία και θα μεταβάλωμε τὸ χαρακτήρα της Εὐρώπης σέ διάστημα λιγότερο από έναν αἰώνα».

6. Ο Locke (Λόκ, Άγγλία: 1632 - 1704)¹⁴ δέχεται ότι η ψυχή του παιδιοῦ είναι tabula rasa (άγραφο χαρτί), ένα κομμάτι κηρί, που μπορεί να πλασθῇ κατά τὴ θέλησή μας, ένα ρυάκι, που μπορούμε εύκολα να κατευθύνωμε τὸ ρεύμα του. Πριν έξασκηθῇ τὸ πνεῦμα τοῦ παιδιοῦ, δεν είναι τίποτε, δεν γνωρίζει τίποτε.

Όφείλει τὸ πᾶν νὰ μάθῃ, τὸ πᾶν ν' ἀποκτήσῃ και νὰ μορφωθῇ μόνο με τὴν πείρα του. Τὰ έννέα δέκατα από τὸς ανθρώπους έγιναν ὅ,τι είναι καλοί ή κακοί, χρήσιμοι ή ὄχι, από τὴν αγωγή που εῖχαν.

7. Ο Hetbart (Έορβαρτος, Γερμανία: 1776 - 1841) δέχεται ότι τὰ πρῶτα ψυχικά στοιχεία είναι οί παραστάσεις, που δημιουργούνται από τις έξωτερικές επιδράσεις και οί ὁποῖες με τὸς ποικίλους συνειρμούς, γεννοῦν τὰ ἄλλα ψυχικά φαινόμενα (ἐπιθυμίες, νοήματα, βουλήματα). «Αν με τὴν αγωγή πλουτίσωμε τὴν ψυχή τοῦ παιδιοῦ με παραστάσεις κατάλληλες και τις συνδέσωμε ἐπιδέξια (συνειρμοί), μπορούμε νὰ ἐπιδράσωμε στοῦ συναισθημα, στη βούληση και στοῦ χαρακτήρα του.

8. Ο Watson (Γουότσον, Αμερική, 20ος αἰώνας) λέγει: «μπορῶ ν' αναλάβω νὰ διαπαιδαγωγήσω κατὰ τὴ βούλησή μου ένα παιδί ἔστω κι αν Stuttgart, 1933).

9. Ο Durkheim (Ντυρκέμ, Γαλλία 1858 - 1917) ὑποστηρίζει: «Μεταξύ των άνεκδήλων δυνάμεων, που συνθέτουν τὸν άνθρωπο, τὴ στιγμή που ἔχει γεννηθῇ, και τοῦ ὁρισμένου προσώπου, που ὀφείλει νὰ γίνῃ, ή απόσταση είναι σημαντική. Αὐτὴ τὴν απόσταση ὀφείλει νὰ διατρέξῃ στοῦ παιδί ή αγωγή, ή αγωγή δηλαδή της οικογενείας, τοῦ δρόμου, της πείρας γενικά και ή συστηματική αγωγή τοῦ σχολείου». (Leifpéd. Gen, p 21).

10. Ο Έλληνικός λαός, ενώ με παροιμίες του ὁμιλεῖ γιὰ τὴν δύναμη της κληρονομικότητος, ὅπως εἶδαμε πὶό πάνω, μᾶς παραδίνει ἄλλες παροιμίες, στις ὁποῖες διαφαίνεται ή πίστη του στη μεγάλη ἐπίδραση της κοινω-

νίας και της αγωγής: «Η παιδείη νικάει τὴ φύση», «άνθρωπος άγράφματος ξύλο άπελέκτο», «πές μου με ποιόν πᾶς, νὰ σοῦ ποιός εῖσαι», «ἀπ' τ' άγκάθι βγαίνει ρόδο και ἀπ' τὸ ρόδο βγαίνει άγκάθι».

III. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ

Α'. Περιπτώσεις, που βεβαιώνουν τὴ μεγάλη δύναμη της κληρονομικότητος.

1. Κληρονική μεταβίβαση των μουσικών ικανοτήτων: Από τις πέντε γενεές της οικογενείας των Μπάχ (57 μέλη) εῖχαμε 15 συνθέτες μουσικής με ταλέντο. Από τὰ 20 παιδιά των Μπάχ, τὰ 10 εῖχαν κλίση στη μουσική. Σε ἄλλες περιπτώσεις, ἔχει διαπιστωθῇ ότι, όταν και οί δυο σύζυγοι είναι μουσικοί, τὰ 80% των τέκνων τους θα είναι μουσικοί και οί μισοί ἀπ' αὐτοὺς θα είναι προικισμένοι με ιδιαίτερο μουσικό ταλέντο.

2. Κληρονομική μεταβίβαση των μαθηματικών δεξιοτήτων: Οί ειδικοί αναφέρουν ότι ὁ βοσκός Inaudi, χωρίς καμμιὰ παρόρμηση ή διδασκαλία, μπορούσε και ἔκτελοῦσε πολύπλοκες λογιστικές πράξεις.

3. Κληρονομική μεταβίβαση των ίχνογραφικών ικανοτήτων: Τὸ 1931, ὁ ψυχολόγος Knause έρεύνησε τὰ ίχνογραφήματα 101 οικογενειών (γονέων και παιδιών). Παρατήρησε συμφωνία στα ίχνογραφήματα των γονέων και των τέκνων τους κατὰ 82%.

4. Κληρονομικότητα παθολογικών γνωρισμάτων: Οί ειδικοί παρατήρησαν τὴν κληρονομικότητα της ὀλιγοφρένειας κατὰ 92%, όταν και οί δύο γονεῖς είναι ὀλιγοφρενεῖς. Η κωφασαλία, ή ἐπιληψία, ή ψυχοπάθεια ὀφείλονται σὲ παθήσεις προγόνων στις περισσότερες περιπτώσεις.

Ο Έλβετὸς ψυχολόγος Rey διαπίστωσε σὲ μονοζύγωτα δίδυμα θήλεια (που έγιναν από τὸ αὐτὸ ὠάριο και τὸ αὐτὸ ζεύγος γαμετών) τὰ ἴδια ὀρθογραφικά λάθη στα γραπτά τους, τις ἴδιες ἐπιληπτικές κρίσεις τὴν αὐτὴ ὥρα και τις ἴδιες ἐπιθυμίες.

Β'. Περιπτώσεις, που βεβαιώνουν τὴ μεγάλη δύναμη τοῦ περιβάλλοντος (της αγωγής)¹².

1. Ο ψυχολόγος Davis παρατήρησε τὸ ἔξης φαινόμενο: Μία γυναίκα ἀπέκτησε νόθο θῆλυ τέκνο και τὸ ἔκρυψε σὲ μιὰ ἀποθήκη. Ὑστερα από 6 χρόνια ανακαλύφθηκε. Τότε τὸ κοριτσάκι εῖχε νοημοσύνη παιδιοῦ ἡλικίας ἑνὸς χρόνου και δὲ μιλοῦσε. Τὸ υἱοθέτησε μιὰ οικογένεια. Φοίτησε σὲ σχολεῖο ἄνωμάλων παιδιών και σημείωσε κάποια πρόοδο. Στην ἡλικία 8 χρόνων δὲν εῖχε μάθει καμμιὰ λέξη, γιατί τὸ περιβάλλον στα 6 χρόνια του νῶν δὲν εῖχε μάθει καμμιὰ λέξη, γιατί τὸ περιβάλλον στα 6 χρόνια του ἦταν ή ἀποθήκη και ἦταν πολὺ δύσκολο νὰ μάθῃ τώρα νὰ ὁμιλῇ, γιατί τοῦ ἔλειψε, τόσα χρόνια, ή ἐπίδραση τοῦ περιβάλλοντος.

2. Ένας Εὐρωπαῖος ἔθνογράφος μάζεψε στοῦ Περού ένα κοριτσάκι δύο χρόνων από μιὰ φυλὴ των Guayaquil, που τὸ εῖχε ἔγκυαταλείψει, όταν εῖδε τὸς λευκοὺς νὰ πλησιάζουν. Η γλώσσα των γονέων ἦταν πολὺ φτωχή. Τὸ κορίτσι ἔμεινε 22 χρόνια κοντὰ στην Εὐρωπαϊὰ μητέρα τοῦ ἔθνου. Στα 25 χρόνια μπορούσε και μιλοῦσε τρεῖς γλώσσες και εῖχε τελειώσει πανεπιστημιακὸς σπουδές, γιατί, από τὴ μικρὴ ἡλικία του βρέθηκε σὲ ἀνεπτυγμένο περιβάλλον. Ἔτσι, ἐξελίχθηκε περισσότερο από τὸς γονεῖς του.

3. Ένας ιερέας στοῦ Midnapore, ὁ Sing, ἔπιασε δυο παιδιά, που τὰ εῖχαν κλέψει και ἀναθρέψει λύκοι (λυκόπαιδα). Διαπαιδαγώγησε τὸ ένα, τὴν Kamala, που ἦταν τότε 7 χρόνων. Τὴν πῆγε σὲ ὀρφανοτροφείο. Ἐπει-

δή, όταν έτυχε άγωγής, ήταν 7 χρόνων, δέν μπόρεσε νά προοδεύσει πολύ. Στά 17 χρόνια της μιλούσε μέ 40 λέξεις. Ύστερα άπό κόπους πολλούς μπόρεσε καί βάδιζε όρθια (μέ τά δυό πόδια), έμοθε νά καθαρίζεται κάπως καί νά μή τρώγ η ώμό μρέας, όπως είχε συνηθίσει μέ τούς λύκους. Έφθασε στή νοημοσύνη καί συναισθηματικότητα παιδιού 4 χρόνων μόνον. Τής έλειψε, πολύ χρόνο, τό περιβάλλον καί ή ένέργεια προσαρμογής σ' αύ. τό καί δέν μπόρεσε νά έξελιχθή, άν καί προερχόταν άπό ανθρώπους γονείς.

(Συνεχίζεται)

Κ. Κίτσου

Η ΚΟΠΩΣΙΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΚΑΙ Η ΕΚ ΤΑΥΤΗΣ ΡΥΘΜΙΣΙΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

(Συνέχεια άπό τό προηγούμενο καί τέλος)

Β'. Μέτρησις τής κοπώσεως

Η μέτρησις τής κοπώσεως δύναται νά γίνη μέ διαφόρους μεθόδους παιδαγωγικάς καί φυσιολογικάς. Αί όποίαι είναι δυνατόν νά εφαρμοσθούν ύπό τών διδασκάλων καί τών Ιατρών. Πολλοί τών μεθόδων τούτων προϋποθέτουν εφαρμογήν ειδικών τέστ. Ταύτα διαιρούνται εις σωματικά καί ψυχικά. Διά τών πρώτων μετρούμεν τήν σωματικήν κόπωσιν, διά τών δευτέρων δέ τήν πνευματικήν. Όλα τά άνωτέρω τέστ στερούνται μεγάλης αξίας, παρ' ότι έχουν παιδαγωγικόν ένδιαφέρον, διότι δέν δύνανται νά μάς διαφωτίσουν περί τής φύσεως, τών αίτίων καί τών οργανικών διαταραχών, αί όποίαι συνοδεύουν ή προκαλούν τήν κόπωσιν. Η εφαρμογή τών άνωτέρω κριτηρίων προϋποθέτει κάποιαν ειδίκευσιν.

Άλλαι πάλιν πρακτικώτεραι μέθοδοι, είναι εύκολώτερον νά εφαρμοσθώσιν εις τά σχολεία ύπό τών διδασκάλων. Αί μέθοδοι αύται άνήκουν εις τās παιδαγωγικάς. Μία τοιαύτη μέθοδος είναι ή τής αντιγραφής. Κατά ταύτην ό διδάσκαλος γράφει επί τοϋ πίνακος διαφόρους συνδυασμούς γραμμάτων. οι όποιοι δέν δίνουν κανέν νόημα.

Έπειτα καλεϊ τούς μαθητάς νά αντιγράψουν αύτούς εις ώρισμένην ώραν. Η δοκιμή αύτη γίνεται έν άρχή καί μετά τό πέρας τοϋ μαθήματος. Έκ τών σφαλμάτων. τά όποια θα παρατηρήσ η ό διδάσκαλος, θα έξαγάγη συμπεράσματα περί τοϋ ποσοϋ τής ύπαρχούσης κοπώσεως. Όρθόν είναι όπως οί κατ' άρχήν καί μετά τό τέλος τοϋ μαθήματος διδόμενοι συνδυασμοί τών γραμμάτων πρὸς αντιγραφήν, συγκρινόμενοι μεταξύ των, νά μή παρουσιάζουν δυσαναλογίαν ως πρὸς τήν εύκολίαν ή δυσκολίαν. Έάν δηλαδή είναι εύκολοι έν άρχή τοϋ μαθήματος, νά είναι εύκολοι καί μετά τό πέρας τοϋ μαθήματος καί αντιθέτως.

Άλλη μέθοδος είναι ή τής διαγραφής ώρισμένων γραμμάτων. Κατ' αύτην ό διδάσκαλος γράφει επί τοϋ πίνακος έν κείμενον καί καλεϊ τούς μαθητάς νά διαγράψουν ώρισμένα γράμματα εις ώραν καθωρισμένην. Η εργασία αύτη γίνεται κατά τήν άρχήν καί μετά τό πέρας τοϋ μαθήματος. έκ τών παρατηρουμένων δέ σφαλμάτων συνάγονται συμπεράσματα, μαρτυρούντα τήν ύπάρχουσαν κόπωσιν, ως καί τό ποσόν αύτης. Άντί κειμένου, δύναται ό διδάσκαλος νά γράψη επί τοϋ πίνακος σειράς αριθμών καί νά καλέσ η τούς παθητάς νά διαγράψουν ώρισμένους έξ αύτών.

Έτέρα μέθοδος έπίσης πρακτική, είναι ή μέθοδος καθ' ήν οί μαθηταί καλούνται νά συμπληρώσουν κείμενον, άπό τό όποιον λείπουν ώρισμέναί λέξεις ή συλλαβαί. Η εργασία αύτη γίνεται επί τοϋ ίδιου κειμένου κατ' άρχήν καί μετά τό τέλος τοϋ μαθήματος, έκ τών σφαλμάτων δέ τά όποια θα γίνουν, έξάγονται συμπεράσματα περί τοϋ ποσοϋ τής ύπαρχούσης κοπώσεως.

Πρὸς διαπίστωσιν τής κοπώσεως, ό διδάσκαλος εφαρμόζει καί τήν ακόλουθον μέθοδον: Πρὸ τής ένάρξεως τοϋ μαθήματος, καλεϊ τούς μαθητάς νά λύσουν άπό μνήμης ή γραπτώς ώρισμένα άπλά προβλήματα, άνάλογα τών αριθμητικών των γνώσεων καί τής πνευματικής των ικανότητος. Η εργασία αύτη πρέπει νά είναι όμοια κατά τό ποσόν καί ποιόν, πρὸ τοϋ μαθήματος καί μετ' αύτό. Έκ τής συγκρίσεως των σφαλμάτων διαπιστώνται ή ύπάρχουσα κόπωσις, ως καί τό ποσόν αύτης. Πρὸς έρευναν τής κοπώσεως χρησιμοποιεϊται έπίσης ή μέθοδος τής άναγνώσεως, τής συνεχούς προσθέσεως μονοψηφίων αριθμών, τής άποστηθίσεως γραμμάτων, συλλαβών, λέξεων σειρών, αριθμών καί άλλαι. Αί άνωτέρω μέθοδοι καλούνται, ως έλέχθη, παιδαγωγικά.

Έκτός τούτων, ή μέτρησις τής κοπώσεως επιτυγχάνεται διά φυσιολογικῶν μεθόδων, αί κυριώτεραι των όποίων είναι: α) Η δυναμομετρική, διά τής όποίας μετρούνται αί διακυμάνσεις τής μυϊκής δυνάμεως καί τής άντοχής. β) Η αίσθησιομετρική, διά τής όποίας μετράται ή άπτική αίσθητικότητα. γ) Η άλγυσιομετρική (πονομετρική), διά τής όποίας έρευνάται ή εύαισθησία εις τόν πόνον.

Αί άνωτέρω μέθοδοι προϋποθέτουν χρῆσιν ειδικών όργάνων καί διά τοϋτο είναι δύσκολος ή εφαρμογή των εις τά σχολεία.

ΣΤ'. ΡΥΘΜΙΣΙΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ι. 'Ο ύπνος. Έναρξεις καί πέρας τών μαθημάτων

Η ευεργετική επίδρασις τοϋ ύπνου είναι γνωστή άπό τών παλαιών άκόμη έτών. Όλοι οί παιδαγωγοί συμφωνούν εις τό ότι ό ύπνος είναι ώφελιμότατος διά τήν σωματικήν καί ψυχικήν υγείαν τοϋ παιδιοϋ, προτιμότερος δέ καί άπό τό πλέον άριστον μάθημα.

Ό ύπνος είναι πραγματική τροφή διά τό παιδί, τό όποιον έχει μεγάλην άνάγκην αύτοϋ. Ό ύπνος έχει τόσην σημασίαν διά τήν καθ' όλου άνάπτυξιν τοϋ παιδιοϋ, όσην καί τό ύδωρ, τό όξυγόνον καί ή τροφή του. Η στέρησις τοϋ ύπνου άπό τό παιδί συνεπάγεται λίαν δυσάρεστους συνεπείας διά τήν υγείαν του, διότι ή άϋπνία προκαλεϊ, συμφώνως πρὸς έπιστημονικάς έρεύνas, τήν γένεσιν εις τόν οργανισμόν τής ύπνοτοξίνης, δηλητηρίου κας έρεύνas, τήν γένεσιν εις τόν οργανισμόν τής ύπνοτοξίνης, δηλητηρίου δηλαδή λίαν επιβλαβούς διά τήν όλην ψυχοσωματικήν έξέλιξιν τοϋ παιδιοϋ, ως προξενούντος νευρικής διαταραχάς καί έμποδιζόντος τήν όμαλήν λειτουργίαν των ψυχικών καί σωματικών λειτουργιών αύτοϋ.

Διά τοϋ κανονικοϋ ύπνου επιτυγχάνεται ή άπόσεισις τής κοπώσεως τής προηγούμενης ήμέρας, τής γεννηθείσης έκ των ποικίλων άσχολιών καί εργασιών. Κατά τήν διάρκειαν δηλαδή αύτοϋ, ό οργανισμός έχει τήν εύκαιρίαν νά αποβάλ η διά τοϋ αίματος τά σχηματισθέντα δηλητήρια έκ τής προηγηθείσης εργασίας καί νά ανανεώσ η τήν φθαρείσαν ούσίαν των μυών καί νευρικών κυττάρων. Συμβαίνει δέ τοϋτο, διότι διαρκούντος τοϋ ύπνου, σχεδόν άναστέλλεται πᾶσα ένέργεια των ψυχοσωματικών λειτουργιών καί έπέρχεται τελεία ήρεμία τοϋ οργανισμού. Όσον μικρότερον είναι τό παι-

δί, τόσον μακρότερος πρέπει νά εἶναι ὁ ὕπνος, τοῦ ὁποῖου ἡ ἐνέργεια διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παιδικοῦ ὁργανισμοῦ εἶναι σπουδαιότητος σημασίας. Ἐνῶ λοιπὸν ὁ ἐπαρκὴς ὕπνος ἔχει εὐεργετικωτάτην ἐπίδρασιν διὰ τὴν αὐξήσιν τοῦ ὁργανισμοῦ καὶ τὴν ψυχικὴν ὑγείαν τοῦ ἀτόμου, ἡ στέρησις αὐτοῦ ἀποτελεῖ θανάσιμον ἐχθρόν τῆς ὑγείας αὐτοῦ.

Ἡ ὑπαρξίς κοπώσεως ἐν τινι ὁργανισμῷ ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ στέρησις τοῦ ὕπνου ἀφ' ἑτέρου, τοῦ μόνου ἱκανοῦ μέσου πρὸς ἄρσιν αὐτῆς, εἶναι τὸ ἀσφαλέστερον μέσον, διὰ τοῦ ὁποῖου μειοῦται καταπληκτικῶς ἡ ἀντίστασις τοῦ παιδικοῦ ὁργανισμοῦ εἰς τὰ διάφορα νοσήματα, μὲ ἀποτελέσματα τῶ ὄντι ὀλέθρια. Διὰ τοῦτο δὲ ὁρθῶς ἐτονίσθη ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Bigger ὅτι «ὁ ὕπνος εἶναι ἀναγκαϊότερος ἢ ἡ τροφή καὶ σχεδὸν τόσον ἀναγκαῖος ὡς τὸ ὕδωρ».

Ἡ διάρκεια τοῦ ὕπνου ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ἡλικίας. Πάντως εἶναι ἐξηκριβωμένον σήμερον, ὅτι ἄτομα μικροτέρας ἡλικίας ἔχουν ἀνάγκην περισσοτέρου ὕπνου καὶ ἀντιθέτως. Γενόμεναι ἔρευναι ὑπὸ διαφόρων ἐπιστημόνων πρὸς καθορισμὸν τοῦ μέσου ὅρου διαρκείας τοῦ ὕπνου, ἀναλόγως τῶν διαφόρων ἡλικιῶν. ἔδωσαν τὰ ἀκόλουθα ἀποτελέσματα:

α) Κατὰ τὸν Σουηδὸν Axel Key ἀπαιτοῦνται:

Διὰ παιδιὰ	7—9 ἐτῶν	11 ὥραι ὕπνου
»	» 10—13 »	10 »

β) Κατ' ἐρέυνας τῆς Ἀκαδημίας Πετρούπολεως ἀπαιτοῦνται:

Διὰ παιδιὰ	7—10 ἐτῶν	10—11 ὥραι ὕπνου
»	» 10—13 »	9—10 »

γ) Κατ' ἄλλους ἐπιστήμονας ἀπαιτοῦνται:

Διὰ παιδιὰ	3—5 ἐτῶν	14—15 ὥραι ὕπνου
»	» 5—7 »	13 »
»	» 7—10 »	12 »
»	» 11—12 »	11 »

Ἡ διάρκεια τοῦ ὕπνου ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ ἄλλους παράγοντας ὑποκειμενικοὺς καὶ ἀντικειμενικοὺς, ὡς ἀπὸ τὴν περίοδον τῆς ἀναρρώσεως μετὰ τι νόσημα, τὰς κρίσεις τῆς ἀναπτύξεως καὶ ἰδίᾳ τῆς ἐφηβικῆς περιόδου, τὰς ἐποχάς, τὸ κλίμα, τὸ εἶδος τῶν ἀσχολιῶν κλπ. Ὅπως ὅμως ἡ διάρκεια τοῦ ὕπνου δὲν πρέπει νά εἶναι μικρά, οὕτω δὲν πρέπει νά εἶναι καὶ παρατεταμένη, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ ὕπνος εἶναι δυνατόν νά προκαλέσῃ κόπωσιν, κεφαλαλγίαν κλπ.

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν μας τὰ πορίσματα τῶν ἀνωτέρω ἐρευνῶν τῶν διαφόρων ἐπιστημόνων, δυνάμεθα νά καταλήξωμεν εἰς τὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἑναρξιν τῶν μαθημάτων τῆς ἡμέρας.

Ἡ ἑναρξίς τῆς πρωῒνης ἐργασίας πρέπει νά γίνεται κατὰ μὲν τοὺς χειμερινοὺς μῆνας ἀπὸ τῆς 8.28' ἢ 9ης πρωῒνης, κατὰ δὲ θερμοὺς ἀπὸ τῆς 7.30' πρωῒνης. Ὁ καθορισμὸς τῆς 7.30' προμεσημβρινῆς ὥρας ὡς ὥρας ἐνάργεως τῶν μαθημάτων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θέρους, εἶναι ὁρθός, διότι ἐὰν ἤθελε καθορισθῇ ὡς χρόνος ἐνάργεως τῆς ἐργασίας ἡ 7 πρωῒνη, οἱ μαθηταὶ καὶ ἰδίως ὠρισμένων χωρίων, ἐνθα αἱ οἰκίαι εἶναι διασκορπισμένοι, θὰ ἔδει νά εὐρίσκωνται ἐπὶ ποδὸς ἀπὸ τῆς ἑκτῆς πρωῒνης. Τοῦτο ὅμως θὰ συνεπήγετο τὴν στέρησιν τοῦ πολυτίμου δι' αὐτοὺς ὕπνου. Ἡ λήξις τῆς προμεσημβρινῆς ἐργασίας, ὁρθὸν εἶναι, ἐφ' ὅσον μὲν μετὰ μεσημβρίαν δὲν γίνεται μάθημα, νά μὴ παρατείνεται πέραν τῆς 1.30' μ.μ., ἐφ' ὅσον δὲ λαμβάνει χώραν μεταμεσημβρινή διδασκαλία, πέραν τῆς 11.30 π.μ.

Ὡς πρὸς τὴν ἑναρξιν τῆς ἐργασίας, ἰσχύουν τ' ἀνωτέρω καὶ διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν πόλεων, διότι πολλοὶ τούτων τυγχάνει νά εἶναι τέκνα ἀπόρων οἰκογενειῶν, στερουμένων ἐπαρκοῦς χώρου πρὸς ἔγκαιρον ἀνάπαυσιν αὐτῶν, ἄλλοι δὲ τέκνα εὐπόρων μὲ παντοίας βραδυνὰς ἀπασχολήσεις. Ἡ ἑναρξίς καὶ λήξις τῆς πρωῒνης ἐργασίας, ἰδίᾳ εἰς πολυτάξια σχολεῖα, ἐξαρτᾶται ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὴν ἡλικίαν τῶν μαθητῶν. Οὕτω οἱ μαθηταὶ τῶν Α' καὶ Β' τάξεων ὁρθόν εἶναι νά προσέρχωνται πρὸς ἐργασίαν εἰς τὸ σχολεῖον βραδύτερον τῶν μεγαλυτέρων καὶ νά ἀπέρχωνται ἐνωρίτερον. Γεννᾶται ὅμως τὸ ἐρώτημα: Εἶναι προτιμότερα ἡ συνεχῆς διδακτικὴ ἡμέρα ἢ ἡ διακεκομμένη; Κατὰ γενομένας ἐρέυνας ὑπὸ διαφόρων ἐπιστημόνων, σχετικὰς μὲ τὸ ἀνωτέρω ζήτημα, ἐξήχθησαν τὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα:

α) Ὁ πρὸ μεσημβρίας χρόνος θεωρεῖται ὁ πλέον ἄριστος διὰ τὴν ἐν τῷ σχολεῖῳ ἐργασίαν, διότι τὰ ἀποτελέσματα ταύτης εἶναι λίαν καρποφόρα.

β) Ἡ μικρὰ μεσημβρινὴ διακοπὴ δὲν εἶναι ἐπαρκὴς πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ ἐξάλειψιν τῆς ἐκ τῆς πρωῒνης ἐργασίας προελθούσης κοπώσεως.

γ) Ἐφ' ὅσον χρόνον διαρκεῖ ἡ λειτουργία τῆς πέψεως, ἀπασχολεῖται μὲ ταύτην ὅλος ὁ ὁργανισμὸς καὶ τὸ ἄτομον καθίσταται ἀνίκανον πρὸς σοβαρὰν ἐργασίαν. Ἡ ἀπογευματινὴ ἐπομένως ἐργασία, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας, καθ' οὓς δὲν μεσολαβεῖ ἱκανὸς χρόνος διὰ τὴν πέψιν μεταξύ λήξεως τῆς πρωῒνης ἐργασίας καὶ ἐνάργεως τῆς ἀπογευματινῆς, δεόν νά ἀποφεύγεται.

δ) Ἡ μεταμεσημβρινὴ διδασκαλία προκαλεῖ μεγίστην κόπωσιν εἰς τὸ παιδί. ἂν μάλιστα τὰ διδασκόμενα μαθήματα εἶναι δυσχερῆ.

ε) Ἐργαζόμενοι οἱ μαθηταὶ κατὰ τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας, στεροῦνται τοῦ ἀπαιτουμένου διὰ τὰς ἀτομικὰς τῶν ἐργασίας ἐν τῇ οἰκίᾳ χρόνου, ὡς καὶ διὰ τοὺς περιπάτους, τὴν ἀνάπαισιν. τὰ παιχνίδια κλπ. πράγματα, τόσον ἀναγκαῖα διὰ τὸν παιδικὸν ὁργανισμόν.

Πολλάκις ὅμως καθίσταται ἀναγκαῖον διὰ διαφόρους λόγους, ἰδίᾳ εἰς τὰ ὀλιγοτάξια σχολεῖα, νά συνεχισθῇ ἡ διδασκαλία καὶ κατὰ τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην εἶναι ὁρθόν, ὅπως ἡ πρωῒνη ἐργασία λήγῃ τὴν 11.30' π.μ. καὶ ἡ ἀπογευματινὴ ἄρχεται μετὰ τὴν 3ην μ.μ. Ἡ ἀπογευματινὴ πρέπει νά λήγῃ κατὰ μὲν τοὺς χειμερινοὺς μῆνας τὴν 5ην μ.μ., κατὰ δὲ τοὺς θερινοὺς τὴν 6ην μ.μ.

Εἶναι ἀνάγκη ἐπίσης ὁ ἀπογευματινὸς χρόνος νά διατίθεται διὰ τὰ πλέον εὐκόλα μαθήματα ἢ Γυμναστικὴν, ἐκδρομὰς, ἐλευθέρας ἀσχολίας κλπ., τῶν πλέον δυσχερῶν μαθημάτων διδασκομένων πρὸ μεσημβρίας. Καὶ ἡ καθιέρωσις ἐπίσης ἐλευθέρων ἀπογευματινῶν ἐνδείκνυται, χρησιμοποιουμένων διὰ διαλέξεις, ἐπισκέψεις κ.ο.κ.

2. Διάρκεια ἡμερησίας ἐργασίας. Μῆκος τῆς διδακτικῆς ὥρας

α) Διάρκεια ἡμερησίας ἐργασίας. Αὕτη ἐξαρτᾶται ἐκ πολλῶν παραγόντων. Βασικὸν ρόλον παίζει ἡ ἡλικία τῶν μαθητῶν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλα αἷτια, ὡς ἡ φύσις τῶν διαφόρων μαθημάτων, ἡ σωματικὴ κατάστασις, ἡ ἰδιαιτέρα ἐκάστου μαθητοῦ ἀτομικότης, ἔχουν βασικὴν σημασίαν διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς διαρκείας τῆς ἡμερησίας ἐργασίας τῶν μαθητῶν. Οἱ μικρὰς ἡλικίας μαθηταὶ δὲν εἶναι δυνατόν νά ἀντέχουν εἰς σοβαρὰν ἐργασίαν ἐξ ἴσου μὲ τοὺς μεγαλυτέρους εἰς ἡλικίαν, ὅπως καὶ οὗτοι δὲν δύνανται νά ἀντέχουν ἐξ ἴσου μὲ τοὺς ἐνηλίκους.

Τὰ δυσχερῆ μαθήματα, ὡς ἡ Ἀριθμητικὴ, Ὁρθογραφία, Γραμματικὴ.

λειμμα. Τὴν διάρκειαν τοῦτου ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ ὁ διδάσκων. Ἕνας σταθερὸς καθορισμὸς τῆς διαρκείας τῶν διαλειμμάτων δὲν δύναται νὰ βοηθῇ διότι οὗτος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν ἐργασιῶν, τὸ κλίμα, τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους, τὸν χώρον τῆς αἰθούσης, τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν, τὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας λειτουργεῖ τὸ σχολεῖον κ.ο.κ. Πάντως ὅμως ταῦτα δὲν πρέπει νὰ εἶναι οὔτε πολὺ μικρᾶς διαρκείας, οὔτε πολὺ μεγάλης. Τὰ διαλείμματα ἔχουν σκοπὸν νὰ δώσουν τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸν ὁργανισμὸν πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ ἀπόσεισιν τῆς ἐπελθούσης κοπώσεως, διὰ τοῦτο δὲ ἡ διάρκειά τῶν πρέπει νὰ εἶναι κανονικὴ. Διότι ὅσον ταῦτα εἶναι μικρά, δὲν παρέχεται ὁ χρόνος πρὸς ἀνακούφισιν τῶν μαθητῶν ἀπὸ τὴν διανοητικὴν ἢ σωματικὴν κόπωσιν τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ἡ ἐκπαιδευτικὴ ἢ ἄλλης φύσεως ἐργασία.

“Οταν δὲ ὑπερβαίνουν ἐν ὥρισμένον ὅριον, εἶναι δυνατόν, παραλλήλως πρὸς τὴν ὠφέλειαν, νὰ ἐπιφέρουν ζημίαν εἰς τοῦ διδασκομένου, διότι ἐξαφανίζεται ἡ ἐφόρμησις, ἥτοι ἡ ἐτοιμότης τοῦ πνεύματος αὐτῶν πρὸς ἐργασίαν. Διὰ πειραματικῶν ἐρευνῶν ἀπεδείχθη ὅτι τὸ διάλειμμα ἀσκεῖ εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοὺς μαθητὰς, ἔστω καὶ ἂν τοῦτο εἶναι μικρόν, ἐὰν ἡ προηγηθεῖσα ἐργασία δὲν ᾔτο μωκρᾶς διαρκείος, ὥστε νὰ ἐπιφέρῃ ἔντονον κόπον. Διὰ τοῦτο, ὑπὸ διαφόρων εἰδικῶν ἐπιστημόνων προτείνεται ὅπως εἰσαχθῶσιν πολλὰ διαλείμματα μικροτέρας διαρκείας. Τὸ πρῶτον τῶν διαλειμμάτων τούτων, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ εἶναι καὶ τὸ μικρότερον, ἀσκεῖ εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὸν μαθητὴν. Ἐκαστον δὲ ἐκ τῶν λοιπῶν, πρέπει νὰ εἶναι μεγαλύτερον τοῦ προηγουμένου, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ ὅλη προηγηθεῖσα ἐργασία κουράζει περισσότερο τὸν μαθητὴν. Ὁ Νευρολόγος Eulenburg προτείνει πρῶτον διάλειμμα 5', 15', 15', 20'. Ὁ Richter προτείνει πρῶτον διάλειμμα 10', 15', 20', 30'. Ἄλλοι ὀρίζουν τὸ μετὰ τὴν διδασκαλίαν 45' διάλειμμα εἰς 15' καὶ τὸ μετὰ τὴν διδασκαλίαν 30' εἰς 10'.

Εἰς τὸ πειραματικὸν σχολεῖον τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τὸ πρῶτον διὰ λείμμα ὥρίσθη εἰς 5-8', τὸ δεῦτερον εἰς 10-12', τὸ τρίτον καὶ τέ-

Πολλάκις ὁμως ἡ ἐκ τῆς διδασκαλίας τῆς ἡμέρας προερχομένη κό-
πωσις εἶναι τόσο ἔντονος, ὥστε νὰ καθίσταται ἀδύνατος ἡ ἐξάλειψις ταύ-
της διὰ τῆς ἀναπαύσεως ἢ τοῦ ὕπνου τῆς ἐπερχομένης νυκτός. Ἀλλὰ ἡ
συσσώρευσις τῆς κοπώσεως, δημιουργεῖ, ὡς ἐλέχθη, τὸ παθολογικὸν φαι-
νόμενον τῆς ὑπερκοπώσεως μετὰ ὅλα τὰ ὀδυνηρὰ ἐπακόλουθα. Διὰ τὸν λό-
γον τοῦτον καθίστανται ἀναγκαῖαι καὶ μακρύτεραι διακοπαὶ τῆς ἐργασίας.
Ὑπὸ πολλῶν προτείνεται ὅπως ὀφείτοι **ἐλεύθερος** ὁ μετὰ μεσημβρίαν τῆς
Τετάρτης ἢ Πέμπτης χρόνος ἢ καὶ ὁλόκληρος ὁ χρόνος τῶν δύο τούτων
ἡμερῶν. Τοῦτο ὁμως, κατὰ τὴν γνώμην μας, δὲν εἶναι ὀρθόν, διότι ἡ δι-
δακτέα ὕλη εἶναι τόσο ἐκτεταμένη, ὥστε νὰ ἐπιβάλλεται οἰκονομία χρό-
νου. Εἰς τὰ σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα λαμβάνει χώραν μεταμεσημβρινὴ διδα-
σκαλίς, ὀρθὸν εἶναι νὰ ὀφείται ἐλεύθερος ὁ χρόνος μετὰ μεσημβρινὴ διδα-
γευμάτων. Ἐκτὸς δὲ τῶν διακοπῶν τούτων, πρὸς τελείαν ἀνάπαυσιν καὶ
ἡρεμίαν τοῦ μοθητοῦ, εἶναι ἀνάγκη νὰ λαμβάνουν χώραν καὶ μεγαλύτερας
διαρκείας διακοπαί, ὡς αἱ τῶν Χριστουγέννων, Πάσχα καὶ αἱ θεριναὶ τοι.
Κατ' αὐτάς ὁ μαθητὴς ἡρεμεῖ τελείως, ὁ ὀργανισμὸς τευ τονοῦται
καὶ ἀναλαμβάνει νέας **δυνάμεις**. **Ἰνα ὁμως αἱ μακροὶ** οὗται διακοπαὶ καὶ
δη αἱ θεριναὶ, ἐπιφέρουν τὰ **εὐεργετικά** τῶν ἀποτελέσματα, εἶναι ἀνάγκη
ὅπως οἱ μαθηταὶ μὴ διέρχωνται ταύτας ἐντὸς τῶν πόλεων, ἐνθα ἐπικρατεῖ
ἀτμόσφαιρα ἐκνευρισμοῦ καὶ θορύβου καὶ ὅπου ὁ καύσων παραλύει τὸν
ὀργανισμόν, ἀλλὰ εἰς τὰ βουνά, τὴν πρασινάδα, τὴν θάλασσαν, τὰς μα-

θητικός ἐξοχάς. Ἡ ἐπίδρασις τῆς ὑπαίθρου εἶναι ἀληθῶς θαυματουργός διὰ τὴν ὁμαλὴν καὶ κανονικὴν ψυχροσωματικὴν ἐξέλιξιν τοῦ παιδιοῦ.

4. Κατὰ μάθημα κόπωσης καὶ ἡ ἔνταξις τοῦ ἐν τῷ

Ὡρολογίω Προγράμματι

Ἡ φύσις τῶν διαφόρων σχολικῶν ἐργασιῶν προκαλεῖ καὶ ἀνάλογον κόπῳσιν εἰς τοὺς μαθητάς. Ὁ βαθμὸς τῆς προκαλουμένης κοπῳσεως ὑπὸ τῶν διαφόρων σωματικῶν καὶ διανοητικῶν ἐργασιῶν, ποικίλλει ἀναλόγως τῆς δυσχερείας καὶ ἐκτάσεως τούτων, ἀπασχόλησεν δὲ κατὰ καιροὺς τοὺς διαφόρους ἐρευνητάς. με σκοπὸν τὴν ὀρθὴν σύνταξιν ὑπ' αὐτὸν τοῦ Ὁρολογίου προγράμματος. Ἐκαστον μάθημα, ἀναλόγως τῆς κοπῳσεως τὴν ὁποῖον προξενεῖ, πρέπει νὰ καταλαμβάνῃ καὶ τὴν ἀνάλογον θέσιν τοῦ ἐν τῷ Ὁρολογίῳ προγράμματι. Ἀπεδείχθη δὲ ἐκ γενομένων πειραματικῶν ἐρευνῶν, ὅτι αἱ καλῶτεραι ὥραι διδασκαλίας τῶν πλέον δυσχερῶν μαθημάτων εἶναι αἱ πρῶται καὶ ἕξ αὐτῶν ἡ δευτέρα καὶ τρίτη, διὰ τὸν λόγον ὅτι κατ' αὐτάς ἡ προσοχὴ τῶν μαθητῶν εὐρίσκεται εἰς τὸ ἐντονώτατον αὐτῆς σημεῖον.

Οι έρευνηταί, οί άσχοληθέντες μέ τόν βαθμόν τής κοπώσεως, τόν όποιον προκαλεί έκαστον μάθημα, κατέληξαν είς τά άκόλουθα συμπεράσματα :

1) Ὁ F. Kensies (Γερμανός) ἀπέδειξεν διὰ τῆς δυναμομετρικῆς μεθόδου, ὅτι τὴν ἰσχυροτάτην κόπωσιν ἐξ ὅλων τῶν σχολικῶν ἐργασιῶν ἐπιφέρει ἡ Γυμναστική, ἀκολουθοῦν δὲ τὰ Μαθηματικά, Θρησκευτικά, Μητρικὴ γλῶσσα, Φυσικὴ Ἱστορία, Γεωγραφία, Ἱστορία, Ὡδική, Ἰχνογραφία.

2) Ο Wagner (1897) κατήρτισε τον ακόλουθον πίνακα περί του βαθμού της κοπώσεως :

Μαθηµατικά	Βαθµός κοπώσεως	100
»	»	90
»	»	90
»	»	85
»	»	80
»	»	77

Εἰς τὰ ἴδια περίπου συμπεράσματα κατέληξαν καὶ ἄλλοι ἐρευνηταί.
Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πορισμάτων τούτων, τὰ δύσκολα μᾶθηματα, ἥτοι Μαθη-
ματικά, Ἑλληνικά, Φυσικὴ Πειραματικὴ, Χημεία, Ἱστορία κλπ. πρέπει νὰ
τοποθετοῦνται κατὰ τὰς πρωΐνας ὥρας καὶ τὰ δυσκολώτερα πάλιν τούτων
τὴν 2αν καὶ 3ην ὥραν. Τὰ λοιπὰ μαθήματα, ὡς ἡ Ἰχθυογραφία, Ὡδική,
τὴν 4ην καὶ 5ην ὥραν. Τὰ εὐκολότερα δὲ ἀπογευματινὰς ὥρας, ἢ
Χειροτεχνία, πρέπει νὰ τοποθετοῦνται κατὰ τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας, ἢ
ἐάν δὲν λαμβάνῃ χώραν μεταμεσημβρινὴ διδασκαλία, κατὰ τὰς τελευταίας
πρωΐνας. Τὸ μάθημα τῆς Γυμναστικῆς, ἐπειδὴ σήμερον πιστεύεται ὅτι προ-
καλεῖ ἔντονον σωματικὴν κόπωσιν, ἐπιδρώσαν καὶ εἰς τὸ πνεῦμα, εἶναι ὀρ-
θὸν νὰ τοποθετῇται εἰς ὥραν, μετὰ τὴν ὁποίαν δὲν πρέπει νὰ ἐπακολουθεῖ
ἕτερον δύσκολον μάθημα.

Ἐπὶ τῇ βάσει ἐπίσης νεωτέρων πειραματικῶν ἐρευνῶν, προτείνονται σήμερον τὰ ἀκόλουθα :

α) Είναι προτιμότερον νὰ μὴ διδάσκωνται μαθήματα ὅμοια δύο ἢ περισσότερας ὥρας, ὥς ἀπασχολοῦνται τὰς ἰδίας ψυχολογικὰς δεξιότηας, ἀλλὰ μαθήματα διάφορα κατὰ τὸ εἶδος αὐτῶν, ἐπεὶ τὰ αὐτὰ θέτουσι εἰς ἐνέργειαν διαφόρους δεξιότητας καὶ ἰκανότητας τῶν μαθητῶν. Καὶ εἶναι μὲν γεγονὸς οὗτο ἡ ἐναλλαγή τῆς ἐργασίας δὲν προκαλεῖ ὀλιγωτέραν

β) Ἐπειδὴ ἡ διδασκαλία δύο ἡ περισσότερων δυσχερῶν μαθημάτων ἐπιφέρει ἔντονον κόπωση, εἶναι ἀναγκαῖον ὅπως κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Ὁρολογίου προγράμματος ληφθῇ μέριμνα, ὥστε ἕκαστον δυσχερὲς μάθημα νὰ ἀκολουθῆται ἀπὸ ἓν εὐκολώτερον τοιοῦτον. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν ἐπίσης τῶν δυσκόλων μαθημάτων, ἃς λαμβάνηται μέριμνα ὅπως ταῦτα διδάσκωνται εἰς χρόνον σύντομον, ἀλλὰ ἐντατικώτερον. Διότι τοῦτο εὐνοεῖ περισσότερον τὴν συγκέντρωσιν καὶ ἔντασιν τῆς προσοχῆς καὶ προκαλεῖ μικροτέραν κόπωση.

Διδάσκαλοι καὶ γονεῖς πρέπει νὰ γνωρίζουν, ὅτι ὁ παιδικὸς ἐγκέφαλος δὲν ἀντέχει εἰς πολὺ σοβαρὰ καὶ δυσκόλους διανοητικὰς ἐργασίας. Αἱ πνευματικαὶ καὶ σωματικαὶ ἐργασίαι τῶν μαθητῶν πρέπει νὰ εἶναι πάντοτε ἀνάλογοι καὶ σύμμετροι πρὸς τὰς ψυχοσωματικὰς αὐτῶν ἰκανότητας καὶ δεξιότητας.

Ἡ ὑπερφόρτωσις τῆς διανοίας τῶν μαθητῶν γεννᾷ τὴν διανοητικὴν ὑπερκόπωσιν, ἥ δὲ ὑπερβολικὴ καὶ συνεχὴς καταπόνησις τοῦ σώματος τὴν σωματικὴν τοιαύτην.

Κ. Καμπούρης

1. Ν. 'Εξαρχοπούλου : Γενική Διδακτική, Τόμοι Α', Β', 'Αθήναι 1946.
2. » » : » Παιδαγωγική, Τόμοι Α', Β', 'Αθήναι 1934.
3. » » : Σωματολογία τοῦ παιδός.
4. Α. Τσίριμπα : Γενική Διδακτική.
5. Κ. Μπάλλα : 'Η ἐργασία στὸ Νέο Σχολεῖο, Λάρισα.
6. Δ. Μωραΐτου : Γενική Ψυχολογία, 'Αθήναι 1939.
7. Γ. Σακελλαρίου : Ψυχολογία τοῦ παιδός, 'Αθήναι 1933.
8. Σπ. Καλλιὰφα : Ψυχολογία τοῦ βάρους
9. » » : Παραδόσεις Γεν. Παιδαγωγικῆς, 'Ακαδ. ἔτη 1953 — 55.
0. » » : » Ψυχ. ἀναπ. ἀνθρώπου, » » » »
1. Ν. Καραχρίστου : Διδακτικὴ τοῦ σχολείου ἐργασίας, 'Αθήναι 1933.
2. Μ. Debesse (Μετ. Η. Ξηροτύρη) : Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ, 'Αθήναι 1957.
3. Σ. Παγιατάκη : Παιδαγωγικὴ Ψυχολογία.
4. Θ. Πάρασκευοπούλου : 'Η Ψυχολογία τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν.
5. Περιοδικὸν «Σχολικὴ Ὑγιεινή», Τεύχη 71, 72 (1949), 150, 151 (1957), 124 (1955), 144 (1957), 76 (1950).
6. Περιοδικὸν «Σχολεῖο καὶ Ζωή», Τεύχη I, II (1954, 4, II (1957)).

«Σὲ ποῖο κράτος πηγαίνουν οἱ περισσότεροι περιηγητές καὶ γιατί;» Ἀμέσως μετὰ ἡ περιέργεια ἐπῆρε τὸ δρόμο της. Οἱ μαθητὲς τώρα τρέχουν στὴ γεωγραφία τους καὶ σ' ἄλλα χίλια βιβλία γιὰ νὰ βροῦν τὶς αἰτίες. Ἀκόμη καὶ ἐπιστολὲς γράφουν σὲ βιομηχανικὲς ἐταιρεῖες γιὰ νὰ πάρουν περισσότερες πληροφορίες. Ἡ ἔρευνα τοῦτη τοὺς ἀπασχόλησε πολλὰ ἡμέρες. Μπορεῖτε τώρα νὰ φαντασθῆτε, ἔπειτα ἀπὸ τόση μελέτη καὶ ἐρευνα, γιὰ νὰ βροῦν τὴν ἀπάντηση στὸ ἐρώτημά τους, τί δὲν ἔμαθαν καὶ τίς δὲν ὠφελήθηκαν!

Αποτελέσματα του πειραματισμού

Σε σύνολο 40 μαθητών—23 αρρένων και 17 θηλέων—στο επόμενο μάθημα ήξεραν κι είχαν πλήρως κατανοήσει το γεωγραφικό θέμα :

Αρρενες	Θήλεις	Σύνολο
16	13	29

Ποσοστό . . . 72,5 %

Δέν κατενόησαν πλήρως το θέμα :

Αρρενες	Θήλεις	Σύνολο
7	4	11

Ποσοστό . . . 27,50 %

Σ' ένα μήνα περίπου κατόπιν, δέν έθέσαμε πρόβλημα, άλλ' άντι τούτου κάναμε τή σύνδεση του νέου μαθήματος, άφορμώμενοι από το παλιό, ως έξης :

«Πέρα από τα δυτικά σύνορα της Ιταλίας ποιό άλλο κράτος βρίσκεται, παιδιά ;»

Στό ίδιο, όπως και παραπάνω, σύνολο μαθητών—23 άρρ. και 17 θήλ.— είχαν κατανοήσει το διδασκόμενο θέμα :

Αρρενες	Θήλεις	Σύνολο
11	9	20

Ποσοστό . . . 50 %

Δέν κατενόησαν το διδασκόμενο θέμα :

Αρρενες	Θήλεις	Σύνολο
12	8	20

Ποσοστό . . . 50 %

βρήκαν, φυσικά, οί μαθητές το κράτος που είναι δυτικά στην Ιταλία την ίδια στιγμή που τους ρώτησα, πλην όμως δέν άνησύχησαν, δηλ. δέν ένδιεφέρθησαν τόσο για να το μάθουν, όσο την πρώτη φορά, γι' αυτό έπεσε το ποσοστό τους έως 22,5 %

β) Πώς γίνεται καλλίτερα ή άπομνημόνευση και γενικά κάθε μάθηση.

Άλλος πειραματισμός που κάναμε σχετικά με την άπομνημόνευση ποιήματος και την έντύπωση και διατήρηση της διδασκομένης ύλης, μās ώδηγησε στα παρακάτω συμπεράσματα :

Η συνολική μέθοδος άπομνημόνευσης μιās ύλης ή ποιήματος, συγκρινόμενη προς την τμηματική, παρουσιάζει καταφανή υπεροχή, με την έξης όμως παρατήρηση : ή αρχή και το τέλος σε κάθε ποίημα ή άλλη ύλη άπομνημονεύεται και μαθαίνεται ταχύτερα. Όταν λοιπόν ξέρουμε αυτό το πράγμα, θα πρέπει να στρέψουμε την προσοχή του παιδιού στη μέση της ύλης ή του ποιήματος. Έφ' όσον ή προσοχή των μαθητών διευθύνεται κατάλληλα άπ' το δάσκαλο στο πιο άδύνατο σημείο του μαθήματος, ή πρόοδος θα είναι άσφαλής.

Αξιοπρόσεκτο άκόμη στην έντύπωση και διατήρηση της ύλης, αλλά και γενικώτερα στην όλη μάθηση είναι και το έξης, που δέν πρέπει να μās διαφεύγη : ή επανάληψη τα διαλείμματα και ό ύπνος παίζουν σημαντικό ρόλο στην προσπάθεια από τα παιδιά να έντυπώσουν και να διατηρήσουν τα όσα έμαθαν.

Άλλο άπαραίτητο στοιχείο, αλλά και βασικό, σε όλη τή διαδικασία της μάθησης, είναι ή κατανόηση του περιεχομένου, των κανόνων και αξιωμάτων, ως και ή αίτιολόγηση των γεγονότων. Δίχως την έκμάθηση από τα

παιδιά των συμπερασμάτων που βγήκαν από τα διδασκόμενα, δέν μπορεί να γίνη έντύπωση και διατήρηση της ύλης, όπως έχει άποδειχθή τούτο και από πολλά πειράματα των ξένων έρευνητών.

γ) Πειραματισμός Ένιαίας Συγκεντρωτικής Διδασκαλίας σε συνδιδασκόμενο τμήμα Α' και Β' τάξεων και μεθόδου βιοτικών κοινοτήτων στα φυσιογνωστικά μαθήματα των τάξεων Γ' και Δ'.

Κατά το σχολικό έτος 1960—61, μετατεθείς στο 4/θέσιο Δημ Σχολείο Χαλανδρίτης, Β' Έκπαιδ, Περιφέρειας Πατρών και σύμφωνα με έγκύκλιο διαταγή του κ. Έπιθεωρητού Κ. Σακελλαρίου, ότι : «Όσοι έκ των μετεκπαιδευθέντων δημ/λων έπιθυμούν να πειραματισθώσι εις νέας διδακτικές κλπ. μεθόδους, δέον όπως υποβάλωσιν ήμιν άναφοράν περί του είδους του πειραματισμού των...», ανέλαβα τον διδακτικό πειραματισμό «Ένιαία Συγκεντρωτική Διδασκαλία και Όλική Μέθοδος πρώτης άνάγνωσης» στο συνδιδασκόμενο τμήμα της Α' και Β' τάξης, που είχε 62 όλα όλα παιδιά, Φαίνεται στ' αλήθεια παράτολμη—με βάση αυτά τα δεδομένα—ή άπόφαση και έκτέλεση ενός τέτοιου δύσκολου, ύπ' αυτός τους όρους διδακτικού πειραματισμού. Ωστόσο όμως ό πειραματισμός διεξήχθη έπιτυχώς και προς το τέλος του διδακτικού έτους έλαβε χώραν τοπικό Παιδαγωγικό και συνέδριο με τή συμμετοχή αρκετών συναδέλφων, στις 13—16 Ιουνίου 1961.

Λίγες ήμέρες πριν, μέσα σ' ένα άλλο παρόμοιο Παιδαγ. Συνέδριο της πόλης των Πατρών και με τή λήξη αυτού, ό κ. Έπιθεωρητής είπε στους Συνέδρους τα έξης : «Τήν άλλη Δευτέρα θα γίνη κι άλλο παρόμοιο Συνέδριο στην Χαλανδρίτσα, όπου για πρώτη φορά εφαρμόζεται στην περιφέρεια Ένιαία Συγκεντρωτική Διδασκαλία σε δύο συνδιδασκόμετες τάξεις Α' και Β'. Θα είναι συνεπώς λίαν ένδιαφέρον και θα πρέπει να το παρακολουθήσετε».

Έγγραψα αυτή τή λεπτομέρεια, γιατί ίσως να φαίνεται άθλος ύπ' αυτός τις συνθήκες ό πειραματισμός ! Κι όμως είναι πολύ εύχαριστος, αν όχι εύκολος. έπειδή καθώς ξέρουμε, ή Ένιαία Συγκεντρωτική Διδασκαλία προσαρμόζεται άριστα στη μικρή παιδική ηλικία των 6—8 ετών.

Δέν θα έπεκταθώ στους λόγους—τόσο γνωστοί άλλωστε—οί όποιοι έπιβάλλουν τήν έφαρμογή του συστήματος στις πρώτες τάξεις του σχολείου, αλλά θα τελειώσω μ' ένα λόγο για τον πειραματισμό μου :

«Είμαι πάρα πολύ ικανοποιημένος—όπως και κάθε συνάδελφος που εφαρμόζει νέες μεθόδους—ότι συνετέλεσα κατά κάποιον τρόπο στην όμαλή σωματική και ψυχική εξέλιξη αυτών των βλαστών της φιλότατης πατρίδος μας».

Ας μου έπιτρέψη δέ ό κ. Παπαδημητρίου να του έκφράσω τήν εύγνωμοσύνη μου για τή συνδρομή που εύχαρίστως μου παρέιχε.

—Μετά δύο έτη, δηλ. κατά το 1962—63, στο ίδιο παραπάνω Δημ. Σχολείο, άναφερθείς στην πρίσταμένη μου Αρχή, ανέλαβα να πειραματισθώ στις τάξεις Γ' και Δ' και στη διδακτική μέθοδο «Βιοτικές κοιότητες και βιοτικές εκτάσεις» στα φυσιογνωστικά μαθήματα.

Σε συνέχεια της πραγματείας μου παρέχεται μιā άδρομερής εικόνα του διαγράμματος του πειραματισμού, που διαφαίνεται πολύ καθαρά ή μέθοδος, σύμφωνα με τήν όποια έγινε ή όλη εκείνη έργασία.

ε) Διάγραμμα βιοτικών κοινοτήτων και εκτάσεων των Φυσιογνωστικών μαθημάτων Γ' και Δ' τάξεως, διδαχθησομένων κατά το σχολικό έτος 1961—1962 υπό του διδασκάλου Άθανασίου Μακρή.

Βον έτος συνδιδασκαλίας

Α'. Βιοτική κοινότης : «Τὸ δάσος».

Γενική εἰκὼν τοῦ δάσους καὶ ἐπίσκεψις τούτου κατὰ τὰς τέσσαρας ἐποχὰς τοῦ ἔτους διὰ τὸν σχηματισμὸν ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῆς φυσιολογίας αὐτοῦ κατὰ τὰς διαφόρους ταύτας περιόδους. Αἱ ἐκ τῶν δασῶν ὡφέλειαι.

Φυτολογία	Ζωολογία	Ὀρυκτολογία
(Οἱ κυριώτεροι ἐκπρόσωποι τοῦ δάσους)		
1. Ἡ πεύκη	Τὸ κουνάβι Ἐν συντομίᾳ καὶ τὰ ὅμοια πρὸς αὐτά...	Ὁ φλοιὸς τῆς Γῆς Γενικὴ ἐπισκόπησις τοῦ ἑδάφους τῆς κοινότητος
2. Ἡ βελανιδιά (πρῖνος)	Ἡ κίσσα ἢ βαλανόλογος Ἐν συντομίᾳ καὶ τὰ ὅμοια πρὸς αὐτά...	Ἐννοια τῶν πετρωμάτων καὶ ὀρυκτῶν.
3. Ὁ πλάτανος	Τὸ ἀηδόνι	Ὁ ἀήρ καὶ τὸ φῶς

Β'. Βιοτική ἑκτασις : «Ὁ ἀγρός».

Γενική εἰκὼν τοῦ ἀγροῦ καὶ ἐπίσκεψις τούτου κατὰ τὰς τέσσαρας ἐποχὰς τοῦ ἔτους διὰ τὸν σχηματισμὸν ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῆς φυσιολογίας αὐτοῦ κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους. Ἡ χρησιμότης τοῦ ἀγροῦ.

Φυτολογία	Ζωολογία	Ὀρυκτολογία
(Οἱ κυριώτεροι ἐκπρόσωποι τοῦ ἀγροῦ)		
1. Ὁ σῖτος	Ὁ λαγῶς Ἐν συντομίᾳ καὶ τὰ ὅμοια πρὸς αὐτά...	Γενικὴ ἐπισκόπησις ἑδάφους τῆς βιοτικῆς ἐκτάσεως.
2. Τὸ φασόλι	Ἡ ἀκρίδα Ἐν συντομίᾳ καὶ τὰ ὅμοια πρὸς αὐτά...	Ἡ ἄργιλλος
3. Ἡ πατάτα	Ἡ πρασσοκουρίς Ἐν συντομίᾳ καὶ τὰ ὅμοια πρὸς αὐτά...	Ἀργίλλος καὶ ἄμμος
4. Ἡ ἐλαία	Ἡ κάμψη (δάκος)	Ὁ ἀοβεστόλιθος
5. Τὸ ἀμπέλι	Ὁ ἀκανθόχοιρος	Τὸ θειάφι

Γ'. Βιοτική ἑκτασις : «Ὁ λειμῶν».

Γενική εἰκὼν τοῦ λειμῶνος. Χρησιμότης αὐτοῦ.

Φυτολογία	Ζωολογία	Ὀρυκτολογία
(Οἱ κυριώτεροι ἐκπρόσωποι τοῦ λειμῶνος)		
1. Τὸ τριφύλλι	Τὰ πρόβατα Ἐν συντομίᾳ καὶ τὰ ὅμοια πρὸς αὐτά...	Γενικὴ ἐπισκόπησις τοῦ ἑδάφους τῆς βιοτ. ἐκτάσεως.
2. Τὸ θυμάρι	Ἡ μέλισσα	Ὁ γρανίτης
3. Ἡ παπαρούνα	Ἡ ὄχια	»
4. Τὸ χαμομήλι	Τὸ κουνούπι	Ὁ χαλαζίας
5. Τὸ καλάμι	Ἡ πάπια	Ἡ σμύρις

Ο ΔΕΙΚΤΗΣ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗΣ

Μὲ τὴν κλίμακα νοημοσύνης ποὺ ἀκολουθεῖ παρακάτω, μετρήσαμε καὶ σὲ συνέχεια διαχωρήσαμε τοὺς μαθητὰς μας τῆς Ε' τάξεως τοῦ 24ου Δημοτ. Σχολείου Πατρῶν, κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1963-64 σὲ τρεῖς ὁμάδες, Αη, Βα, Γη, νοητικῆς καταστάσεως, γιατί θέσαμε σὲ ἐφαρμογὴ τὸν διδακτικὸ πειραματισμὸ «ἀτομικοποιημένη μέθοδος ἐργασίας», μετὰ ἀπὸ σχετικὴ ἔγκριση τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ μας κ. Ἡλία Ξηροτύρη.

Ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ, νὰ σὰς κάνω μιὰ παρένθεση, ἀμέσως πρὶο κάτω, ποὺ ἔχει σχέση μὲ τὴν ἐξέλιξη, ποὺ μπορεῖ νὰ πάρη ὁ δείκτης τῆς νοημοσύνης κάθε παιδιοῦ :

Ὁ Δείκτης Νοημοσύνης δὲν πρέπει νὰ νομισθῇ, ὅτι ἀναφέρεται ἀποκλειστικὰ σὲ μιὰ μόνο πνευματικὴ λειτουργία, γιατί, καθὼς εἶναι σ' ὅλους γνωστό, ὁ ψυχικὸς κόσμος ἀποτελεῖ ἀδιάσπαστη ὁλότητα καὶ εἶναι ἐνιαῖος. Γιὰ νὰ δοθῇ ἀπάντηση σ' ἓνα τέστ θὰ πάρουν μέρος ὄχι μιὰ ἀλλὰ περισσό-τερες πνευμ. λειτουργίαι, ὑπερέχει ὁμοῦ κατὰ μεγαλύτερο ποσοστὸ ἡ νόηση τοῦ ἐξεταζομένου. Ὁ τρόπος ποὺ ἀπαντᾷ σὲ κάθε τέστ τὸ παιδί, μᾶς ἀνοί-τοῦ ἐξεταζομένου. Ὁ τρόπος ποὺ ἀπαντᾷ σὲ κάθε τέστ τὸ παιδί, μᾶς ἀνοί-γει πορὰλλήλα τοὺς ὀρίζοντες νὰ διαγνώσουμε ἀκόμη τίς ἱκανότητες τοῦ συναισθηματικοῦ καὶ βουλευτικοῦ στοιχείου τοῦ ἀτόμου, νὰ διαπιστώσου-με ἂν τὸ βαρύνουν καταστάσεις κομπλεξικές, ἂν ἔχη ψυχικὴ γαλήνη κι' ἂν ἔχει, ἐπίσης, ἰσχυρὴ ἢ ἀνίσχυρη βούληση. Δίνει δηλ. τὸ τέστ καὶ τὴν δυ-νατότητα στὸν ἐξεταστὴ νὰ μορφώσῃ ταυτόχρονα καὶ κάποια σωστὴ γνώ-μη χαρακτηριστολογική.

Ἔτσι ἡ διάγνωση τῆς νοημοσύνης, μπορούμε νὰ εἰποῦμε, ὅτι ὑποβοη-θεῖ ἀφάνταστα στὴν ὀρθὴ διαπαιδαγώγηση τοῦ παιδιοῦ.

Ἡ νοημοσύνη κάθε ἀτόμου, παρὰ τὴν κληρονομικὴ τῆς σύσταση, μπορεῖ ν' αὐξηθῇ ἢ νὰ μειωθῇ, ἀνάλογα μὲ τίς ἐπιδράσεις ποὺ δέχεται ἀπὸ τὸ περιβάλλον. Ἡ νοημοσύνη, εἶναι δεδομένο, ποὺ συνεχῶς ἀναπτύσσεται.

Μὲ ἐπανεὶλημμένες ἀσκήσεις, πάνω σὲ θέματα ὅλο καὶ πρὶο δύσκολα, γίνεται αὐξηση στὴν κρίση καὶ στὴ σκέψη μας, ὅπως ἀπαράλλαχτα γίνεται αὐξηση στὴ σωματικὴ μας δύναμη, σηκώνοντας βάρη ὅλο καὶ πρὶο μεγάλα. Μὲ τίς πολλὰ καὶ ποικίλες ἀσκήσεις ποὺ κάνουμε στὰ παιδιὰ, ἡ σκέψη τοῦ ἀσκεῖται καὶ ὀξύνεται. Γρήγορα ἀνεβαίνει τὸ πνευματικὸ τοῦ ἐπίπε-δο, ἀπ' ὅπου καὶ ὁ δείκτης νοημοσύνης.

Ἡ διδασκαλία στὴν τάξη καὶ ἡ σχολικὴ ἐργασία νὰ μὴ γίνῃ ρουτίνα, γιατί ἐπιφέρει τὴ δυσκίνησία στὴ νοημοσύνη. Ὁ δάσκαλος πρέπει νὰ φρον-τίζη, ὥστε οἱ μαθητὲς ν' ἀποκτοῦν τὴν «εὐκαμψία τοῦ νοῦ». Ἰδοὺ μιὰ ἀσκη-ση σ' αὐτό : Ὅχι μόνο 5+6 ἀλλὰ καὶ 6+5, καὶ 6+5+1 καὶ 1+5+6 κτλ.

Ἀθαν. Μακρῆς

ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΓΙΑ ΤΗ ΛΥΣΗ ΑΜΕΣΣΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Ἡ διαμόρφωση καὶ ἐξέλιξη τῆς κοινωνίας ἐξορτάται κατὰ μέγιστο λόγο ἀπὸ τίς ἐπιπτώσεις ποὺ ἔχουν στοὺς ἀνθρώπους τὰ προσφερόμενα ἀγαθὰ ἀπὸ ἓνα ζωντανὸ κοινωνικὸ λειτουργήμα, ὅπως εἶναι ἡ Παιδεία. Οἱ δημιουργούμενες νέες κοινωνικὲς συνθήκες μὲ τὴ σειρά τοὺς δημιουργοῦν καὶ νέες ἀνάγκες γιὰ τὴν Παιδεία. Οἱ ἀλματώδεις ἐξελίξεις στὸν σημερινὸ

αίωνα του ατόμου, υποχρεώνουν την Παιδεία σε ριζικές αναπροσαρμογές που αποτελούν τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες σε όλο τον κόσμο.

Η για πολλούς λόγους φοβερή καθυστέρηση του έκτακτου προγράμματος της Παιδείας στον τόπο μας, έχει συσσωρεύσει τεράστια και δυσεπίλυτα προβλήματα με σοβαρότερο και βασικότερο το θέμα «Δάσκαλοι και διδασκάλια». Κάθε μεταρρυθμιστικός σχεδιασμός με μακρόπνοους στόχους, οφείλει να εκπονήσει και παράλληλες βραχυπρόθεσμες λύσεις αξιοποιώντας κατά πρώτο λόγο φανερές και λανθάνουσες δημιουργικές δυνάμεις τις οποίες πρέπει να ανακαλύψει και να τις θέσει στην υπηρεσία του γενικού προγραμματισμού.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση επί του προβλήματος «Δάσκαλοι και διδασκάλια», προσφέρεται μία βραχυπρόθεσμη έτοιμη λύση που θα βοηθήσει αποφασιστικά στην υπερπήδηση των άμεσων αναγκών. Αυτή είναι η χρησιμοποίηση της Ίδιωτικής Εκπαίδευσης. Η Ίδιωτική Εκπαίδευση είναι ένας έτοιμος εκπαιδευτικός φορέας που διαθέτει χιλιάδες ικανοτάτους εκπαιδευτικούς και εκατοντάδες αξιόλογα διδασκάλια, με πλήρη εξοπλισμό και οργάνωση λειτουργίας. Αυτός ολόκληρος ο οργανισμός είναι άπαραίτητο και αναγκαίο να ενταχθεί στον γενικό εκπαιδευτικό προγραμματισμό, γιατί αποτελεί Έθνικό κεφάλαιο με μεγάλες επενδύσεις σε έμψυχο και άψυχο εκπαιδευτικό υλικό. Άλλωστε το σύγχρονο πνεύμα οικονομικής ανάπτυξης επιβάλλει, όπως Κράτος και Ίδιωτική πρωτοβουλία συνεργασθούν στον παραγωγικό τομέα. Επειδή η υποδομή της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας, είναι κατά κύριο λόγο η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού, η Ίδιωτική πρωτοβουλία στον εκπαιδευτικό τομέα αποτελεί παραγωγική επένδυση με την οποία οφείλει να συνεργασθεί το Κράτος και να την κατευθύνει.

Η υπάρχουσα Νομοθεσία περί Ίδιωτικής Εκπαίδευσης είναι ξεπερασμένη και έντελως άσχετη με τη σημερινή πραγματικότητα. Οι σημερινές συνθήκες χρειάζονται ριζοσπαστικές ρωσάλες λύσεις, για την αξιοποίηση των μεγάλων Έθνικών επενδύσεων της Ίδιωτικής πρωτοβουλίας σε έμψυχο και άψυχο εκπαιδευτικό υλικό.

ΣΧΕΔΙΟ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΑΠΟ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ (Υποβιβασμός κόστους σπουδών - διδασκτρών)

α) Λειτουργία Ίδιωτικού Σχολείου χωρίς καμία οικονομική ευθύνη της Πολιτείας.

1) α) Άμεση χορήγηση Ισοτιμίας τίτλων Ίδιωτικών Σχολείων - Δημοσίων.

β) Πλήρης κατοχύρωση Ίδιωτικών Εκπαιδευτικών.

2) α) Κατάργηση εισφορών Ι.Κ.Α.

β) Ασφάλιση των Ίδιωτικών Εκπαιδευτικών από το Κράτος.

3) α) Δασμολογικές και φορολογικές απαλλαγές και δανειοδοτήσεις.

β) Υποτροφίες δάνεια κλπ. για τους Ίδιωτικούς Εκπαιδευτικούς.

β) Λειτουργία Ίδιωτικού Σχολείου με οικονομική ευθύνη της Πολιτείας.

Όπως γίνεται στην Έπαγγελματική Εκπαίδευση.

α) Με μερική συμμεταχή της Πολιτείας (στο παρελθόν).

β) Με ολοκληρωτική συμμετοχή της Πολιτείας (παρόν).

γ) Έπέκταση μερική της δωρεάν Παιδείας και για τους μαθητές των Ίδιωτικών Σχολείων.

Το Κράτος επεκτείνει μερικώς την δωρεάν Παιδεία και στους μαθητές Γυμνασίου, τέκνα αναπήρων, πολυτέκνων, Δημοσίων υπαλλήλων, ασφαλισμένων του Ι.Κ.Α., που εγγράφονται σε ευδοκίμως λειτουργούντα Ίδιωτ. Σχολεία.

Όροι

α) Το Ίδιωτικό Σχολείο πρέπει:

α) Να έχει ευδόκιμη λειτουργία.

β) Κάθε τάξη να μην υπερβαίνει τους 45 μαθητές.

γ) Να καθορίσει έτήσια διδάκτρα δραχμές 3600.

δ) Να καταθέτει την μισθοδοσία του προσωπικού σε Δημόσιο Ταμείο.

β) Το Κράτος πρέπει:

α) Να αναγνωρίζει τους τίτλους του Ίδιωτικού Σχολείου Ισοτίμους με τους τίτλους των Δημοσίων Σχολείων.

α) Να διορίζει εκτάκτους Δημοσίους Εκπαιδευτικούς Λειτουργούς με τριετή θητεία τους Ίδιωτικούς Εκπαιδευτικούς, που προτείνονται για διορισμό.

γ) Να απαλλάσσει από κάθε είδους εισφορές, δασμούς, φόρους κλπ., τα Ίδιωτικά Σχολεία, για θέματα που έχουν σχέση με τη λειτουργία τους.

δ) Να αναλαμβάνει την πληρωμή των 2/3 από τα έτήσια διδάκτρα δηλαδή 2400 δραχμές, των μαθητών που είναι τέκνα αναπήρων, πολυτέκνων, Δημοσίων υπαλλήλων και ασφαλισμένων του Ι.Κ.Α.

ΚΟΣΤΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΜΕ ΤΡΕΙΣ ΤΑΞΕΙΣ ΑΠΟ 45 ΜΑΘΗΤΕΣ Η ΚΑΘΕ ΜΙΑ

Α) ΣΕ ΔΗΜΟΣΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ

α) 36 ώρες διδασκαλίας την εβδομάδα X 175 X 14 μήνες X 3 τάξεις	= 265.000
(Μ.Ο. ωριαίας αμοιβής β) θμίου καθηγητού δρχ. 175)	
β) Βοηθητικό προσωπικό (έπιστάτης - καθαρίστρια)	= 37.000
γ) διάφορα γενικά έξοδα (νερό, ηλεκτρικό, τηλέφωνο κλπ.)	= 6.000
δ) Ένοίκιο για 3 αίθουσες των 45 μαθητών ή καθεμιά και γραφείο: 40 δρχ. X 150 τ. μ. X 12 μήνες	= 72.000
ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ ΣΕ ΔΗΜΟΣΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΔΡΧ.	380.000

Β) ΣΕ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ

45 μαθητές X 3 τάξεις X 2400 δρχ. δ καθένας	= 324.000
ΕΤΗΣΙΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΥΠΕΡ ΔΗΜΟΣΙΟΥ	56.000

Σημ. Κάθε μαθητής αντιστοιχεί σε 0,90 τ.μ. της αίθουσας X 45 μαθητές κάθε τάξη X 5 τάξεις = 122 τ.μ. έμβαδόν αίθουσας και 28 τ.μ. έμβαδόν γραφείου, δηλ. συνολικό έμβαδόν τουλάχιστον 150 τ.μ. X 40 δρχ. το τ.μ. μηνιαίο ένοίκιο = 72.000 δραχμές έτήσιο ένοίκιο.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ - Ν. ΣΜΥΡΝΗΣ

α) Πώς λειτουργούν τα Δημόσια Γυμνάσια κατά το τρέχον Σχολικό έτος 1965-1966.

α) Η περιοχή Καλλιθέας - Ν. Σμύνης, κάτοικοι, εξυπηρετεί-

ται από 5 ημερήσια Δημόσια Γυμνάσια, συνολικής δυνάμεως 2436 μαθητών που έχουν κατανεμηθεί σε 43 τμήματα. Αναλυτικά στην Α' τάξη ένεγράφησαν 996 μαθητές σε 17 τμήματα, στη Β' τάξη 797 μαθητές σε 14 τμήματα και στην Γ' τάξη 643 μαθητές σε 12 τμήματα.

Δηλ. το κάθε τμήμα έχει κατά ΜΕΣΟΝ ΟΡΟ 57 μαθητές.

β) 1548 εβδομαδιαίες ώρες διδασκαλίας (43 τμήματα X 36 ώρες) χρειάζονται τα 43 τμήματα για να λειτουργήσουν με πλήρες ωράριο. Από αυτές διδάσκονται 1218 ώρες, δηλ. έχουν περικοπή 330 ώρες που αντιστοιχούν στα 22% του προγράμματος.

Σημ. Μέρος από τις διδασκόμενες ώρες έχουν καλυφθεί με υπερωρίες και διδασκαλίες καθηγητών σε μαθήματα άλλης ειδικότητας.

γ) Για να λειτουργήσουν όλα τα τμήματα με πλήρες ωράριο 39 ωρών εβδομαδιαίως θα πρέπει να ελαττωθούν τα τμήματα από 43 σε 34 (1218:36=34) Δηλ. θα έχουμε 2437 μαθητές σε 34 τμήματα πλήρους προγράμματος.

ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ 72 μαθητές κατά τμήμα.

δ) Κανένα κρατικό διδακτήριο δεν υπάρχει ειδικά κτισμένο για την στέγαση των Γυμνασίων.

Τα 4 Γυμνάσια στεγάζονται σε νοικιασμένα σπίτια κατά το πλείστον ακατάλληλα, χωρίς έντελως προαυλία ή άνεπαρκέστατα για αϋλισμό και το πέμπτο στεγάζεται σε ένα Δημοτικό σχολείο. Στα ίδια οικήματα στεγάζονται και όλα τα Λύκεια και τα νυκτερινά σχολεία Μέσης Εκπαιδεύσεως της περιοχής.

ε) Για να καλυφθούν τα κενά σε διδακτικές ώρες, οι καθηγητές ωρισμένων ειδικοτήτων εργάζονται με υπερωρίες. Το μέτρο αυτό θα είχε σχετική επιτυχία σαν κατάσταση ανάγκης, αν οι τάξεις είχαν ανεκτό αριθμό μαθητών, τα σχολεία λειτουργούσαν μόνο τις πρωινές ώρες και αν κάθε καθηγητής έδιδασκε μόνο ένα σχολείο.

Με τη σημερινή κατάσταση των σχολείων ή υπερωριακή διδασκαλία μετεβλήθη σε μέσον εξοντώσεως της υγείας και της αποδόσεως των καθηγητών.

β) Πώς λειτουργούν τα ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ κατά το τρέχον Σχολικόν έτος 1965-66.

Στην περιοχή Καλλιθέας-Ν. Σμύρνης λειτουργούν 5 ημερήσια Ιδιωτικά Γυμνάσια (2 ακόμη ανέστειλαν τη λειτουργία τους για έφέτος) που όλα στεγάζονται σε νεότευκτα διδακτήρια ειδικά κατασκευασμένα για Σχολεία ύστερα από σχέδια έγκεκριμένα από τις αρμόδιες τεχνικές υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας. Όλα λειτουργούν τις πρωινές μόνον ώρες, με απολύτως πλήρες πρόγραμμα σε ώρες και ειδικότητες, με 300 μαθητές κατανεμημένους σε 15 τμήματα.

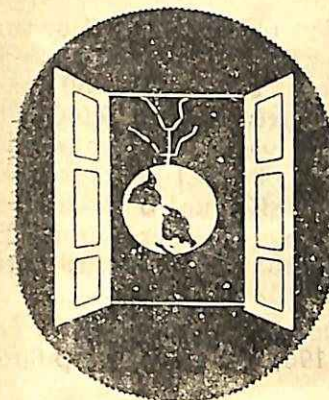
Δηλ. ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ 20 μαθητές κατά τμήμα.

Δ) ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Έφαρμογή μιας περιπτώσεως που εκθέσαμε στα προηγούμενα, π.χ. «Έπέκταση μερική της δωρεάν Παιδείας και στην Ιδιωτική Εκπαίδευση». Υπόρχον Έθνικόν Εκπαιδευτικόν δυναμικόν σε Δημόσια και Ιδιωτικά Γυμνάσια.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ: Τμήματα 43 με Μ.Ο. 57 μαθητές το καθένα, 22% περικοπές των διδακτικών ωρών του προγράμματος, σε ακατάλληλα διδακτήρια. Η 34 τμήματα με Μ.Ο. 72 μαθητές το καθένα, χωρίς περικοπές διδακτικών ωρών.

ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ: Τμήματα 15 με Μ.Ο. 20 μαθητές το καθένα

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

1. Η αϋριανή εκπαίδευση στη Μεγάλη Βρετανία.

Τόν τελευταίο καιρό δημοσιεύτηκαν δύο σπουδαία υπομνήματα, που καθορίζουν ολόκληρη τη βρετανική πανεπιστημιακή ζωή. Πρόκειται για τα υπομνήματα του Newson και του Robbins.

Το πρώτο, έργο μιας έπιτροπής 28 μελών του Κεντρικού Γνωμοδο-

χωρίς καμιά έλλειψη σε διδακτικό προσωπικό και διδακτικές ώρες και σε ειδικά διδακτήρια.

Χρησιμοποίηση δυναμικού

α) Περίπτωση:

1) Σύνολο μαθητών: 2736 (2436+300)

2) Σύνολο τμημάτων: 58 (43+15)

Κατά τμήμα ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ 49 μαθητές (2736:58)

(43 τμήματα με πρόγραμμα ελαττωμένο κατά 22% και 15 με πλήρες)

β) Περίπτωση:

Τα Ιδιωτικά Γυμνάσια μπορούν να λειτουργήσουν και από ένα ακόμη τμήμα κατά τάξη πρωινό ή απογευματινό. Έτσι μπορούν να λειτουργήσουν με πλήρες πρόγραμμα 64 τμήματα (34 Δημόσια και 30 Ιδιωτικά) και με ΜΕΣΟΝ ΟΡΟ 43 μαθητές κατά τμήμα.

(Η με Μ.Ο. 37 μαθητές όταν 43 τμήματα έχουν 22% περικοπές ωρών και 30 τμήματα έχουν πλήρες πρόγραμμα).

Κ Ο Σ Τ Ο Σ

Περίπτωση α) 350.000 δρχ. για κάθε Ιδιωτικό Γυμνάσιο X 5 Ιδιωτικά Γυμνάσια = 1.750.000 δρχ. (Λειτουργία με Μ.Ο. 49 μαθητές)

Περίπτωση β) 350.000 δρχ. X 5 Γυμνάσια X 2 τμήματα κάθε τάξη = 3.500.000 δρχ. (Λειτουργία με Μ.Ο. 43 ή 37 μαθητές).

Σ Υ Μ Π Ε Ρ Α Σ Μ Α

Αν το Κράτος διαθέση 35.000.000 δρχ. τα Γυμνάσια (Δημόσια και Ιδιωτικά) της περιοχής Καλλιθέας-Ν. Σμύρνης θα λειτουργήσουν άμέσως, με 43 μαθητές κατά μέσον όρο το τμήμα και με πλήρες ωράριο διδασκαλίας.

Η 1.750.000 δρχ. με Μ.Ο. 49 μαθητές κατά τμήμα και με σχετικές περικοπές ωρών (22% σε 43 τμήματα).

Αντί όπως λειτουργούν σήμερα με Μ.Ο. 57 μαθητές κατά τμήμα και περικοπές 22% του προγράμματος ή Μ.Ο. 72 με πλήρες πρόγραμμα.

Δημήτριος Παν. Χιουρέας

τικού Συμβουλίου της Παιδείας υπό την προεδρεία του κ. John Newson, αναφέρεται στην εκπαίδευση των μειονεκτικών παιδιών ηλικίας 13-16 ετών. Τα παιδιά αυτά, όπως καθορίζεται στην εισαγωγή του υπομνήματος αυτού, «αποτελούν σχεδόν τα 50 εκατοστά του αριθμού των σχολείων του δεύτερου βαθμού. Τα παιδιά αυτά θα γίνουν μεθαύριο οι μισοί πολίτες της χώρας αυτής, οι μισοί εργάτες της, οι μισοί πατέρες και μητέρες της, οι μισοί καταναλωτές της· απ' αυτά βγαίνει και ο τίτλος του υπομνήματος αυτού: «Half our Future» (το μισό του μέλλοντός μας). Σε 300 σελίδες και 16 συστάσεις ή επιτροπή του Συμβουλίου τονίζει και ζητεί καθαρά:

— Την επέκταση της υποχρεωτικής εκπαίδευσεως ως το 16ο έτος (το μέτρο αυτό θα άρχισι να ισχύη το σχολικό έτος 1969-70, όταν ο αριθμός των παιδιών των 15 ετών θα είναι σχετικά μικρός.

— Την επέκταση της σχολικής ημέρας στις τελευταίες τάξεις.

— Την αληθινή σεξουαλική ενημέρωση και τις σχετικές συμβουλές στους γονείς για τις φυσικές ιδιότητες των παιδιών τους.

— Τη δυνατότητα να μην υποβάλλονται τα παιδιά αυτά σε δημόσιες εξετάσεις που δέν τους ταιριάζουν και την υποχρέωση του κάθε σχολείου να τους χορηγή ένα πιστοποιητικό στο τέλος των σπουδών τους.

— Μια πλατύτερη διαφώτιση για την αγορά της εργασίας, την κοινωνική προώθηση και τις άργιες.

— Ένα πρόγραμμα καταλλήλων σχολικών κτηρίων.

— Μια διδασκαλία πιο πρακτική, πιο σύγχρονη, με χρησιμοποίηση των οπτικοακουστικών τεχνικών μέσων.

— Τη μόρφωση και μετεκπαίδευση των καθηγητών, που ανταποκρίνεται στις ανάγκες αυτές.

Το δεύτερο υπόμνημα μιās άλλης Έπιτροπής με πρόεδρο τον Lord Robbins, εκθέτει σε 27 κεφάλαια τους σκοπούς που πρέπει να επιτύχη η ανώτερη Βρετανική Παιδεία το έτος 1980.

— Η ανώτερη παιδεία πρέπει να είναι προσιτή σε όλους εκείνους, που ανάλογα με τις κλίσεις και τις γνώσεις τους, επιθυμούν να συνεχίσουν τις σπουδές τους, αφού η αναλογία των παιδιών που προχωρούν σήμερα στην ανώτερη παιδεία είναι έξη φορές μεγαλύτερη στις μεσαίες κοινωνικές τάξεις από την εργατική τάξη.

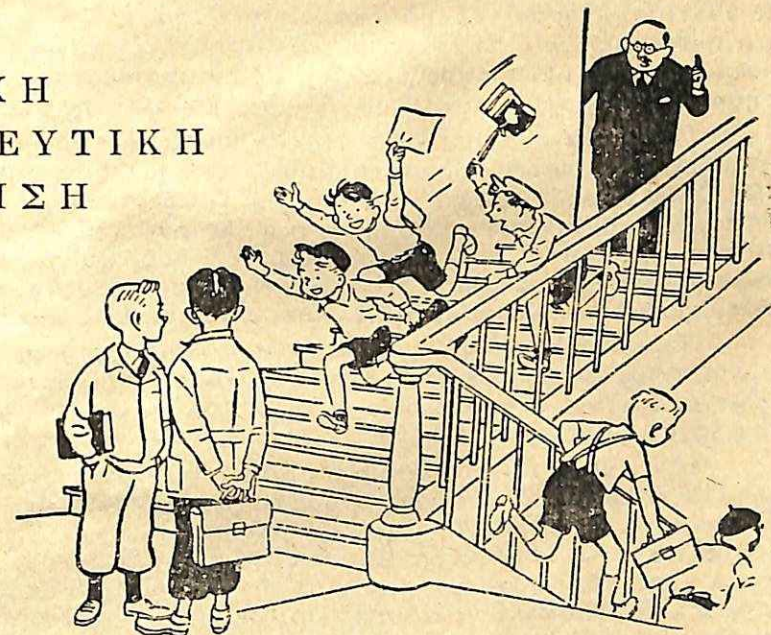
— Ο αριθμός των σπουδαστών πρέπει να περάση από τις 216.000 του έτους 1962-63 στις 392.000 το 1973-74 και στις 560.000 το 1988-81, χρονολογία, στην οποία ο αριθμός των νέων ηλικίας 18 ετών θα φθάση τις 910.000.

— Η επιλογή των υποψηφίων στην ανώτερη παιδεία πρέπει να ελαστικοποιηθή και διαπλατυνηθή. Το υπόμνημα υπογραμμίζει ότι η αναλογία των σπουδαστών που προσέρχονται στο Πανεπιστήμιο σε ηλικία 18-21 ετών είναι σήμερα 38 % στις Ήνωμένες Πολιτείες, απέναντι 8 % μόνο στη Μεγάλη Βρετανία.

— Τα Κολλέγια της ανώτερης τεχνικής εκπαίδευσεως να μεταβληθούν σε «Τεχνολογικά Πανεπιστήμια», ικανά να δεχτούν 3000-5000 μαθητάς το καθένα. Το Έθνικό Συμβούλιο των διπλωμάτων τεχνολογίας πρέπει να αντικατασταθή από ένα Έθνικό Συμβούλιο πανεπιστημιακών διπλωμάτων για όλα τα ιδρύματα της Μ. Βρετανίας.

— Ο αριθμός των Πανεπιστημίων πρέπει να διπλασιασθή από 30 σε 60 (6 πρέπει να ιδρυθούν άμέσως) για να δεχτούν 350.000 σπουδαστάς από τους 560.000, που προβλέπονται το 1980-81.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Η ΣΤΗΛΗ ΤΩΝ ΜΕΤΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ

Με το νέο Νόμο 4379/1964 της Έκπαιδευτικής Μεταρρυθμίσεως, η μετεκπαίδευση των διδασκάλων παρέχεται από το Παιδαγωγικόν Ίνστι-

— Ο πρόλογισμός της ανώτερης παιδείας πρέπει να αυξηθή από 206 εκατομ. λίρες το 1962-63 σε 742 εκατομ. το 1980-81.

— Τέλος, θα μπορούσε να δημιουργηθή ένα Υπουργείο των Καλών Τεχνών και Έπιστημών, υπεύθυνο για την ανώτερη διδασκαλία και την έρευνα των επιστημών και των τεχνών.

Η προθυμία, με την οποία η Βρετανική Βουλή δέχτηκε την ουσία αυτού του προγράμματος με τις βαρείες οικονομικές υποχρεώσεις, είναι απόδειξη της μεγάλης σπουδαιότητος, που αποδίδουν το λοιπό στα προβλήματα της παιδείας. Και ο νέος Πρωθυπουργός δέν αισθάνεται κανένα δισταγμό να δηλώση στην τηλεόραση, ότι στη σημερινή εποχή θεωρεί την εκπαίδευση ως το υπ' αριθ. 1 πρόβλημα της Μεγ. Βρετανίας.

2. Ίσπανία. Νυκτερινά κέντρα για την εκπαίδευση των ενηλίκων.

Ο πιο σπουδαίος νεωτερισμός στα πλαίσια των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων το 1964-65, είναι η ίδρυση νυκτερινών κέντρων για την εκπαίδευση των ενηλίκων. Στα 58 κέντρα, καταμετρημένα σε 10 έπαρχιες, φοιτούν 5835 μαθηταί, που σπουδάζουν 52 ειδικότητες. Τα cours αυτά οργανώθηκαν από την Έπιτροπή της επέκτασεως του πολιτισμού και έγιναν με τη συνεργασία άλλων οργανισμών: συνδικάτων, δημοτικών συμβουλίων, επιχειρήσεων, σωματείων, συλλόγων κλπ. Σκοπός τους είναι να συμπληρώσουν την εκπαιδευτική δραστηριότητα του Υπουργείου της Έθνικής Παιδείας, με το να επιτρέπουν σε πρόσωπα που πέρασαν τη σχολική ηλικία να επωφεληθούν από τις διδασκαλίες που βρίσκονται στη διάθεσή τους: Τέτοιες διδασκαλίες είναι οι εξής: πιστοποιητικό των πρώτων σπουδών, διοικητικές ειδικότητες, βιομηχανικό σχέδιο, μουσική, ηλεκτρισμός, μηχανική, ηλεκτρονική εφαρμοσμένη στη βιομηχανία, γενική ιστορία του πολιτισμού και χρησιμοποίηση των οπτικοακουστικών μέσων.

Γ. Ζομπανάκης

τουτον. "Ετσι, ὅστερα ἀπὸ διαγωνισμό πού ἔγινε στίς 20-21 Νοεμβρίου τὸ 1965, ἐκλήθησαν 122 διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσες ἀπ' ὅλη τὴ χώρα γιὰ μετεκπαίδευση. Ἡ Πάντειος Σχολὴ εἶχε τὴν εὐγενὴ καλωσύνη νὰ φιλοξενήσῃ τοὺς μετεκπαιδευομένους εἰς τὸ ἀμφιθέατρο τῆς καὶ νὰ παραχωρήσῃ εἰδικὰ γραφεῖα γιὰ τὴ διεύθυνση σπουδῶν τῆς μετεκπαιδεύσεως.

Τὴν 31 Ἰανουαρίου 1965 στὴν αἴθουσα τελετῶν τῆς Παντείου ἔγινε ἡ πανηγυρικὴ ἑναρξὴ τῆς μετεκπαιδεύσεως τῶν διδασκάλων καὶ καθηγητῶν. Στὴν τελετὴ παρέστη ὁ Ὑπουργὸς Παιδείας κ. Ἀλαμανῆς, πού ἔκαμε ἑναρξὴ μὲ μιὰ σύντομη ὁμιλίαν, ὁ Πρόεδρος τοῦ Παιδαγωγικοῦ Ἰνστιτούτου κ. Κακριδῆς, πού ἀνέλυσε τοὺς σκοποὺς καὶ τίς ἐπιδιώξεις τῆς μετεκπαιδεύσεως καὶ ἐκάλεσε τοὺς μετεκπαιδευομένους νὰ δείξουν ἀγάπην, ἀφοσίωσιν καὶ ἐργατικότητα γιὰ τὴν καλύτερὴ ἐπιμόρφωσίν τους.

Παρευρέθησαν ἀκόμη τὰ μέλη τοῦ Παιδαγωγικοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ἄλλοι πνευματικοὶ ἄνθρωποι. Ἐγινε ἀγίασμός καὶ ὕστερα ἀπὸ τίς ἀναφερόμενες ὁμιλίες, ὅλοι μ' ἔκδηλη χαρὰ καὶ ἱκανοποίηση ἀρχίζαμε τὸ θαυμάσιο ἔργο.

Τὴν 1 Φεβρουαρίου ἄρχισαν τὰ κανονικὰ μαθήματα στὸ ἀμφιθέατρο τῆς Παντείου. Στίς 5 Φεβρουαρίου οἱ μετεκπαιδευόμενοι ὑπὸ τὸν Διευθυντὴ Σπουδῶν κ. Κων. Πετρίτη, ἐπισκεφθῆκαμε τὸ 14ο Δημ. Σχολεῖο Περιστερίου τοῦ κ. Κοπανᾶ, ὅπου παρακολουθήσαμε ἐπίδειξη πειραμάτων μὲ ἀπλᾶ τεχνικὰ μέσα τῆς Φυσικῆς Πειραματικῆς Πάνω στὸν μαγνητισμὸ καὶ ἡλεκτρισμὸ. Πράγματι, θαυμάσαμε ὅλοι τὴν ἀξιέπαινη προσπάθειαν τοῦ κ. Κοπανᾶ, πού, ἂν καὶ ὑπηρετεῖ σὲ σχολεῖο προαστείου, ὅμως μὲ τὴν ἐργατικότητα, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν μεθοδικότητα πού τὸν διακρίνει, τὸ ἔχει δημιουργήσει σὰν πρότυπο μὲ τίς θαυμάσιες χειροτεχνικὰς ἐργασίας τῶν παιδιῶν, τὰ ταριχευμένα πτηνὰ, τίς συλλογὰς ὀρυκτῶν, τὰ καλλιτεχνήματα (ἔργα ζωγραφικῆς, γλυπτικῆς, πλεκτικῆς κ. ἄ.).

Στίς 11 Φεβρουαρίου ἦρθε καὶ χαιρέτησε μὲ ἓνα ἐμπνευσμένο μῆνυμα τοὺς μετεκπαιδευομένους ὁ Ὑπουργὸς Παιδείας τῆς Ἑλλάδος κ. Σπυριδίου. Μέσα σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα ἐθνικῆς ὑπερηφάνειας καὶ μὲ θυελλώδη χειροκροτήματα οἱ μετεκπαιδευόμενοι, φωνάζοντες «Ἐνωση, Ἐνωση», δέχτηκαν τὸν κ. Ὑπουργό. Μὲ λόγια ἀπλὰ καὶ μεστὰ νοημάτων εὐχαρίστησε τοὺς μετεκπαιδευομένους μίλησε ὁ κ. Κοντογιάννης.

Στίς 12 Φεβρουαρίου οἱ μετεκπαιδευόμενοι ἐπισκέφθηκαν τὸ θερμοηλεκτρικὸ ἐργοστάσιον Κερατσινίου στὸν Πειραιᾶ, ἔπειτα ἀπὸ σχετικὴ ἄδεια δαμὲ στὴν πράξιν ὅσα γύρω ἀπ' τὸν ἡλεκτρισμὸ γνωρίζουμε θεωρητικὰ. Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ πὼς ἀπὸ τὸν κ. διευθυντὴ τοῦ ἐργοστασίου μέχρι τὰς τῶν τεχνιτῶν βρήκαμε προθυμίαν, καταδεκτικότητα καὶ λύσιν σὲ κάθε ἀπορία μας.

Στὸ τέλος τῆς ἐπισκέψεως μᾶς προσέφεραν ἀναψυκτικά. Οἱ μετεκπαιδευόμενοι αἰσθάνονται ἀπ' τὴ στήλη αὐτὴ τοῦ πιδ ἔγκυρου παιδαγωγικοῦ περιοδικοῦ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ εὐχαριστήσουν θερμὰ τὴν Διεύθυνσιν καὶ τὸ προσωπικὸ τῆς Δ.Ε.Η.

Γεώργιος Ἀραβανῆς

ΑΠΟΝΟΜΗ ΕΠΑΙΝΟΥ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ ΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥΣ ΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΥΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΛΕΤΗΝ ΤΟΥ ΛΑΪΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἀπένειμε τιμητικὰς διακρίσεις ἐπαίνους) μετὰ χρηματικῆς ἢ μὴ ἐνισχύσεως εἰς τοὺς κἄτωθι ἐκπαιδευτικοὺς οἱ ὅποιοι, ἀσχολούμενοι ἰδιαιτέρως εἰς τὸν ἐκ παραδόσεως λαϊκὸν πολιτισμὸν, κατάρτισαν καὶ ὑπέβαλον εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον τῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὸ ἔτος 1964 σχετικὰς λαογραφικὰς συλλογὰς.

1. Πρῶτος ἐπαινος μετὰ χρηματικῆς ἀμοιβῆς δρχ. 3.000 εἰς τοὺς Ἐκπαιδευτικοὺς

1. Σωτήριον Φάσσαν, Ἐπιθεωρητὴν Βισαλτίας Σερρών.

(Ἐν τῷ προσώπῳ τούτου συμβραβεύονται καὶ οἱ διδάσκαλοι τῆς περιφέρειας του, οἱ ὅποιοι ἐργάσθησαν συμφώνως πρὸς ὁδηγίαν του διὰ τὸν καταρτισμὸν λαογραφικῶν συλλογῶν, αἱ ὁποῖαι ἐστάλησαν ἐνοποιημέναι εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον τῆς Ἀκαδημίας).

2. Κων/νον Τρούκην διδάσκαλον ἐκ Γεωργάνων Τρικάλων.

3. Ἀστέριον Παπανικολάου διδάσκαλον ἐξ Ἐλασσόνης.

4. Ἐμμ. Ἰ. Καλοκύρην διδάσκαλον ἐκ Μετοχίου Ἀνωγείων Ρεθύμνης.

2. Δεύτερος ἐπαινος μετὰ χρηματικῆς ἀμοιβῆς δρχ. 2.000 εἰς τοὺς διδασκάλους

1. Βασίλειον Ματαυτοῖν ἐκ Θεσσαλονίκης.

2. Παύλον Ἀντωνίουδάκην ἐκ Θεσσαλονίκης.

3. Ἐλπιδοφόρον Πελεκανάκην ἐξ Ἀρδακίου Ρεθύμνης.

4. Νικόλαον Γακίδην ἐκ Βοῖου Κοζάνης.

5. Δημήτριον Σάκκην ἐκ Μεγάρων.

3. Τρίτος ἐπαινος μετὰ χρηματικῆς ἐνισχύσεως δρχ. 1.500 εἰς τοὺς διδασκάλους.

1. Ἐμμ. Νικηφοράκην ἐκ Σγουροκεφαλίου Πεδιάδος Κρήτης.

2. Δημήτριον Β. Φούρλαν ἐξ Ἀγ. Δημητρίου Ναυπακτίας.

3. Χαράλαμπον Μ. Τζουμπέν ἐξ Ἰσώματος Κιλκίς.

4. Ἀριστείδην Σ. Μπακατῆν ἐκ Βοῖου Κοζάνης.

5. Σωκράτην Γεωργούλην ἐξ Ἀμμουδιάς Πρεβέζης.

6. Εἰρήνην Κυδωνάκην Μαστοράκην ἐξ Ἱεραπέτρας Κρήτης.

7. Ἀθανάσιον Τυράκην ἐκ Καλαμαύκας Ἱεραπέτρας.

8. Μαρτίαν Σκανδάλην ἐξ Ἀρμένων Ἀποκορώνου Χανίων Κρήτης.

9. Ζαχαρίαν Κασσωτάκην ἐκ Μυριοκεφαλίου Ρεθύμνης Κρήτης.

10. Ἀριστοφάνην Γ. Χούρδάκην ἐκ Μπαδιάς Μονοφατοῦ Κρήτης.

11. Ἐλένην Σαριδάκην ἐκ Καστελλίου Πεδιάδος Κρήτης.

4. Ἐπαινος ἄνευ χρηματικῆς ἐνισχύσεως εἰς τοὺς διδασκάλους:

1. Ἀριστοτέλην Μ. Μαντρατζίην, ἐκ Ξινοῦ Ἀμυνταίου

2. Ἰωάννην Φωτιάδην ἐξ Ἀχλάδας Φλωρίνης.

3. Καλλιόπην Τζανιδάκην ἐξ Ἱεραπέτρας Κρήτης.

4. Γεώργιον Ε. Παπαδάκην ἐκ Μακρυλιάς Ἱεραπέτρας Κρήτης.

5. Αἰκατερίνην Ἐμμ. Δανδουλάκην ἐκ Σφάκας Σητείας Κρήτης.

6. Νικόλαον Ρουσσομουστακάκην ἐκ Σητείας Κρήτης.

7. Ἰωάννην Ἀπιδιανάκην ἐξ Ἀρμένων Σητείας Κρήτης.

8. Ἀνδρέαν Ἀλ. Κασσωτάκην ἐκ Γρηγοριάς Ἡρακλείου Κρήτης.

9. 'Ιωάννην Σμυρνιωτάκην ἐκ Νεροχωρίου 'Αποκορώνου Κρήτης
10. Μιχ. Χαλκιαδάκην ἐκ Στροβλῶν Σελίνου Χανίων.
11. Γεώργιον 'Ι. Χριστοφάκην ἐκ Πλώρας 'Ηρακλείου Κρήτης
12. Γεώργιον Κ. Κονταξάκην ἐκ Φουρνοφαράγγου Μονοφατισίου Κρήτης.
13. Ε. Κογκάκην ἐκ Κουμάσας Μονοφατισίου Κρήτης.
14. Μιχαὴλ Παπαδάκην ἐκ Βαρβάρου Πεδιάδος Κρήτης.
15. 'Ανδρέαν Στεφόπουλον ἐξ 'Ιωαννίνων.
16. 'Απόστολον Γιωτάκον ἐκ Σοφάδων Καρδίτσας.
17. Δημήτριον Ε. Λαμπαδάκην ἐκ Βόλου.
18. Χαρίλ. 'Ηρ. Φίτζιον διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐκ Λεχόβου Φλωρίνης.
19. Χρήστον Γ. Ροντογιάννην ἐκ Τσουκαλάδων Λευκάδος.
20. Κων/νον Γ. Δεληζώναν ἐκ Κρανιάς 'Ελασσόνης.
21. Κων/νον Χινοβίτη ἐκ Βλάστης Κοζάνης.
22. Γεώργιον Γεωργιάδην ἐξ 'Εδέσσης.
23. 'Ιωάννην Θεοδώρου ἐκ Δοξαρά Λαρίσης.
24. Περικλὴν 'Ι. Μπάρκαν ἐκ Χώρας Τριφυλίας.

ΤΟΠΙΚΟΝ ΠΑΙΔΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΣΤΟ ΔΗΜ. ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΜΕΛΑΜΠΩΝ Β' ΠΕΡ. ΡΕΘΥΜΝΗΣ

Ὁ ἀκούραστος καὶ μὲ φωτισμένο τὸ νοῦ 'Αναπληρωτὴς 'Επιθ]τοῦ Β' Περιφ. Ρεθύμνης κ. Παντελῆς Φραιδάκης ἐν τῇ προσπάθειά του ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τῶν Διδ]λων τῆς περιφέρειας του, ὡς καὶ τὴν μεγαλυτέραν ἀποδοτικότητα αὐτῶν εἰς τὸ κυρίως σχολικὸν τῶν ἔργων, συνεκρότησε κατὰ τὸ τρέχον σχολ. ἔτος 1965-1966 ἄρκετὰ τοπικὰ Παιδαγωγικὰ συνέδρια.

Ὁμολογῶ δὲ ἐξ' ἰδίας πείρας ὅτι τὰ συνέδρια ταῦτα εἶναι τὰ καταλλήλότερα καὶ ἀποδοτικώτερα γιὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἀνωτέρω σκοπῶν.

Ἐνα τέτοιο συνέδριο ἔλαβε χώραν τὴν 3ῃ παρελθόντος Νοεμβρίου στὸ κεντρικὸ 5]θέσιο Δημ. Σχολεῖο τῆς περιοχῆς, τὴς Μέλαμπες. Ἀπὸ πολὺ ἐνωρίτερα εἶχαμε λάβει γνῶσι καὶ τῆς μικρότερης λεπτομέρειας ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν κ. 'Επιθ]τή. Ἔτσι τὴν 3ῃ Νοεμβρίου, ὕστερα ἀπὸ κοινὴ προσευχὴ ἀρχίσαμε τὴς ἐργασίας μας.

Τὴν πρώτη ὥρα διδασκεῖ ὁ ἴδιος ὁ κ. 'Επιθ]τῆς ἀνάγνωσι στὴν Δ' τάξι. Ἡ διδ]λία τοῦ ἦτο ὑποδειγματικὴ καὶ ὠφέλιμη γιὰ ὅλους τοὺς Συνέδρους.

Ἐν συνεχείᾳ καὶ χωρὶς καθυστέρησι εἰσῆλθαμε στὸ κυρίως ἔργον τοῦ συνεδρίου, τὴν διδ]λία Γεωγραφίας στὴν Ε'. ΣΤ' τάξι (συνδιδασκόμενες).

Ὁ Δ]ντῆς τοῦ Σχολείου Μελάμπων κ. 'Ιωάννης Τρουλινὸς εἶχεν ὀρίσθῃ, γιὰ νὰ διδάξῃ τὸ μάθημα τῆς ἡμέρας, τὴν 'Αραβία.

Ὁ διδασκαλὸς ἐγνώριζε καλὰ τὴν ὕλη, ἀκολούθησε ὀρθὴ πορεία διδασκαλίας, ἔκαμε κατάλληλῃ χρῆσι τῶν ἀφθόνων ἐποπτικῶν μέσων (χάρτες γεωγραφικός, πολιτικός, πετυχημένος ἀνάγλυφος χάρτης ἐπὶ ἀμμοδόχου, χρωματισμένος μὲ τὰ ἀνάλογα χρώματα, χρησιμοποίησις πίνακος μὲ χρωματιστὰς κιμῶλεις κ.ἄ.), ἐτήρησε ὀρθὰ τὴς ἀρχῆς ἐποπτείας, αὐτενεργείας καὶ ἔτσι ἡ ὕλη διδασκαλία ἔφερε τὸν χαρακτήρα τῆς αὐτενεργοῦ ἐποπτικῆς ἐργασίας καὶ ἦτο πλήρως προσαρμοσμένη μὲ τὸ πνευματικὸ ἐπίπεδον τῶν μαθητῶν.

Μετὰ ἀπὸ τὴ διδασκαλία, τῆς ὁποίας τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν ἄριστο, ἔγινε εἰσῆγησις τοῦ ἰδίου Διδ]λου γιὰ τὸ μάθημα τῆς Γεωγραφίας.

καθ' ἣν ἐξέθεσεν οὗτος λεπτομερῶς κάθε τί ποῦ ἔχει σχέσι μὲ τὸ μάθημα τοῦτο.

Μίλησε γιὰ τὴν ἔννοια, τὴν ἱστορίαν, τὸ σκοπὸ καὶ τὴν μορφωτικὴ ἀξίαν τοῦ μαθήματος, τὴν πορείαν τῆς διδασκαλίας, τὰ ἐποπτικὰ μέσα, γιὰ τὴς ἀρχῆς ποῦ πρέπει νὰ διέπουν τὴν διδ]λία καὶ τέλος ἔκαμε μερικὰς ὑποδείξεις. Μετὰ ταῦτα ἔγινε ὑπὸ τῶν παρακολουθούντων Διδ]λων ἡ κριτικὴ τὸσον τῆς διδασκαλίας, ὅσον καὶ τῆς εἰσηγήσεως.

"Ἀπαντες οἱ Διδ]λοι ἐξεδήλωσαν πλήρη ἱκανοποίησι γιὰτὶ βρῆκαν καὶ τὴν πρᾶξιν καὶ τὴ θεωρίαν ἄρκετὰ ἐπιτυχημένες καὶ εὐχαρίστησαν τὸν κ. 'Επιθ]τὴν ποῦ εἶχε τὴν ἔμπνευσιν τῆς συγκρατήσεως τοῦ συνεδρίου τὸ ὁποῖο βρῆκαν ὡς ἐδήλωσαν ἄρκετὰ ὠφέλιμο.

Τότε πῆρε τὸν λόγο ὁ κ. 'Επιθ]τῆς, ὅστις ἐπήνεσεν ἀρχικῶς τὸν Δ]τὴ τοῦ Σχολείου κ. 'Ιωάννη Τρουλινὸν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐργασίας του καὶ ἐν συνεχείᾳ ἔκαμε ὀρισμένες συστάσεις καὶ ὑποδείξεις ζητημάτων τρεχούσης φύσεως. Κλείνοντας τὴν ὁμιλίαν τοῦ ἐτόνισε ἐν ὀλίγοις τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους προτιμᾷ τὰ τοπικὰ παιδ]κὰ συνέδρια. Ταῦτα ὡς εἶπεν συνδυάζουν ἀμέσως θεωρίαν καὶ πρᾶξιν καὶ συντελοῦν στὴν ἀσφαλέστερη διάδοσιν τῶν ὀρθῶν παιδ]κῶν ἀρχῶν καὶ Διδ]λων καὶ γεννοῦν σ' αὐτοὺς τὰ σπέρματα τῆς ἀμίλλης. Οὗτοι συγκρίνουν τὴν ἱκανότητα τοῦ διδάξαντος, ὡς καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐργασίας του μὲ τὰ δικά τῶν καὶ δημιουργεῖται σ' αὐτοὺς ἡ διάθεσις πρὸς ἐπέκτασιν τοῦ κύκλου τῆς μορφώσεως τῶν. Κατ' αὐτὰ δημιουργεῖται ἐπίσης μιὰ καλύτερη ψυχικὴ ἐπαφὴ Διδ]λων καὶ 'Επιθ]τοῦ πολὺ ἀξιόλογη καὶ ἀπαραίτητη.

"Ὑστερα ἀπ' αὐτὰ, ἐπειδὴ εἶχαμε ἄρκετὰ κουρασθῇ, 2,30' μ.μ., μετέβημεν ὅλοι γιὰ κοινὸ γεῦμα, μετὰ ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀναχωρήσαμε διὰ τὰς θέσεις μας, ἀποκομίζοντες ὠφέλιμες καὶ πρακτικὰς γνώσεις.

'Αλεξάνδρα Παπαδομιχελή.

ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ ΣΤΟ ΙΔΡΥΜΑ «ΘΕΟΤΟΚΟΣ»

Στις 14 Ὀκτωβρίου 1964 τὸ σχολεῖο μου ἔκαμε μιὰ ἐκδρομὴ στοὺς πευκόφυτους λόφους Πύργου Βασιλίσσης.

Κοντὰ στὸ βορεινότερο λόφον εἶναι ἓνα νεόχτιστο ἴδρυμα, ἡ «Θεοτόκος», γιὰ παιδιὰ καθυστερημένα.

Πλησιάσαμε τὸ θυρωρὸ καὶ ζητήσαμε νὰ συνεννοηθοῦμε μὲ τοὺς διευθύνοντας, γιὰ νὰ μᾶς ἐπιτρέψουν νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὸ ἴδρυμα. Πραγματικά, μᾶς ἔστειλε στὴ Γραμματεία νὰ συνεννοηθοῦμε. Ἀπὸ ἐκεῖ συνεννοήθηκαν μὲ ἐσωτερικὰ τηλέφωνα στὶς ἄλλες πτέρυγες καὶ μᾶς εἰδοποίησαν πὺς θὰ μᾶς δεχόταν ἡ κ. Καραγιάννη, διευθύντρια τῶν παιδαγωγικῶν τοῦ Ἰδρύματος.

"Ὅλοι οἱ δασκάλοι τοῦ σχολείου μου, πῆγαμε στὴ βορεινὴ πτέρυγα, ὅπου ἡ κ. Καραγιάννη μᾶς δέχθηκε πρόθυμα καὶ μὲ εὐγένεια. Ἐπειτα μᾶς ὁδήγησε στὶς αἴθουσες, ποῦ ἔχουν «ὁμάδες» καθυστερημένων παιδιῶν καὶ ὅχι τάξεις.

Κάθε ὁμάδα ἔχει 5—6 παιδιὰ (ἂν θυμᾶμαι καλὸ) διαφορετικῆς χρονικῆς ἡλικίας, ἀλλὰ τῆς ἰδίας πνευματικῆς ἡλικίας καί, ὅσο τὸ δυνατόν, μὲ τὰ ἴδια καὶ τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ γνωρίσματα γενικῆς καθυστέρησης.

"Ἐχει γύρω στὶς 10 τέτοιες ὁμάδες καὶ γιὰ κάθε μιὰ διαθέτει δασκά-

λα, πού έχει μετεκπαιδευθή ειδικά για καθυστερημένα παιδιά στο έξω-
τε-
ρικό και έχει εξασκηθή σε παρόμοια ιδρύματα του εξωτερικού. Καί, φυσικά,
έχει ιδιαίτερη αίσθηση με τραπέζια και καθίσματα κινητά.

“Ολες αυτές οι δασκάλες δέχονται τις οδηγίες της κ. Καραγιάννη,
έτσι ώστε να συντονίζεται το έργο τους και να μπορούν να καταλλήλουν
σε συμπεράσματα βασισμένα στη διασταύρωση των πληροφοριών και πα-
ρατηρήσεων και στην πείρα, της ελληνικής πραγματικότητας.

Πληροφορίες που μας έδωσε η κ. Καραγιάννη.

“Όταν τελείωσε η επίσκεψή μας στην πτέρυγα των καθυστερημένων
παιδιών, η κ. Καραγιάννη, με ευγένεια, μας πήγε σ' ένα σαλονάκι, που
άνετα συζητήσαμε σχετικά με το ίδρυμα, μας έδωσε απαντήσεις στις έρω-
τήσεις μας για το επίμαχο έργο τους.

Νά οι πληροφορίες της:

— Η ιδέα για το ίδρυμα αυτό για καθυστερημένα παιδιά ανήκει στον
Παπάγο.

— Το ένισχύουν τα Υπουργεία Προνοίας κλπ.

— Το ένισχύουν διάφορα άλλα ιδρύματα.

— Έχει πολλές ιδιωτικές δωρεές.

— Το προσωπικό του ιδρύματος είναι παιδαγωγικό, διοικητικό, ια-
τρικό.

Το ιατρικό προσωπικό μένει εκεί όλο το 24ωρο και σε κάθε επίκληση
όποιουδήποτε παιδιού — έστω και για φανταστική ασθένεια, βρίσκεται στο
προσκέφαλι του, έτσι όπως θάκανε ή μάννα κι ο πατέρας του παιδιού.

Αλλά εκτός από αυτό, τακτικά παρακολουθεί όλες τις σωματικές
λειτουργίες του κάθε παιδιού.

— Τα παιδιά μέσα κει έχουν τον «πατέρα» τους και τη «μάννα» τους,
οι όποιοι είναι, βέβαια, «θετοί» και τέτοιοι είναι οι ίδιες οι δασκάλες τους
και άλλα ἄρρενα πρόσωπα από το προσωπικό.

— Τα παιδιά λένε το ίδρυμα: «το σπίτι μου», «το δωμάτιό μου», «η
αυλή μου», «ο πατέρας μου». «η μάννα μου».

— Οι πραγματικοί γονείς δεν το επισκέπτονται τακτικά — όπως τους
σύστησε το ίδρυμα — αλλά παίρνουν πληροφορίες από το παιδαγωγικό και
ιατρικό προσωπικό, χωρίς την παρουσία των παιδιών.

— Η τροφή τους είναι υπολογισμένη σε θερμίδες, είναι πλούσια και
ἄφθονη.

— Η προέλευση των παιδιών είναι από κάθε κοινωνική τάξη, ἄρκει
να συγκεντρώνουν τα «γνωρίσματα» του καθυστερημένου — ὅχι βέβαια σε
βαθμό «ιδιότητος», με την έννοια την ψυχολογική.

Για την πρόσληψη υποβάλλεται αίτηση των ενδιαφερομένων γονέων.
Μετά περνούν από εξέταση τα παιδιά, τόσο από το παιδαγωγικό, όσο και
από το ιατρικό προσωπικό του ιδρύματος κι ἂν διαπιστώσουν πως ἡ κα-
θυστέρηση είναι εκείνη, που ὁ ἐπιστημονικός κανονισμός του ιδρύματος
προβλέπει, τότε κρατούν το συγκεκριμένο παιδί και το «έντάσσουν» σε μία
από τις ομάδες, ανάλογα με το βαθμό καθυστέρησης του.

— Η διδασκαλία «στα γράμματα», «στις γνώσεις», γίνεται με βάση
τά κέντρα διαφέροντος (Ἀρχή Ἐνιαίας Συγκεντρωτικής Διδασκαλίας), ἄλ-

λά για κάθε τι πρέπει να δείχνεται στα παιδιά το πράγμα που μπαίνει στη
συζήτηση (ἀρχή ἐποπτείας). Για ὅσα ὅμως πράγματα είναι ὀδύνη τῆν
ώρα εκείνη ἡ προσκόμιση ἢ ἡ δείξη τους, τα πηγαίνουν κοντά στα πράγ-
ματα, ὅσο μακριά κι ἂν είναι, με πούλμαν που διαθέτει το ίδρυμα (π.χ.
στην ἀγορά, σε ἐργοστάσια, σε ἀγροτικές περιοχές κλπ. κλπ.). Με τὸν τρόπο
αὐτό, μᾶς λέει πάντα ἡ κ. Καραγιάννη, πετυχαίνουν τῆ σύνδεση τῶν παι-
διῶν με τὴ ζωὴ, με τὴν πραγματικότητα, για να μορφώνουν — ὅσο μπορούν
τις ἔννοιες κι ἀπὸ κει να στηριχθοῦν στὶς κρίσεις τους. Αὐτό, βέβαια, πρέπει
να γίνεται και στα σχολεῖα μας με τὰ κανονικά παιδιά. Ἀλλὰ χίλιες φο-
ρὲς είναι ἀπαραίτητα γι' αὐτὰ τὰ παιδιά που πάντα είναι ἐκεῖ μέσα κλει-
σμένα ἢ και ἀπὸ τὴ γέννησή τους ἦσαν σε βρεφοκομεῖα και ἔχουν πάθει
τὴν ἀρρώστεια τοῦ «ιδρυματισμοῦ», ὅπως τὴν ὀνομάζει ἡ συνομιλήτριά μας.

— Πὼς σε κάποια περίοδο μέσα στο χρόνο τα υποβάλλει σε tests
(νοημοσύνης;) Τα tests είναι Terman — (; ἐν ἐνθυμοῦμαι τὸν ἄλλο ψυ-
χολόγο τῆς κλίμακας), για να διαπιστωθῇ ἡ καλυτέρευση, ἡ πρόοδος και ἡ
φυσική τους ψυχική και σωματική «δομή»,

— Τα υποβάλλουν σε «ἐργασιοθεραπεία με τὴν κατεργασία δις φόρων
ὕλων (πηλοῦ, χόρτου, ξύλου, γύψου κλπ.) και τὰ ὀδηγοῦν με βάση πρὸ-
πα ἀντικείμενα, στὴν κατασκευή παρόμοιων ἀπὸ τὰ παιδιά (μᾶς ἔδειξαν
πολλὰ τέτοια: πλεξίματα, πηλοπλαστική κλπ.). Φυσικά, με τὸν τρόπο αὐ-
τὸν τὸ πνεῦμα — αὐτό που ἔχουν τὰ καθυστερημένα παιδιά — μπαίνει σε κί-
νηση, σε ὑπολογισμούς, σε συνδυασμούς με αἰσθητὰ ἀντικείμενα, μακριὰ
ἀφηρημένες ἔννοιες — κι ἔτσι ὅσο μπορεί τὸ κάθε πλᾶσμα ἀπὸ αὐτὰ τὰ κα-
θυστερημένα προσπαθεῖ κἄτι να κάνη, ὅς μὴν εἶναι και τέλειο. Ἀρκεῖ και τὸ
πλᾶσιμο τοῦ πηλοῦ, ἡ σταύρωση τοῦ χόρτου, ἡ προσπάθεια τέλους πάντων.
Μπαίνει στὴ μέση και ἡ ἄμιλλα, κατὰ ἓνα βαθμό. Καὶ τὸ διαφέρον σε ὑπο-
τυπώδη ἐκδήλωσή. Κι ἔτσι κινῶνται, κάνουν ἀγγεῖα, καλαθῆκια, ξύλινα
ἀντικείμενα. Ὡς μὴν εἶναι συμμετρικά, τέλεια, καλλιτεχνικά. Τὴ δουλειά
τους τὴν πέτυχαν. Ἐχουν κινήσει σε ἐνέργεια, σε ἀσκηση και συνάσκηση
καὶ τῶν πνευματικῶν τους δυνάμεων και τῶν σωματικῶν (ἀσκηση τῶν μυώ-
νων και τῶν νεύρων τοῦ χεριοῦ) και τῶν αἰσθήσεων (τοῦ ματιοῦ πρὸ παν-
τός). Ὑψώνεται ἔτσι παραπάνω ἡ γενικὴ νόηση και γίνεται τὸ καθένα ἰκα-
νώτερο για τὴ ζωὴ.

“Όταν φθάσουν σε ὀρισμένη ἡλικία και ἂν θεωρήσῃ τὸ ίδρυμα πὼς
μποροῦν να ἐνταχθοῦν «στὴ δρῶσα κοινωνικὴ ομάδα» — στὴν κοινωνία, τότε
συνεννοοῦνται με διάφορες ιδιωτικές ἐπιχειρήσεις και τὰ παραλαμβάνουν
να ἐργασθοῦν και να ἀντιμετωπίσουν τὴ ζωὴ μόνα τους πιά.

Συμπεράσματα:

Πολλὲς φορές οἱ παιδαγωγοὶ και οἱ ψυχολόγοι — ὅπως ξέρουμε — στη-
ρίχτηκαν σε παρατηρήσεις καθυστερημένων παιδιῶν, για να βγάλουν συμ-
περάσματα για τὰ ὁμαλά και κανονικά παιδιά.

Πολλὲς φορές οἱ παρατηρήσεις παιδιῶν και ἄλλων ἰατρῶν, που
εἶχαν κάποια φυσικὴ κλίση στὴν ψυχολογία, κατέγραψαν τις παρατηρήσεις
τους πάνω σε καθυστερημένα παιδιά, χρησίμεψαν σὰν βάση τόσο για τοὺς
ἴδιους, ὅσο και για παιδαγωγούς, για να ἀναχθοῦν στα ψυχικά φαινό-
μενα και τοὺς νόμους που τὰ διέπουν, για τὰ παιδιά που διδάσκουμε στα
σχολεῖα.

Στὴν πατρίδα μας τέτοια ιδρύματα για καθυστερημένα παιδιά τώρα
ἄρχισαν να φυτρώνουν. Αὐτό δείχνει πὼς ὀρίμασε κι ἐδῶ πιά ἡ κοινὴ συ-

νείδηση τόσο για την προστασία των καθυστερημένων παιδιών. όσο και για παιδαγωγικές και ψυχολογικές παρατηρήσεις πάνω στα παιδιά αυτά, που είναι δυνατό να δώσουν πλούσιο υλικό σε όργανα ψυχολογικής έρευνας.

Πάνω στην ώρα ιδρύεται το Παιδαγωγικό Ίνστιτούτο, που το ένα σκέλος του σκοπού και το έργο του είναι η έπιστημονική ψυχολογική έρευνα, που έλειψε σχεδόν από την πατρίδα μας.

Από την πατρίδα μας, που το διδακτικό προσωπικό της πρώτης βαθμίδας, που είναι πιο πλησίον στο παιδί - διψάει για έρευνα και συναγωγή παιδαγωγικών και ψυχολογικών συμπερασμάτων πάνω στα έλληνόπουλα, που ανήκουν σε μια φυλή, που κυλάει στο αίμα της ο πολιτισμός αιώνων, σε μια φυλή με ξεχωρές ιδιότητες και κλιματολογικές και άλλες συνθήκες, ζωής, αντί να στηριζόμαστε σε ψυχολογικές έρευνες πάνω σε παιδιά άλλων λαών με διαφορετική από τη δική μας ψυχροσύνη.

Αυτό το Παιδαγωγικό Ίνστιτούτο, που συνέλαβε η μεγαλοφυής διάνοια του Πρωθυπουργού και Υπουργού Παιδείας κ. Γ. Παπανδρέου και μετουσίωσαν σε νόμο οι άξιοι συνεργάτες του ο Υφυπουργός Παιδείας άειμνηστος Λουκής 'Ακρίτας και ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Παιδείας κ. Εύαγ. Παπανοτίτος, ήταν τόσο απαραίτητο, το αποζητούσε τόσο πολύ ο δασκαλικός κόσμος, που σαν άκουσε την ίδρυσή του, αναγάλλιασε η ψυχή του και εύλόγησε τόσο αυτόν που το σκέφτηκε, όσο και κείνους που το σάρκωσαν σε νόμο, μέσα στα πλαίσια μιας μεταρρύθμισης στα εκπαιδευτικά, ώστε να αισθάνεται ο καθένας αληθινή εύφροσύνη.

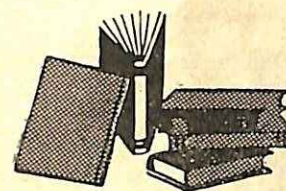
Γράφω τα παραπάνω για την ψυχολογική εργασία στο Ίδρυμα «Θεοτόκος, για να χρησιμοποιήση το υλικό αυτό της έρευνας ή και τα ύποκειμενα της έρευνής (τα καθυστερημένα αυτά παιδιά) το Παιδαγωγικό Ίνστιτούτο, ζητώντας τακτικά τα όσα εκεί παρατηρήθηκαν, να δώση, αν διαπιστώση πως χρειάζονται περισσότερες οδηγίες για παρατηρήσεις και έπεξεργασία του υλικού, ώστε να συναχθούν χρήσιμα συμπεράσματα και από την πλευρά των καθυστερημένων παιδιών στην Ελλάδα.

Για παρατηρήσεις και έρευνες υπάρχουν, φυσικά, τα σχολεία μας του κάμπου και του βουνού, των πόλεων και της έπταρχίας, που το Παιδαγωγικό Ίνστιτούτο θα εξαπλώση την έρευνά του, αλλά λέω για παρατηρήσεις και έρευνες και σε καθυστερημένα παιδιά, που βρίσκονται συγκεντρωμένα στο Ίδρυμα «Θεοτόκος».

Τέλος εύχαριστούμε τόσο τη διεύθυνση του «Θεοτόκος», όσο και την ειδική διευθύντρια Παιδαγωγικού αυτού κ. Καραγιάννη για την προθυμία και την ευγένεια, με τις όποιες μας δέχθηκε όλους τους δασκάλους του σχολείου και μας κατατόπισε με πληρότητα στο ψυχολογικό έργο του ιδρύματος.

Και ακόμη να συγχαρούτε την κ. Καραγιάννη δια την εργώδη προσπάθειά της και δια τις έπιτυχίες της, που άρχισαν να διαφαίνονται και να αποδίδουν καρπούς.

Γ. Παναγιωτόπουλος

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

«Ο Νεοελληνικός Έκπαιδευτικός Διαφωτισμός» (1908 - 1964). Κ. Χανιώτη 'Επιθ)τή Δημ. Σχολείων Περιφέρειας Παιονίας.

Η εκπαιδευτική ματαρρύθμιση αποτελεί σημαντικό σταθμό στην Ιστορία του τόπου μας.

Ιδιαίτερα είναι σήμερα απαραίτητη η γνώση της πνευματικής κίνησης των τελευταίων 60 χρόνων, του καθολικού αυτού αναγεννητικού κινήματος, που άρχισε με το κίνημα του Γουδι για την ανάπτυξη του Έθνους. Αυτές τις γνώσεις και πολύτιμες Ιστορικές πληροφορίες με ζέουσα επικαιρότητα παρουσιάζει το νέο περιοδικό στο βιβλίο «Νεοελληνικός Έκπαιδευτικός Διαφωτισμός (1908-1964) του κ. Χανιώτη, που με «την συντομώτατη εξιστόρηση κι' αξιολόγηση των ωραίων και ύψηλων, κατ' έσοχην έθνικών προσπαθειών που έγιναν με τη φιλοδοξία να συγχρονίσουν και να αναζωπυρώσουν το φυλετικό πνευματικό δυναμισμό για τη θεμελίωση του νεοελληνικού πολιτισμού» έρχεται να καλύψη ένα κενό στην έλληνική γραμματεία.

Ο συγγραφέας του «Ν. Ε. Διαφωτισμού» σεβαστός 'Επιθ)τής κ. Κ. Χανιώτης, που έχει κερδίσει την εκτίμηση του εκπαιδευτικού κόσμου της χώρας με τις πρωτότυπες εργασίες του, είναι κάτοχος όσον όλιγοι της σύγχρονης εκπαιδευτικής κίνησης, έμβριθης μελετητής του πνευματικού παρελθόντος, βαθύς λάτρης της εκπαιδευτικής έλληνικής δημιουργίας και προικισμένος με όλα τα στοιχεία που συνθέτουν μιαν ολοκληρωμένη πνευματική προσωπικότητα. Κατορθώνει, σαν στοχαστικός άνθρωπος, μπρός στη «διαδοχή των γενονότων μέσα στο χρόνο που δέν έχει σχήμα, μα ξεχύνεται σαν μια λάβα. άλλοτε κυλώντας άργά, άλλοτε όρμητικά, άλλοτε σε παχιά στρώματα, κι' άλλοτε σε λεπτούς άραιούς σχηματισμούς προχωρεί κι' άφανίζει τα πάντα, να καθορίση τομές και να διακρίνη όμοδες φαινόμενα».

Με το πρίσμα της Ιστορίας προσπαθεί ν' αξιολογήση την προσφορά στην παιδεία των νεοελλήνων έραστών της. Μεγάλο το τόλμημα του κ. Χανιώτη και πολύ λεπτό. Κατορθώνει μ' όλα ταύτα και έπιτυγχάνει το σκοπό του με μια έξαιρετική δεξιοτεχνία και ζηλευτή άντικειμενικότητα. Έτσι το βιβλίο του, σαν ένα πανόραμα ιδεών και προσωπικοτήτων, γίνεται πολύ ένδιαφέρον και πολύ διδακτικό.

Είναι γραμμένο σε ωραία δημοτική γλώσσα (άκολουθεί το τυπικό και την όρθογραφία της Κρατικής Νεοελληνικής Γραμματικής) και τυπωμένο σε χαρτί άρίστης ποιότητας.

Ο σκοπός του βιβλίου, που κατά τον συγγραφέα «δέν είναι μόνο πληροφοριακός άλλ' ουσιαστικότερη έπίδωξή του είναι η διαλεκτική άνίχνευση και κατάδειξη της προοδευτικής πορείας με την έπιβεβλημένη αίτιολογία της, ή έπισημάνση των ειδικών προσπαθειών κι' ο καθορισμός των νέων προσανατολισμών της γενικής παιδείας» προδίδει την σοβαρότητα της συγγραφικής του αυτής προσπάθειας.

Η εισαγωγή στον Ν.Ε. Διαφωτισμό γίνεται με την παράθεση ενός γενικού Ιστορικού διαγράμματος των έπιτεύξεων των προηγμένων χωρών στο πεδίο της Φυσικής και στις περιοχές της Φιλοσοφίας, της Ψυχολογίας και της Παιδαγωγικής.

Στο γενικό αυτό πλαίσιο έντάσσεται Ιστορικά ο Ν.Ε. Διαφωτισμός του όποιου ιδεώδεις έπιτεύξεις είναι κατά τον συγγραφέα «ή στερέωση άκράδαντης πίστης στα έθνικά πεπρωμένα και ή καλλιέργεια δημοκρατικής Ιδεολογίας» ή άσκηση του έθνι-

* Κ. Δημαράς.

κοῦ φρονητισμοῦ καὶ ἡ μόρφωση δημοκρατικοῦ ἥθους· ἡ ἀφύπνιση καὶ κραταίωση τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης· ἡ ἐνοτάλαξη τῆς ἀγνῆς φιλοπατρίας καὶ ἡ μύηση στὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἀξιοκρατίας· ἡ σμίλευση ἐθνικῶν ἡρώων καὶ ἡ διάπλαση δημοκρατικῶν προσωπικοτήτων». Τὴν ἐξιστόρηση τῆς νεοελληνικῆς παιδείας (τῆς ὁποίας συμβολικὴν ἱστορικὴν ἀφετηρία καθορίζει τὸ ἔτος 1908, γιατί τότε ἰδρύθηκε τὸ Α.Π. τοῦ Βόλου ἀπὸ τὴν ἐθνικὴν παιδαγωγὸν Ἀλ. Δελμούζο) ἐπιχειρεῖ καὶ ἐπιτυγχάνει μὲ τὴν κατάταξη τῆς συγγραφικῆς παραγωγῆς σὲ διάφορες κατευθύνσεις καὶ τὴν βραχύτατη ἀξιολόγηση τῆς προσφορᾶς τοῦ κάθε συγγραφέα.

Ἡ ἀνάπτυξη τῶν κατευθύνσεων γίνεται μὲ τὴν ἀκόλουθη σειρά: ἡ γλωσσικὴ κατεύθυνση τοῦ Διαφωτισμοῦ (σελ. 23-36). Ἡ ἐπιστημονικὴ σελ. 37-46). Ἡ φιλοσοφικὴ (σελ. 46-51). Ἡ διδακτικὴ σελ. 51-59). Ἡ κατεύθυνση τοῦ Διαφωτισμοῦ γιὰ τὴν προσχολικὴ καὶ μετασχολικὴ ἀγωγή (σελ. 69-72 καὶ σὲ ἓνα ἰδιαίτερο κεφάλαιο «ἡ γενικώτερη συμβολὴ στὸ διαφωτισμὸ κι' ἄλλων ἐρευνητῶν καὶ μελετητῶν τῆς Νεοελληνικῆς Παιδείας».

Στὸν ἐπίλογο γίνεται ἡ ἐπισήμανση τῶν εἰδικώτερων προσπαθειῶν καὶ ὁ καθορισμὸς τῶν νέων προσανατολισμῶν τῆς γενικῆς παιδείας.

Σὲ παράρτημα καταχωροῦνται κείμενα καὶ ὁμιλίαι τοῦ κ. Γεωργίου Παπανδρέου γιὰ τὴν Παιδεία καὶ τὴ Δημοκρατία, «ποῦ ἀποτελοῦν πολύτιμη ἰδεολογικὴ ὑποθήκη καὶ μνημειώδη πολιτικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ κηρύγματα», κατὰ τὸν συγγραφέα.

Μὲ τὸ ἔργο του αὐτό, στὸ ὁποῖο εἶναι κατὰ τρόπο ἀρχιτεκτονικὸ ταξινομημένη ἡ δική μας μεταφραστικὴ ἢ πρωτότυπη παιδαγωγικὴ βιβλιογραφία, ὁ κ. Χανιώτης δίνει ἀνάγλυφη εἰκόνα τῆς ἱστορικῆς διαδρομῆς τῆς παιδείας μας μὲ μιὰν ἐκπληκτικὴν ἐνημέρωση καὶ αἰτιώδη συνοχή.

Ἐπισημαίνει τὴν προσφορὰ 185 ξένων καὶ 500 Ἑλλήνων ἐρευνητῶν καὶ μελετητῶν τῆς παιδείας, ποὺ ὑπῆρξε γόνιμη καὶ θετικὴ, κι ἀποφεύγει ἐσκεμμένα καὶ δι-
καιολογημένα τὴ συγκριτικὴ τους ἀξιολόγηση.

Ἀξία πολλῆς προσοχῆς εἶναι τὰ συμπεράσματα καὶ οἱ ὑποδείξεις του ποὺ καταχωρεῖ ἐπιλογικά. Ἡ σοβαρώτερή του διαπίστωση εἶναι τούτη: «οἱ ὅλη τὴ χρονικὴ περίοδο τῆς 50ετίας ἡ χώρα μας ἦταν ἐτερόφωτη πνευματικὴ περιοχή, γιατί μαθήτευσε σὲ ἔξ-
να πρότυπα. Μ' ὅλα αὐτὰ ἡ τάση τῆς δημιουργικῆς ἐπεξεργασίας τῶν ἀλλοεθνῶν θεωριῶν δημιούργησε τὶς ἀπαραίτητες μεθοδικὰ καὶ θεωρητικὰ προϋποθέσεις γιὰ τὴ θεμελίωση Ἑλληνικῆς Ἐπιστήμης τῆς Ἀγωγῆς καὶ τὴν ὁλοκλήρωση τῆς ἀναγέν-
νησης τῆς Νεοελληνικῆς Παιδείας».

Καθορίζει ἔπειτα τοὺς νέους προσανατολισμοὺς τῆς γενικῆς παιδείας καὶ ὑπο-
δεικνύει τὸ χρέος τῶν κληρονόμων τῆς Παιδείας, ποὺ τὴ θεσμοθέτησαν οἱ μεγάλοι
στοχαστὲς τῆς κλασσικῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος.

Πρόκειται ἀναμφισβήτητα γιὰ μιὰ ἐντελῶς πρωτότυπη καὶ συμπυκνωμένη ἐρ-
γασία, ἀπὸ τὴ μελέτῃ τῆς ὁποίας πολλὰ ἔχει νὰ ὠφεληθῇ κάθε προσδευτικὸς ἐκ-
παιδευτικὸς λειτουργὸς τῆς πρωτοβάθμιας κυρίως παιδείας. Στοχασμὸς ρωμαλέος,
ἀντικειμενικὴ κρίση, βαθειὰ ἀνίχνευση, αἰτιώδη συνάρτηση, διαλεκτικὴ ἔρευνα, ἐλ-
ληνολατρικὴ θερμότητα, ἐρευνητικὴ διάθεση, πίστη ἀκράδαντη στὴ δύναμη τῆς παιδείας
καὶ στὸν ἀναπλαστικὸν τὸν ρόλο τῆς γενικῆς προκοπῆς τοῦ ἔθνους μας εἶναι τὰ χυ-
ρακτικὰ γνωρίσματα τῆς ὥρας καὶ ἐμπνευσμένης αὐτῆς συγγραφικῆς ἐργασίας
τοῦ κ. Χανιώτη.

Εἶναι ἓνα πόνημα ἄξιο ἰδιαίτερης προσοχῆς. Προσφέρει οὐσιώδη κι' ἀνεκτίμη-
τὴ ὑπηρεσία καὶ στὸν παιδαγωγικὸν προσανατολισμὸ καὶ στὴν ἔρευνα τῆς σύγχρονης
παιδείας μας.

Ἀπὸ τέτοιους μελετητὰς καὶ ἀπὸ τέτοιες ἐργασίες ἔχει μεγάλη ἀνάγκη ἡ τω-
ρινὴ ἀναγεννητικὴ προσπάθεια τοῦ ἔθνους. Κι' ἀνταποκρίνεται μὲ πληρότητα
στὴν ἐπιταγήν αὐτὴν ὁ κ. Χανιώτης.

Ἀπόστολος Τσακαλίδης

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἐλάθετε τὸ περὶκάτω διδῶν :

1. Πυγολαμπιδές, ὑπὸ Ἀρκαδ. Πηγαίου.
2. Ζαχαρίας Παπαντωνίου, ὑπὸ Νίκης Θω-
μοπούλου.
3. Μῦθοι καὶ θρύλοι τῆς ἀρχαίας Ἑλλά-
δος, ὑπὸ Ν. Α. Κούν - Βασίλη Καμπί-
τη, Πανεπιστημίου 42.
4. Ἡ Ἀγωγή τῆς ἀπλότητος, Γιώργου
Κουλούκη, Ἀθῆναι.

Περιοδικὰ καὶ ἡμερηίδες:

1. Δελτίον Ὁμίλου Παιδαγωγικῶν Ἑρευ-
νῶν Κύπρου, ἀριθ. 7 — 8.
2. Ἐπιστημονικὸν Βῆμα τοῦ Διδασκάλου,
ἔτος ΙΔ', τεύχος 3ον.
3. Βιβλιοθήκη γονέων, ἀριθ. βιβλίου 144.
4. Μόρφωσις, Παγκύπριον ἐκπαιδευτικὸν
περιοδικόν, ἀριθ. 249.
5. Ὁ Ὁρθόδοξος Παρατηρητὴς τῆς Ἀρ-
χιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς, ἀριθ. 550.
6. Ἐρευνα πολιτικῆς - οἰκονομικῆς, τεύχ. 117.
7. Τὸ Σχολεῖο καὶ τὸ Σπίτι, τεύχος 50.
8. Δελτίον Ὁμοσπονδίας Λειτουργῶν Μέ-
σης Ἐκπαιδεύσεως, ἀριθ. φύλ. 268.
9. Διδασκαλικὸν Βῆμα, ἀριθ. 589.
10. Ἡ Πρόοδος, μαθητικὴ ἡμερηίδα 4ου
σχολείου Κοζάνης, ἔτος ΙΕ', φύλ. 86.

Νέες ἐκδόσεις τοῦ περιοδικοῦ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ Ἀκαδημίας 57 Ἀθῆναι 143

Μόλις ἐκυκλοφόρησε τὸ ἐλεύθερο ἀνάγνωσμα ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ ΚΑΙ
BENZINEΣ. Εἶναι ἓνα πρωτότυπο βιβλιάρκι, ποὺ ἐνθουσιάζει μι-
κροὺς καὶ μεγάλους μὲ τὸ ἀπλὸ καὶ ψυχαγωγικὸ του περιεχόμενον.

Ὁ ἀναγνώστης εἰσάγεται ἀβίαστα καὶ εὐχάριστα στὰ μυστικά
τῆς ἐξαγωγῆς καὶ μεταφορᾶς τῶν πετρελαίων, ποὺ μαζί μὲ τὸν ἡλεκ-
τρισμὸ ἀποτελοῦν τὴν τεράστια κινήτηρα καὶ ἐκπολιτιστικὴ δύναμη
τῆς σημερινῆς ἐποχῆς στὸν πλανήτη μας.

Στὴν ἀξία τοῦ ἀναγνώσματος προσθέτει ἰδιαίτερο βέλγητρο ἡ
πλούσια καλαίσθητη καὶ πολυχρῶμη εἰκονογράφηση.

Τὰ παιδιὰ τῆς Δ' - Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως τῶν δημοτικῶν μας σχο-
λείων, γιὰ τὸ ὁποῖα προορίζεται, θὰ δοκιμάσουν ἐξαιρετικὴν χαρὰ
κι' ἐνθουσιασμό, ὅταν τὸ διαβάσουν.

Πωλεῖται εἰς ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα δρχ. 15. — καὶ εἰς τὰ γραφεῖα
τοῦ περιοδικοῦ μας ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ Ἀκαδημίας 57 Α', ὁδὸς
τηλ. 633.461.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΔΙΔ. ΒΙΒΛΙΩΝ
ΤΜΗΜΑ Σχολ. Βιβλίων
Πληροφορίαι Δημ. Τσιώρον
Αριθ. Πρωτ. 127786

Εν Αθήναις τῇ 21-11-1963

Πρὸς
τοὺς κ.κ. Γενικοὺς Ἐπιθεωρητὰς Μ.Ε.
καὶ Ἐπιθῆτὰς Στοιχειώδους

Θέμα: Περί συστάσεως βιβλίου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀγωγή
τοῦ Πολίτου» τοῦ Γεωργίου Ζομπανάκη.

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς κειμένας διατάξεις περὶ διδακτικῶν βιβλίων κλπ. τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 15 τοῦ Ν. 6911/1933 καὶ τὴν πρότασιν τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου Ἐκπαιδευτικοῦ Προγράμματος τὴν περιλαμβανομένην εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 42/5-11-1963 πρᾶξιν αὐτοῦ, ἣν ἀποδεχόμεθα. Συνιστῶμεν τὴν προαιρετικὴν προμήθειαν τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀγωγή τοῦ Πολίτου» βιβλίου τοῦ Γεωργίου Ζομπανάκη ὑπὸ τῶν Σχολικῶν Βιβλιοθηκῶν καὶ τῶν διδασκόντων εἰς τὰ σχολεῖα Μέσης Ἐκπαιδεύσεως ὡς καὶ ὑπὸ τῶν μαθητῶν Ε' καὶ ΣΤ' τάξεων Δημοτικῶν Σχολείων, συμφώνως πρὸς τὴν ὡς ἄνω πρᾶξιν τοῦ Α.Σ.Ε.Π.

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς
Ε. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ

Κοινοποιήσις:
Διοικ. Διδ. Βιβλίων
Γραφεῖον κ. Γεν. Γραμματέως
κ. Γεωργ. Ζομπανάκη
Βασ. Σοφίας 8 — Ν. Σμύρνην

